„BIBLIOTECA PENTRU TOȚI“

M. EMINESCU

POVEȘTI și NUVELE

FĂT-FRUMOS DIN LACRIMĂ.— SER-
MANUL DIONIS.— LA ANIVERSARE.—CESARA.—
FRUMOASA LUMII, ETC.

BUCUREȘTI

Editura Librăriei LEON ALCALAY

87, Calea Victoriei, 37

Scrierile în proză ale lui M. Eminescu, *sunt prea puțin cunoscute. Dacă până acum s'a scos șase ediții de „Poezii"—din proză nu s'a scos decât două, cari sunt complect epuizate.*

Credem că facem un adevărat serviciu cititorilor noștri publicând bucățile adunate în volumul de față.

FĂT-FRUMOS DIN LACRIMĂ

În vremea veche, pe când oamenii, cum sunt ei azi, nu erau decât în germenii viitorului, pe când Dumnezeu călca încă cu picioarele sale sfinte pietroase pustii ale pământului,—în vremea veche trăia un împărat întunecat şi gânditor ca miază-noapte şi avea o împărăteasă tânără şi zâmbitoare ca miezul luminos al zileĭ.

Cincizeci de ani de când împăratul purta război cu un vecin al lui. Murise vecinul şi lăsase de moştenire fiilor şi nepoţilor ura şi vrajba de sânge . Cincizeci de ani, şi numai împăratul trăia singur, ca un leu îmbătrânit, slăbit de lupte şi suferinţe,—împărat, ce'n viaţa lui nu râsese nici odată, care nu zâmbea nici la cântecul nevinovat al copilului, nici la surâsul plin de amor al soţiei lui tinere, nici la poveştile bătrâne şi glumeţe ale ostaşilor înălbiţi în bătălie şi nevoi. Se simţea slab, se simţea murind şi n'avea cui să lese moştenirea urei lui. Trist se scula din patul împărătesc, de lângă împărăteasa tânără—pat aurit,

însă pustiu și nebinecuvântat—trist mergea în război cu inima neimblânzită,—și împărăteasa rămasă singură, plângea cu lacrimi de văduvie singurătatea ei. Părul ei cel galben ca aurul cel mai frumos cădea pe sânii ei albi și rotunzi—și din ochii ei albaștri și mari curgeau șiroae de mărgăritare apoase pe o față mai albă ca arginul crinului. Lungi cearcăne vinete se trăgeau împrejurul ochilor, și vine albastre se trăgeau pe fața ei albă ca o marmură vie.

Sculată din patul ei, ea se aruncă pe treptele de piatră ale unei bolte în zid, în care veghia, deasupra unei candele fumegânde, icoana îmbrăcată în argint a maicei durerilor. Induplecată de rugăciunile împărătesei îngenunchiate, pleoapele icoanei reci se umeziră și o lacrimă curse din ochiul cel negru al maicei lui Dumnezeu. Impărăteasa se ridică în toată măreața ei statură, atinse cu buza ei seacă lacrima cea rece și o supse în adâncul sufletului său. Din momentul acela ea purcese îngreunată.

Trecu o lună, trecură două, trecură nouă și împărăteasa făcu un fecior alb ca spuma laptelui, cu părul bălai ca razele lunei. Impăratul surâse, soarele surâse și el în înfocata lui împărăție, chiar stătu pe loc, încât trei zile n'a fost noapte, ci numai senin și veselie, vinul curgea din butii sparte și chiotele despicau bolta cerului.

Și-i puse mama numele: Făt-Frumos din lacrimă.

Și crescu și se făcu mare ca brazii codrilor
Creștea într'o lună cât alții într'un an.

Când era destul de mare, puse să-i facă un buzdugan de fier, îl aruncă în sus de despică bolta cerului, îl prinse pe degetul cel mic și buzduganul se rupse în două. Atunci puse să-i facă altul mai greu — îl aruncă în sus aproape de palatul de nori al lunei; căzând din nori nu se rupse de degetul voinicului.

Atunci Făt-Frumos își luă ziua bună de la părinți, ca să se ducă, să se bată el singur cu oștile împăratului, ce-l dușmănea pe tată-său. Puse pe trupul său haine de păstor, cămașă de zorangic, țesută în lacrimile mamei sale, mândră pălărie cu flori, cu cordele și cu mărgele rupte de la gâturile fetelor de împărați, își puse în brâul verde un fluer de doine și altul de hore și, când era soarele de două sulițe pe cer, a plecat în lumea largă și'n toiul lui voinic.

Pe drum horea și doinea, iar buzduganul și-l arunca să spintece nourii de cădea departe tot cale de-o zi. Văile și munții se uimeau auzindu-i cânticele, apele își ridicau valurile mai sus ca să-și asvârle afară undele lor, pentru ca fiecare din unde să-l audă, fie-care din ele să poată cânta ca dânsul când vor șopti văilor și florilor.

Râurile ce ciorăeau mai jos de brâele melancolicelor stânce, învățau de la păstorul împărat doina iubirilor, iar vulturii ce stau amuțiți pe creștetele seci și sure ale stâncelor nalte, învățau de la el țipetul cel plâns al jalei.

Stăteau toate uimite pe când trecea păstorașul împărat, doinind și horind; ochii cei negri ai fetelor se umpleau de lacrimi de dor; și'n pieptu-rile păstorilor tineri, răzimați c'un cot de-o stâncă și c'o mână pe bâtă, încolțea un dor mai adânc, mai întunecos, mai mare, — dorul voinicei!

Toate stăteau în loc, numai Făt-Frumos mergea mereu, urmărind cu cântecul dorul inimei lui, și cu ochii buzduganul, ce sclipea prin nori și prin aer ca un vultur de oțel, ca o stea năsdrăvană.

Când era înspre seara zilei a treia, buzduganul căzând se izbi de o poartă de aramă și făcu un vuet puternic și lung. Poarta era sfărâmată și voinicul intră. Luna răsărise dintre munți și se oglindea într'un lac mare și limpede, ca seninul cerului. In fundul lui, se vedea sclipind, de limpede ce era, un nisip de aur; iar în mijlocul lui, pe o insulă de smarand încunjurat de un crâng de arbori verzi și stufoși, se ridica un mândru palat de o marmură ca laptele, lucie, și albă, — atât de lucie, în cât în ziduri resfrângea ca 'ntr'o oglindă de argint: dumbravă și luncă, lac și țărmuri. O luntre aurită veghea pe undele limpezi ale lacului lângă poartă; și'n aerul cel curat al serei tremurau din palat cântece mândre și senine. Făt-Frumos se sui în luntre și vâslind, ajunse până la scările de marmură ale palatului. Pătruns acolo, el văzu în boltele scărilor candelabre cu sute de brațe, și'n fiecare braț ardea

câte o stea de foc. Pătrunse în sală. Sala era 'naltă, susținută de stâlpi și de arcuri, toate de aur, iar în mijlocul ei stătea o mândră masă, acoperită cu alb, talgerele toate săpate din câte un singur mărgăritar mare; — iar boerii ce ședeau la masă în haine aurite, pe scaune de catifea roșie, erau frumoși ca zilele tinereței și voioși ca horele. Dar mai ales unul din ei, cu fruntea în tr'un cerc de aur, bătut cu diamante, și cu hainele strălucite era frumos ca luna unei nopți de vară. Dar mai mândru era Făt-Frumos.

— Bine ai venit Făt-Frumos! — zise împăratul; am auzit de tine, da de văzut nu te-am văzut.

— Bine te-am găsit împărate, deși mă tem că nu te-oi lăsa cu bine, pentru că am venit să ne luptăm greu, că destul ai viclenit asupra tatălui meu.

— Ba n'am viclenit asupra tatălui tău, ci totdeauna m'am luptat în lupta dreaptă. Dar cu tine nu m'oi bate. Ci mai bine oi spune lăutarilor să zică și cuparilor să umple cupele cu vin și-om lega frăție de cruce pe cât om fi și om trăi.

Și se sărutară feciorii de împărați în urările boerilor, și băură și se sfătuiră.

Zise împăratul lui Făt-Frumos: De cine 'n lume te temi tu mai mult?

— De nime 'n lumea asta, afară de Dumnezeu. Dar tu?

— Eu iar de nime, afară numai de Dumnezeu și de mama pădurilor. O babă bătrână și tîrâtă

care umblă prin împărăţia mea cu furtuna. Pe unde trece ea, faţa pământului să usucă, satele se risipesc, târgurile cad năruite. Mers-am eu asupra ei cu bătălie, dar n'am isprăvit nimica. Ca să nu-mi prăpădească toată împărăţia, am fost silit să stau la 'nvoială cu ea şi să'i dau ca bir tot al zecelea din copiii supuşilor mei. Şi azi vine ca să-şi ia birul.

Când sună miează-noaptea, feţele mesenilor se posomorâră; căci pe miează-noapte călare cu aripi vântoase, cu faţa sbârcită ca o stâncă puhavă şi scobită de păraie, c'o pădure'n loc de păr, urlă prin aerul cernit mama pădurilor cea nebună. Ochii ei un hău căscat, dinţii ei şiruri de pietre de mori.

Cum venea vuind, Făt-Frumos o apucă de mijloc şi o trânti cu toată puterea într'o piuă mare de piatră: peste piuă prăvăli o bucată de stâncă, pe care-o legă din toate părţile cu şapte lanţuri de fier. Înăuntru baba şuera şi se zmulgea ca vântul închis — dar nu-i folosea nimic.

Veni iar la ospăţ; când prin bolţile ferestrelor, la lumina lunei, văzură două dealuri lungi de apă. Ce era? Mama pădurilor, neputând să easă, trecea peste apă cu piuă cu tot şi-i brăzda faţa în dealuri. Şi fugea mereu, o stâncă de piatră îndrăcită, rupându-şi cale prin păduri, brăzdând pământul cu dâră lungă, până ce se făcu nevăzută în depărtarea nopţii.

Făt-Frumos ospătă ce ospătă, dar apoi luân-

du-şi buzduganul de-a umăr, merse mereu pe dâra de piuă, până ce ajunse lâng'o casă frumoasă, albă, care sticlea la lumina lunei în mijlocul unei grădini de flori. Florile erau în straturi verzi şi luminau albastre, roş-închis şi albe, iar printre ele roiau fluturi uşori, ca sclipitoare stele de aur. Miros, lumină şi un cântec nesfârşit, încet, dulce, eşind din roirea fluturilor şi albinelor, îmbătau grădina şi casa. Lângă prispă torcea o fată frumoasă. Haina ei albă şi lungă părea un nor de raze şi umbre, iar părul ei de aur era împletit în cozi lăsate pe spate, pe când o cunună de mărgăritare era aşezată pe fruntea ei netedă. Luminată de razele lunei, ea părea muiată într'un aer de aur. Degetele ei ca de ceară albă torceau dintr'o furcă de aur şi dintr'un fuior de o lână ca argintul torcea un fir de o mătase albă, subţire, strălucită, ce semăna mai mult a o vie rază de lună, ce cutreera aerul, decât a fir tort.

La zgomotul uşor al paşilor lui Făt-Frumos, fata îşi ridică ochii albaştri ca undele lacului.

— Bine-ai venit Făt-Frumos, zise ea cu ochii limpezi şi pe jumătate închişi—cât e de mult de când te-am visat. Pe când degetele mele torceau un fir, gândurile mele torceau un vis, un vis frumos, în care eu mă iubeam cu tine; Făt-Frumos, din fuior de argint torceam şi eram să-ţi ţes o haină urzită în descântece, bătută 'n fericire; s'o porţi... să te iubeşti cu mine. Din tortul meu ţi-aş face o haină, din zilele mele o viaţă plină de dezmierdări.

Astfel cum privea umilită la el, fusul îi scăpă din mână, și furca căzu alături cu ea. Ea se sculă—și, ca rușinată de cele ce zisese, mânele ei spânzurau în jos ca la un copil vinovat și ochii ei cei mari se plecară. El se apropie de ea, c'o mână îi cuprinse mijlocul, iar cu cealaltă îi dezmerdă încet fruntea și părul, și-i șopti: „Ce frumoasă ești tu, ce dragă-mi ești! A cui ești tu, fata mea?“

— A mamei pădurilor — răspunse ea suspinând — mă vei iubi tu acuma, când știi a cui sunt? Ea înconjură cu amândouă brațele ei goale grumazul lui, și se uită lung la el, în ochii lui.

— Ce-mi pasă a cui ești?—zise el. Destul că te iubesc.

— Dacă mă iubești, să fugim atuncea—zise ea lipindu-se mai tare de pieptul lui — dacă te-ar găsi mama, ea te-ar omorî, și dac'ai muri tu, eu aș înebuni, ori aș muri și eu.

— N'aibi frică, zise el zîmbind și desfăcându-se din brațele ei.—Unde-i mumă-ta?

— De când a venit se zbuciumă în piua în care ai încuiat'o tu, și roade cu colții la lanțurile, ce-o închid.

— Ce-mi pasă, zise el repezindu-se să vază unde-i.

— Făt-Frumos,—zise fata—și două lacrimi mari străluciră în ochii ei—nu te duce încă. Să te învăț eu ce să facem ca să învingi tu pe mama. Vezi tu buțile aste două? Una-i cu apă, alta cu

putere. Să le mutăm una 'n locul alteia. Mama, când se luptă cu vrăjmaşii ei, strigă când oboseşte: „Stăi, să mai bem câte-o leacă de apă!" Apoi ea bea putere, în vreme ce duşmanul ei numai apă. De aceea noi le mutăm din loc, ea nu va şti şi va bea numai apă în vremea luptei cu tine. Precum au zis, aşa au şi făcut!

El se repezi după casă. „Ce faci babă?" strigă el. Baba de venin se zmulse odată din piuă în sus şi rupse lanţurile, lungindu-se slabă şi mare până 'n nori.

— A! bine că mi-ai venit Făt-Friumos—zise ea, făcându-se iar scurtă—ia acum hai la luptă, acù om vedea cine-i mai tare.

— Hai!—zise Făt-Frumos.

Baba 'l apucă de mijloc, se lungi repezindu-se cu el până 'n nori, apoi îl izbi de pământ şi l băgă în ţărână până 'n glezne.

Făt-Frumos o izbi pe ea şi o băgă în pământ până 'n genunchi.

— Stăi, să mai bem apă—zise mama pădurilor ostenită.

Stătură şi se răsuflară. Baba bău apă, Făt-Frumos bău putere, şi un fel de foc nestins îi cutreeră cu fiori de răcoare toţi muşchii şi toate vinele lui cele slăbite.

C'o putere îndoită, cu braţe de fier o zmuci pe babă de mijloc şi-o băgă în pământ până 'n gât. Apoi o izbi cu buzduganul în cap şi-i risipi creerii. Cerul încărunţi de nori, vântul începu a

geme rece şi a scutura casa cea mică în toate încheeturile căpriorilor ei. Şerpi roşii rupeau trăsnind poala neagră a norilor, apele păreau că latră, numai tunetul cântă adânc, ca un prooroc al pierzărei. Prin acel întunerec des şi nepătruns, Făt-Frumos vedea albind o umbră de argint, cu păr de aur despletit, rătăcind, cu mâinile ridicate şi palidă. El se apropiă de ea şi-o cuprinse cu braţele lui. Ea căzu ca moartă de groază pe pieptul lui, şi mâinile ei reci s'ascunseră în sânul lui. Ca să se trezească, el îi sărută ochii. Norii se rupeau bucăţi pe cer,—luna, roşie ca foclu, se ivea prin spărturile lor risipite;—iar pe sânul lu Făt-Frumos se vedea cum înfloreau două stele albastre, limpezi şi uimite—ochii miresei lui. El o luă pe braţe şi începu să fugă cu ea prin furtună. Ea-şi culcase capul în sânul lui şi părea că adormise. Ajuns lângă grădina împăratului, el o puse în luntre, ducând'o ca 'ntr'un leagăn peste lac, zmulse iarbă, fân cu miros şi flori din grădină şi-i clădi un pat, în care o aşează ca într'un cuib.

Soarele eşind din răsărit privea la ei cu drag. Hainele ei umede de ploae se lipise de membrele dulci şi rotunde, faţa ei de o paloare umedă ca ceara cea albă, mâinele mici şi unite pe piept, părul despletit şi resfirat pe fân, ochii mari, închişi şi adânciţi în frunte, astfel ea era frumoasă, dar părea moartă. Pe acea frunte netedă şi albă Făt-Frumos presură câteva flori albastre,

apoi şezu alături cu ea şi începu a doini încet. Cerul limpede — o mare, soarele o faţă de foc, erburile împrospătate, mirosul cel umed al florilor înviorate o făceau să doarmă mult şi lin, însoţită în calea visurilor ei de glasul cel plâns al fluerului. Când era soarele în amiază, firea tăcea, şi Făt-Frumos asculta liniştita ei răsuflare caldă şi umedă. Incet se plecă la obrazul ei şi-o sărută. Atunci ea deschise ochii încă plini de visuri, şi întinzându-se somnoroasă zise încet şi zâmbind: Tu aici eşti?

— Ba nu sunt aici, nu vezi că nu sunt aici?— zise el mai lăcrămând de fericire. Cum şedea el lângă ea, ea-şi întinse un braţ şi-i cuprinse mijlocul.

— Hai scoală, zise el desmerdând'o—e ziua 'namiaza mare. Ea se sculă, îşi netezi părul de pe frunte şi-l dete pe spate, el îi cuprinse mijlocul— ea-i înconjură grumazul—şi astfel trecură printre straturile de flori şi intrară în palatul de marmoră al împăratului.

El o duse la împăratul şi i-o arătă spunându-i că-i mireasa lui. Impăratul zâmbi, apoi luă de mână pe Făt-Frumos, ca şi când ar fi vrut să-i spue ceva în taină, şi-l trase la o fereastră mare, pe care vedea lacul cel întins. Ci el nu-i spuse nimica, ci numai se uită uimit pe luciul lacului şi ochii i se umplură de lacrimi. O lebădă îşi înălţase aripile ca pe nişte pânze de argint şi cu capul cufundat în apă sfâşia faţa senină a lacului

— Plângi, împărate?—zise Făt-Frumos,—de ce?

— Făt-Frumos,—zise împăratul—binele ce mi l'ai făcut mie, nu ți-l pot plăti nici cu lumina ochilor, oricât de scumpă mi-ar fi, și cu toate astea vin să'ți cer și mai mult.

— Ce împărate?

— Vezi tu lebăda cea îndrăgită de unde?—tânăr fiind, ași trebui să fiu îndrăgit de viață, și cu toate astea, de câte ori am vrut să-mi fac samă Iubesc o fată frumoasă cu ochii gânditori, dulce ca visele mărei—fata Genarului, om mândru și sălbatec, ce-și petrece viața vânând prin păduri bătrâne. O, cât e de aspru el, cât e de frumoasă fata lui! Orice încercare de-a o răpi a fost deșartă. Incearcă-te tu!

Ar fi stat Făt-Frumos locului, dar scumpă-i era frăția de cruce, ca oricărui voinic, mai scumpă decât mireasa.

— Impărate prea luminate, din câte norcace ai avut, unul a fost mai mare decât toate: acela că Făt-Frumos ți-i frate de cruce. Hai că mă duc eu să răpesc pe fata Ghenarului.

Și-și luă cai ageri, cai cu suflet de vânt, Făt-Frumos, și era să plece. Atunci mireasa lui—Ileana o chema—îi zise încet la ureche, sărutîndu-l cu dulce: „Nu uita Făt-Frumos, că pe cât vei fi tu departe, eu tot oiu plânge".

El se uită cu milă la ea, o mângâe—dar apoi desfăcându-se de îmbrățișările ei, se avântă pe șeaua calului și plecă în lume.

Trecea prin codri pustii, trecea prin munți cu fruntea ninsă, și când răsărea dintre stânci bătrâne luna cea palidă ca fața unei fete moarte, atunci vedea din când în când câte o streantă ziriașă atârnată de cer, ce înconjură cu poalele ei vârful vreunui munte—o noapte sfârticată, un trecut în ruină, un castel numai pietre și ziduri sparte.

Când se lumină de ziuă, Făt-Frumos vede că șirul munților dă într'o mare verde și întinsă ce trăește în mii de valuri senine, strălucite, cari treeră aria mării încet și melodios, până unde ochiul se perde în albastrul cerului și în verdele mării. In capătul șirului de munți, drept asupra mării, se oglindea în fundul ei o măreață stâncă de granit, din care răsărea, ca un cuib alb, o cetate frumoasă, care de albă ce era, părea poleită cu argint. Din zidurile arcate răsăreau ferestre strălucite, iar dintr'o fereastră deschisă se zărea printre oale de flori un cap de fată oacheș și visător, ca o noapte de vară. Era fata Genarului.

— Bine-ai venit Făt-Frumos — zise ea, sărind de la fereastră și deschizând porțile mărețului castel, unde ea locuea singură ca un geniu într'un pustiu — astă-noapte mi se părea că vorbesc c'o stea și steaua mi-a spus că vii din partea împăratului ce mă iubește.

In sala cea mare a castelului, în cenușa vetrei, veghea un motan cu șapte capete, care când urla dintr'un cap, s'auzea cale de-o zi, iar când urla din câte șapte, s'auzea cale de șapte zile.

Genarul perdut în sălbatecile sale vânători se depărtase cale de-o zi.

Făt-Frumos luă fata'n braţe şi, punând-o pe cal zburau amândoi prin pustiul lungului mărei ca două abia văzute închegări ale văzduhului.

Dar Genarul, om nalt şi puternic, avea un cal năzdrăvan cu două inimi. Motanul din castel mieună dintr'un cap, iar calul Genarului nechează cu vocea lui de bronz.

— Ce e? îl întrebă Genarul pe calul năzdrăvan — ţi s'a urât cu binele?

— Nu mi s'a urât cu binele, ci de tine-i rău. Făt-Frumos ţ-a furat fata.

— Trebue să ne grăbim mult ca să-i ajungem?

— Să ne grăbim şi nu prea, pentru că i putem ajunge. — Genarul încălecă şi zbură ca spaima cea bătrână în urma fugiţilor. In curînd îi şi ajunse. — Să se bată cu el, Făt-Frumos nu putea, pentru că Genarul era creştin şi puterea lui nu era în duhurile întunericului, ci în Dumnezeu.

— Făt-Frumos, — zise Genarul, mult eştĭ frumos şi mi-e milă de tine. De astă-dată nu-ţĭ fac nimica, dar de altă-dată... ţine minte! — Şi luându-şĭ fata alături cu el, peri în vânt, ca şi când nu mai fusese.

Dar Făt-Frumos era voinic şi ştia drumul înapoi. El se întoarse şi găsi pe fata iar singură, însă mai palidă şi mai plânsă; ea părea şi mai frumoasă. Genarul era dus iar la vânătoare cale de două zile. — Făt-Frumos luă alţi doi cai chiar din grajdul Genarului.

De dată asta plecară noaptea. Ei fugeau cum fug razele lunei peste adâncele valuri ale mărei, fugeau prin noaptea pustie şi rece ca două visuri dragi; prin fuga lor auzeau mieautele lungi şi indoite ale motanului din vatra castelului. Apoi li se păru că nu mai pot merge, asemene celor ce vor să fugă în vis şi cu toate acestea nu pot. Apoi un nor de colb îi cuprinse, căci Gerarul venea în fuga calului de rupea pământul.

Faţa lui era înfricoşată, privirea cruntă. Fără de a zice o vorbă, el apucă pe Făt-Frumos şi-l asvarli în nourii cei negri şi plini de furtună ai cerului. Apoi dispăru cu fata cu tot.

Făt-Frumos ars de fulgere — nu căzu din el decât o mână de cenuşă în nisipul cel fierbinte şi sec al pustiului!. Dar din cenuşa lui se făcu un izvor limpede ce curgea pe un nisip de diamant; pe lângă el arbori înalţi, verzi, stufoşi răspândeau o umbră răcorită şi mirositoare. Dacă cineva ar fi priceput glasul izvorului, ar fi înţeles că jelea, într'o lungă doină — pe Ileana, împărăteasa cea bălae a lui Făt-Frumos. Dar cine să înţeleagă glasul izvorului într'un pustiu, unde până atunci nu călcase picior de om?

Dar pe vremea aceea Domnul umbla încă pe pământ. Intr'o zi se vedeau doi oameni călătorind prin pustiu. Hainele şi faţa unuia strălucea ca alba lumină a soarelui; celălalt mai umilit, nu părea de cât umbra celui luminat. Erau Domnul şi Sf. Petru. Picioarele lor înfierbântate de

nisipul pustiului călcară atuncea în răcoarele şi limpedele părău ce curgea din izvor. Prin cursul apei cu gleznele lor sfâşiau valurile până la umbritul lor izvor. Acolo Domnul bău din apă şi-şi spăla faţa sa cea sfântă şi luminată şi mâinele sale făcătoare de minuni. Apoi şezură amândoi în umbră, Domnul, cugetând la tatăl său din cer şi Sf. Petru ascultând pe cugete doina izvoruluĭ plângător. Când se sculară spre a merge mai departe, zise St. Petru: „Doamne, fă ca acest izvor să fie ce-a fost mai înainte".—„Amin!" zise Domnul ridicând mâna sa cea sfântă, după care apoi se depărtă în spre mare fără a mai privi înapoi.

Ca prin farmec pieri izvorul şi copacii şi Făt-Frumos, trezit ca dintr'un somn lung, se uită împrejur. Atunci văzu chipul cel luminat al Domnului, ce mergea pe valurile mărei, cari se plecau înaintea lui, întocmai ca pe uscat; şi pe St. Petru, care mergând în urma lui şi învins de firea lui cea omenească se uita înapoia sa şi-i făcea lui Făt-Frumos din cap.—Făt-Frumos îi urmări cu ochii până ce chipul lui Sf. Petru se risipi în depărtare şi nu se vedea decât chipul strălucit al Domnului aruncând o dungă de lumină pe luciul apei, astfel încât, dacă soarele n'ar fi fost în amează, ai fi crezut că soarele apune!—El înţelese minunea învierei sale şi îngenunche în spre apusul acelui soare dumnezeesc.

Dar apoi își aduse aminte că făgăduise să răpească pe fata Generalui și ceea ce făgăduește voinicul anevoie o lasă nefăcută.

Deci se porni și, în spre sară, ajunse la castelul Genarului ce strălucea în întunericul serei ca o umbră uriașă. El intră în casă... Fata Genarului plângea.—Dar când îl văzu, fața ei se înseninâ, cum se înseninează o undă de-o rază. El îi povesti cum înviese, atunci ea-i zise: „De răpit nu mă poți răpi până ce nu-i avea un cal asemea cu acela ce-l are tatăl meu, pentru c'acela are două inimi; dar eu am să-l întreb astă seară de une-și are calul, ca să poți și tu să capeți unul ca acela. Până atunci însă pentru ca să nu te afle tatăl meu, eu te voiu preface într'o floare". El șezu pe un scaun, iar ea șopti o vrajă dulce, și cum îl sărută pe frunte, el se prefăcu într'o floare roșie închisă ca vișina coaptă. Ea'l puse între florile din fereastră și cântă de veselie de răsuna castelul tatălui ei.

Atunci intră și Genarul.

— Veselă, fata mea? și de ce ești veselă?—întrebă el.

— Pentru că nu mai este Făt-Frumos, ca să mă răpească, răspunse ea râzând.

Se așezară la cină.

— Tată—întrebă fata—de unde ai calul D-tale, cu care umbli la vânat?

— La ce-ți trebue s'o știi? zise el încruntând sprincenile.

— Știi prea bine—răspunse fata,—că nu vreau s'o știu, decât numai așa, ca' s'o știu, pentru că acu nu mai e Făt-Frumos să mă răpească.

— Știi tu, că nu mă împotrivesc ție nici odată —zise Genarul.

„Departe de aicea, lângă mare, șade o babă care are șapte epe. Ea ține oameni, cari să i le păzească un an, (cu toate că anul ei nu e de cât de trei zile) și dacă cineva i le păzește bine, ea-l pune să-și aleagă, drept răsplată, un mânz, iar de nu, îl omoară și-i pune capul într'un par. Chiar însă dacă păzește cineva bine epele, totuși ea-l viclenește pe om, căci scoate inimele din caii toți și le pune într'unul singur, în cât cel ce-a păzit, alege mai întotdauna un cal fără inimă, care-i mai rău decât unul de rând... Ești mulțămită, fata mea?

— Mulțămită, răspunse ea zâmbind.

Tot odată însă Genarul îi aruncă în față o batistă roșie, ușoară, mirositoare. Fata se uită mult în ochii tatălui său, ca un om care se deșteaptă dintr'un vis, de care nu-și poate aduce aminte. Ea uitase tot ce-i spusese tatăl său. Insă florea din fereastră veghea printre frunzele ei, ca o stea roșie prin încrețiturile unui nor.

A doua zi Genarul plecă iarăși des dimineață la vânătoare.

Fata sărută murmurând floarea roșie și Făt-Frumos născu ca din nimica înaintea ei.

— Ei, știi ceva? o întrebă el.

— Nu ştiu nimica—zise ea tristă şi punând dosul mânei pe fruntea ei—am uitat tot.

— Insă eu am auzit tot—zise el. Rămâi cu bine, fata mea; în curând ne vom vedea iar.

El încălecă pe un cal şi dispăru în pustiuri.

In arşiţa cea dogoritoare a zilei văzu aproape de pădure un ţânţar zvârcolindu-se în nisipul cel fierbinte. „Făt-Frumos, zise ţânţarul, ia-mă de mă du până'n pădure, că ţi-oi prinde şi eu bine. Sunt împăratul ţânţarilor. Făt-Frumos îl duse până'n pădurea prin care era să treacă.

Eşind din pădure trecu iar prin pustiu de-alungul mării şi văzu un rac atât de ars de soare, încât nu mai avea nici putere să se mai întoarcă înapoi... Făt-Frumos—zise el—aruncă-mă în mare, că ţi-oi prinde şi eu bine. Sunt împăratul racilor!—Făt-Frumos îl aruncă în mare şi'şi urmă calea.

Cam înspre seară ajunse la un bordeiu urât şi acoperit cu gunoi de cal. Imprejur gard nu era, ci numai nişte lungi ţeruşe ascuţite, din cari şase aveau fiecare în vârf câte un cap, iar al şaptelea fără, se clătina mereu în vânt şi zicea: cap! cap! cap!

Pe prispă o babă bătrână şi sbârcită, culcată pe un cojoc vechi, sta cu capul ei sur ca cenuşa în poalele unei roabe tinere şi frumoase, care-i căuta în cap.

— Bine v'am găsit, zise Făt-Frumos.

— Bine-ai venit flăcăule, zise baba sculându-se Ce cauţi? Vrei să'mi paşti epele poate?

— Da.

— Epele mele pasc numai noaptea.... Uit'te, chiar de-acu poţi să porneşti cu ele la păscut... Fată, hăi! ia dă tu flăcăului de mîncat ce i-am făcut eu şi porneşte-.

Alături cu bordeiul era sub pământ o pivniţă. El intră în ea, şi acolo văzu şapte epe negre strălucite, şapte nopţi, cari de când erau nu zărise încă lumina soarelui. Ele nechezau şi băteau din picioare.

Nemâncat toată ziua, el cină ce-i dăduse baba şi apoi, încălecând pe una din epe, mână pe celelalte în aerul întunecos şi răcoare al nopţei. Dar încet, încet simţi cum să strecoară un somn de plumb prin toate vinele lui, ochii i se painjeniră şi el căzu ca mort în iarba pajiştei. El se trezi pe când mijea de ziuă. Când colo—epele nicăeri. El îşi credea capul pus în ţeapă, când vede eşind dintr'o pădure 'n depărtare cele şapte epe alungate de un roi nemărginit de ţânţari şi un glas subţire 'i zise: Mi-ai făcut un bine, ţi l'am făcut şi eu.

Când se întoarse cu caii, baba începu să turbe, să răstoarne casa cu susu'n jos şi să bată fata, care nu era de vină.

— Ce ai, mamă? întrebă Făt-Frumos.

— Nimica—zise ea—mi-au venit şi mie toane. Asupra ta n'am nimica... sunt foarte mulţămită. Apoi intrând în grajd, începu să bată caii, ţipând: „Ascundeţi-vă mai bine, bată-v'ar mama

lui Dumnezeu, ca să nu vă mai găsească, ucigă-l crucea și mânce-l moartea!“

A doua zi porni cu caii, dar iar căzu jos și dormi până ce mijea de ziuă. Desperat, era să ia lumea în cap—când deodată vede răsărind din fundul mărei cei șapte cai, mușcați de o mulțime de raci. — Mi-ai făcut un bine—zise un glas —ți l'am făcut și eu. Era împăratul racilor. El mână caii 'n spre casă, și vede iar o priveliște ca'n ziua trecută .

Insă în cursul zilei roaba babei s'apropie de el și-i zise încet, strângându-l de mână: Eu știu că tu ești Făt-Frumos. Să nu mai mănânci din bucatele ce'ți fierbe baba, pentru că's făcute cu somnoroasă... Ți-oi face eu altfel de bucate“.

Fata într'ascuns îi făcu merinde, și'n spre seară când era să plece cu caii, își simți ca prin minune capul treaz. Spre miezul nopții se 'ntoarse acasă, mână caii în grajd, îi încue și intră în odae. Pe vatra cuptorului, în cenușă, mai licăriau câțiva cărbuni. Baba sta întinsă pe laiță și înțepenită ca moartă. El gândi c'a murit și o scutură. Ea era ca trunchiul și nu se mișca deloc. El trezi fata ce dormea pe cuptor.

— Uit'te, zise el, ți-a murit baba.

— Ași! asta să moară!—răspunse ea suspinând. Adevărat că acum e ca și moartă. Acu'i miază-noaptea.... un somn amorțit îi cuprinde trupul... dar sufletul ei cine știe pe la câte răspinteni stă, cine știe pe câte căi a vrăjilor umblă. Până ce

cântă cocoşul ea suge inimile ce mor, ori pustieşte sufletul celor nenorociţi. Da, bădică, mâine ţi se împlineşte anul, ia-mă şi pe mine cu d-ta, că ţi-oi fi de mare folos. Eu te voi scăpa din multe primejdii, pe cari ţi le găteşte baba.

Ea scoase din fundul unei lăzi hârbuite şi vechi o cutie, o perie şi o năframă.

A doua zi de dimineaţă i se împlinise lui Făt-Frumos. Baba trebuie să-i dea unul din cai şi apoi să-l lase să plece cu Dumnezeu. Pe când prânzeau, baba eşi până'n grajd, scoase inimile din câteşi şapte cai spre a le pune pe toate într'un trentin slab, căruia-i priveai prin coaste. Făt-Frumos să sculă dela masă şi după îndemnarea babei, se duse să'şi aleagă calul ce trebuia să şi'l ia. Cali cei fără inimi erau de un negru strălucit trêtinul cel cu inimile sta culcat într'un colţ pe-o movilă de gunoi.

— Pe acesta'l aleg eu—zise Făt-Frumos, arătând la calul cel slab.

— Da cum, Doamne iartă-mă, să slujeşti tu degeaba?—zise baba cea vicleană—cum să nu'ţi ei tu dreptul tău? alege-ţi unul din caii işti frumoşi... oricare ar fi ţi-l dau.

— Nu, pe acesta îl voiu—zise Făt-Frumos, ţinând la vorba lui.

Baba scrâşni din dinţi ca apucată, dar apoi îşi strânse moara cea hârbuită de gură, ca să nu iasă prin ea veninul ce-i răscolea inima pestriţă.—Hai, ia-ţi'l zise'n sfârşit.

El se urcă pe cal cu buzduganul de-a umere. Părea că faţa pustiului se ia după urmele lui şi zbura ca un gând, ca o vijelie, printre volburele de nisip ce se ridicau în urmă-i.

Intr'o pădure îl aştepta fata fugită. El o urcă pe cal după dânsul şi fugea mereu.

Noaptea inundase pământul cu aerul ei cel negru şi răcoare.

— Mă arde'n spate—zise fata. Făt-Frumos se uită înapoi. Dintr'o volbură 'naltă, verde, se vedeau nemişcaţi doi ochi de jăratec, ale căror raze roşii ca focul ars pătrundeau în rărunchii fetei.

— Aruncă peria—zise fata.

Făt-Frumos o ascultă. Şi deodată 'n urmă-le văzură că se ridică o pădure, neagră, deasă, mare, înfiorată de un lung freamăt de frunze şi de un urlet flămînd de lupi.

— Inainte — strigă Făt-Frumos calului, care zbura asemenea unui demon urmărit de un blestem prin negura nopţei. Luna palidă trecea prin nouri suri ca o faţă limpede prin mijlocul unor vise tulburi şi seci.

Făt-Frumos zbura... zbura necontenit.

— Mă arde 'n spate!—zise fata c'un gemăt apăsat, ca şi când s'ar fi silit mult ca să nu spue încă.

Făt-Frumos se uită, şi văzu o bufniţă mare şi sură din care nu străluceau decît ochii roşii ca două fulgere lănţuite de un nor.

— Aruncă cutea — zise fata. Făt-Frumos o aruncă.

Și deodată se ridică din pământ un colț sur, drept, neclintit, un uriaș împietrit ca spaima, cu capul atingând de nori.

Făt-Frumos vâjia prin aer așa de iute, încât i se părea că nu fuge, ci cade din înaltul cerului într'un adânc nevăzut.

— Mă arde—zise fata.

Baba găurise stânca într'un loc și trecea prin ea prefăcută într'o funie de fum, a cărei capăt dinainte ardea ca un cărbune.

— Aruncă năframa—zise fata. Făt-Frumos o ascultă.

Și deodată văzură în urmă-le un luciu întins, limpede, adânc, în a cărui oglindă bălae se scălda în fund luna de argint și stelele de foc.

Făt-Frumos auzi o vrajă lungă prin aer și se uită prin nori. Cale de două ceasuri—pierdută în înaltul cerului—plutea încet, încet, prin albastrul tăriei miază-noaptea bătrâna cu aripile de aramă.

Când baba înota smintită pe la jumătatea lacului alb, Făt-Frumos aruncă buzduganul în nori și lovi mieză-noaptea în aripi. Ea căzu ca plumbul la pământ și croncăni jalnic de douăsprezece ori.

Luna s'ascunsese într'un nor și baba, cuprinsă de somnul ei de fier, se afundă în adâncul cel vrăjit și necunoscut al lacului. Iar în mijlocul lui se ridică o iarbă lungă și neagră. Era sufletul cel osândit al babei.

— Am scăpat—zise fata.

— Am scăpat—zise calul cel cu șapte inimi.

— Stăpâne,—adăugă calul—tu ai izbit miază-noaptea, de a căzut la pământ cu două ceasuri înainte de vreme, și eu simt sub picioarele mele răscolindu-se năsipul. Schelete înmormântate de volburele năsipului arzător al pustielor au să se scoale, spre a se sui în lună la banchetele lor. E primejdios ca să umbli acuma. Aerul cel înveninat și rece al sufletelor lor moarte v'ar putea omorâ. Ci mai bine voi culcați-vă, și eu până atunci m'oi întoarce la mama, ca să mai sug încă odată laptele cel de văpae albă al țâților ei, pentru ca să mă fac iar frumos și strălucit.

Făt-Frumos îl ascultă. Se dete jos de pe cal și-și așternu mantaua pe nisipul încă fierbinte.

Dar ciudat... ochii fetei se'nfundase în cap, oasele și încheeturile feței îi eșise afară, pielița din oacheșă se făcuse vânătă, mâna grea ca plumbul și rece ca un sloi de ghiață.

— Ce ți-i? o întrebă Făt-Frumos.

— Nimica—nu mi-i nimica, zise ea cu glasul stins; și se culcă în nisip tremurând ca apucată. Făt-Frumos dădu drumul calului, apoi se culcă pe mantaua ce și-o așternuse.

El adormi; cu toate acestea-i părea că nu adormise. Pieliţele de pe lumina ochiului i se roșise ca focul și prin el părea că vede, cum luna se cobora încet, mărindu-se, spre pământ, până ce părea ca o cetate sfântă și argintie, spânzurată

din cer, ce tremura strălucită... cu mii de ferestre trandafirii; și din lună se scobora la pământ un drum împărătesc acoperit cu prund de argint și bătut cu pulbere de raze.

Iar din întinsele pustii se răscoleau din nisip suflete 'nalte... cu capete seci de oase... învălite în lungi mantale albe, țăsute rar din fire de argint, încât prin mantale se zăreau oasele albite de secăciune. Pe frunțile lor purtau coroane făcute din fire de raze și din spini auriți și lungi... și încălecați pe schelete de cai, mergeau încet-încet... în lungi șiruri... dungi mișcătoare de umbre argintii... și urcau drumul lunei și se perdeau în palatele înmărmurite ale cetății din lună prin a cărora ferești se auzea o muzică lunatecă... o muzică de vis.

Atunci i se păru că și fata de lângă el se ridica încet... că trupul ei se risipea în aer, de nu rămâneau decât oasele, că inundată de o mantie argintie, apucă și ea calea luminoasă ce ducea în lună. Se ducea în turburea împărăție a umbrelor, de unde venise pe pământ, momită de vrăjile babei.

Apoi pielița ochilor se înverzi... se înegri—și nu mai văzu nimica.

Când deschise ochii, soarele era sus de tot. Fata lipsea. Dar în pustiul arid necheza calul frumos, strălucit, îmbătat de lumina aurită a soarelui, pe care el acu o vedea pentru întâia dată.

Făt-Frumos se avântă pe el și'n răstimpul câ-

torva gânduri fericite ajunse la castelul încolţit al Genarului.

De astădată Genarul vâna departe cale de şapte zile.

El o luă pe fată pe cal dinaintea lui. Ea-i cuprinse gâtul cu braţele ei şi-şi ascunse capul în sânul lui, pe când poalele lungi ale hainei ei albe atingeau din zbor nisipul pustiei. Mergeau aşa de iute, încât i se părea că pustiul şi valurile mării fug, iar ei stau pe loc. Şi numai încet se auzea motanul meunând din câte şapte capete.

Pierdut în păduri, Genarul îşi aude calul nechezând.

— Ce e?—îl întrebă.

— Făt-Frumos îţi fură fata,—răspunse calul năzdrăvan.

— Putea-l'om ajunge?—întrebă Genarul mirat, pentru că ştia că-l omorâse pe Făt-Frumos.

— Nu zău, răspunse calul—pentru c'a încălecat pe un frate al meu, care are şapte inimi, pe când eu n'am decât două.

Genarul îşi înfipse pintenii adânc în coastele calului, care fugea scuturându-se ca o vijelie. Când îl văzu pe Făt-Frumos în pustiu, zise calului său: „Spune frăţine-tău să'şi arunce stăpânul în nori şi să vină la mine, că-l voi hrăni cu miez de nucă şi'l voi adăpa cu lapte dulce".

Calul Genarului îi nechează frăţine-său, ceeace-i spusese—dar frate-său i-o spuse lui Făt-Frumos.

— Spune frăţine-tău, zise Făt-Frumos calului

său—să'şi arunce stăpânu'n nori, şi l-oi hrăni cu jăratec şi l-oi adăpa cu pară de foc.

Calul lui Făt-Frumos o necheză asta frăţine-său şi acesta azvîrli pe Genarul pînă'n nori. Norii cerului înmărmuriră şi se făcură palat sur şi frumos—iar din două gene de nori se vedeau doi ochi albaştri ca cerul, ce repezeau fulgere lungi. Erau ochii Genarului exilat în împărăţia aerului.

Făt-Frumos domoli pasul calului, şi aşeză pe fată pe acela al tătâni-său. O zi încă—şi ajunseră în mândra cetate a împăratului.

Lumea'l crezuse mort pe Făt-Frumos, şi de aceea, când se împrăştie faima venirei lui, ziua'şi muie aerul în lumină de sărbătoare şi oamenii aşteptau murmurând la faima venirei lui, cum vueşte un lan de grău la suflarea unui vânt.

Dar ce făcuse oare în vremea aceea Ileana împărăteasa?

Ea, cum plecase Făt-Frumos, s'a închis într'o grădină cu 'nalte ziduri de fier şi acolea, culcându-se pe pietre reci, cu capul pe un bolovan de cremene, plânse într'o scaldă de aur, aşezată lângă ea, lacrimi curate ca diamantul.

In grădina cu multe straturi, neudată şi necăutată de nimeni, născură din pietriş sterp din arşiţa zilei şi din uscăciunea nopţei, flori cu frunzele galbene şi c'o culoare stinsă şi turbure ca turburii ochi ai morţilor, florile durerei.

Ochii împărătesei Ilenei orbiţi de plâns, nu mai vedeau nimic; decât i se părea numai că'n luciul

băei, plină de lacrimele ei, vedea ca'n vis chipul mirelui ei iubit. Ochii ei, două izvoare secate, încetase de a mai vărsa lacrimi. Cine o vedea cu părul ei galben și lung, despletit,—și împrăștiat ca creții unei mantii de aur pe sânul ei rece—cine ar fi văzut fața ei de o durere mută, săpată par'că cu dalta în trăsăturile ei, ar fi gândit că-i o înmărmurită zână a undelor, culcată pe un mormânt de prund.

Dar cum auzi vuetul venirei lui, fața ei se înseninâ; ea luă o mână de lacrimi din bae și stropi grădina. Ca prin farmec foile galbene ale aleelor de arbori și ale straturilor se'nverziră ca smaraldul. Florile triste și tulburi se'nălbiră ca mărgăritarul cel strălucit,—și din botezul de lacămi luară numele de lăcrămioare.

Impărăteasa cea oarbă și albă umblă încet prin straturi și culese în poale o mulțime de lăcrămioare pe cari apoi așternându-le lângâ baia de aur, făcu un pat de flori.

Atunci intră Făt-Frumos.

Ea s'aruncă de gâtul lui, însă amuțită de bucurie, ea nu putu decât să'ndrepte asupră-i ochii săi stinși și orbi, cu cari ar fi vrut să-l soarbă în sufletul ei. Apoi ea-l luă de mână și-i arătă baia de lacrimi.

Luna limpede înflorea ca o față de aur pe seninul cel adînc al cerului. In aerul nopței Făt-Frumos își spălă fața în baia de lacrimi, apoi învelindu-se în mantaua ce i-o țesuse din raze

de lună, se culcă să doarmă în patul de flori. Impărăteasa se culcă și ea lângă el și visă în vis că maica Domnului desprinsese din cer două vinete stele ale dimineței și i le așezase pe frunte.

A doua zi deșteptată, ea vedea.

A treia zi se cunună Impăratul cu fata Genarului.

A patra zi era să fie nunta lui Făt-Frumos.

Un roi de raze venind din cer, a spus lăutarilor cum horesc îngerii când se sfințește un sfânt —și roiuri de unde răsărind din inima pământului le-a spus cum cântă ursitorile când urzesc binele oamenilor. Astfel lăutarii măestriră hore înalte și urări adânci.

Trandafirul cel înfocat, crinii de argint, lăcrămioarele sure ca mărgăritarul, mironositele viorele și florile toate se adunară vorbind fiecare în mirosul ei, și ținură sfat lung, cum să fie luminile hainei de mireasă; apoi încredințară taina lor unui curtenitor flutur albastru stropit cu aur. Acesta se duse și flutură în cercuri multe asupra feței miresei, când ea dormea, și o făcu să vadă într'un vis luciu ca oglinda, cum trebuia să fie îmbrăcată. Ea zâmbi când se visă atât de frumoasă.

Mirele 'și puse cămașă de tort de raze de lună, brâu de mărgăritare, manta albă ca ninsoarea.

Şi se făcu nuntă mândră şi frumoasă, cum n'a fost alta pe faţa pământului.

Şi au trăit apoi în pace şi în liniște ani mulţi şi fericiţi, iar dac'o fi adevărat, ce zice lumea: că pentru Feţi-Frumoşi vremea nu vremueşte, apoi poate c'or fi trăind şi astăzi.

SERMANUL DIONIS

.....şi tot astfel dacă închid un ochi văd mâna mea mai mică de cât cu amândoi. De aşi avea trei ochi, aşi vede-o şi mai mare, şi cu cât mai mulţi ochi aşi avea, cu atâta lucrurile toate din prejurul meu ar părea mai mari. Cu toate astea născut cu mii de ochi în mijlocul unor arătări colosale, ele toate, în raport cu mine, păstrându-şi proporţiunea, nu mi-ar părea nici mai mari nici mai mici de cum îmi par azi. Să ne închipuim lumea redusă la dimensiunile unui glonte, şi toate celea din ea scăzute în analogie, locuitorii acestei lumi, presupuindu-i dotaţi cu organele noastre, ar pricepe toate celea absolut în felul şi în proporţiunile în cari le pricepem noi. Să ne-o închipuim, caeteris paribus, înmiit de mare—aceaşi lucru. Cu proporţiuni neschimbate—o lume înmiit de mare şi alta înmiit de mică ar fi pentru noi tot atât de mare. Şi obiectele ce le vâd privite cu un ochi, sunt mai mici; cu amândoi—mai mari; cât de mari sunt ele absolut?—Cine ştie,

dacă nu trăim într'o lume microscopică și numai făptura ochilor noștri ne face s'o vedem în mărimea în care o vedem? Cine știe dacă nu vede fiecare din oameni toate cele întralt fel—și numai limba, numirea într'un fel a unui obiect, ce unul îl vede așa, altul altfel, îi unește în înțelegere. —Limba?—Nu. Poate fiecare vorbă sună diferit în urechile diferiților oameni—numai individul, același rămâind, o aude într'un fel.

Și într'un spațiu închipuit ca fără margini, nu este o bucată a lui, ori cât de mare și ori cât de mică ar fi, numai o picătură în raport cu nemărginirea? Asemenea în eternitatea fără margini nu este orice bucată de timp ori cât de mare sau ori cât de mică, numai clipă suspendată? Și iată cum. Presupuind lumea redusă la un bob de rouă și raporturile de timp, la o picătură de vreme, secolii din istoria acestei lumi microscopice ar fi clipite, și în aceste clipite oamenii ar lucra tot atâta și ar cugeta tot atâta ca în evii noștri—evii lor pentru ei ar fi tot atât de lungi, ca pentru noi ai noștri. In ce nefinire microscopică s'ar pierde milioanele de infuzorii ale acelor cercetători. în ce infinire de timp clipa de bucurie—și toate acestea ar fi—tot astfel ca și azi.

...In faptă lumea-i visul sufletului nostru.—Nu există nici timp, nici spațiu—ele sunt numai în sufletul nostru. Trecut și viitor e în sufletul meu, ca pădurea într'un simbure de ghindă, și înfinitul asemenea, ca reflectarea cerului înstelat într'un

strop de rouă. Dacă am afla misterul prin care să ne punem în legătură cu aceste două ordini de lucruri, cari sunt ascunse în noi, mister pe care l'au posedat poate magii egipteni şi asirieni, atunci în adâncurile sufletului coborându-ne, am putea trăi aevea în trecut şi am putea locui lumea stelelor şi a soarelui. Păcat că ştiinţa necromanţiei şi acea a astrologiei s'au perdut—cine ştie câte mistere ne-ar fi descoperit în această privinţă! Dacă lumea este un vis—de ce n'am putea să concordăm şirul fenomenelor sale cum voim noi? Nu e advărat că există un trecut—consecutivitatea e în cugetarea noastră—causele fenomenelor, consecutive pentru noi, aceleaşi în totdeauna, există şi lucrează simultan. Să trăesc în vremea lui Mircea cel mare sau a lui Alexandru cel bun —este oare absolut imposibil?—Un punct matematic se perde'n nemărginirea dispoziţiunei lui, o clipă de timp în împărţibilitatea sa infinitezimală care nu încetează în veci.—In aceste atome de spaţiu şi timp, cât infinit!—Dac'aşi putea şi eu să mă perd în înfinitatea sufletului meu, până în acea fază a emanaţiunei lui, care se numeşte epoca lui Alexandru cel bun de exemplu... şi cu toate acestea . . . . . .

Cu drept cuvânt cetitorul va fi clătit din cap şi va fi întrebat—prin mintea cărui muritori treceau aceste idei? Existenţa ideală a acestor reflecţiuni avea de izvor de emanaţiune un cap cu plete de o sălbătăcită neregularitate, înfundat într'o căciulă

de miel. Era noapte şi ploia cădea măruntă pe stradele nepavate, strâmte şi noroioase, ce trec prin noianul de case mici şi rău zidite, din cari consistă partea cea mare a capitalei României şi prin bălţile de noroi, ce împroşcau pe cutezătorul, ce se încred a perfidelor unde, treceau nişte ciobote mari, cărora nu le-ar fi păsat nici de potop—cu atât mai vârtos că aveau turetci, cari îngropau în ele pantalonii individului conţinut îndată ce timpul devenea problematic.

Umbra eroului nostru dispărea prin şiroaiele ploaiei, cari deteră capului său aspectul unui berbece plouat. şi te mirai că mai rezistă torentelor de ploaie—hainele lui ude—sau metafiscica. De prin crâşme şi prăvălii pătrundea prin ferestrele cu multe geamuri, mari şi nespalate, o lumină murdară, mai slăbită încă prin stropii de ploaie ce inundase stclele.—Pe ici pe colea trecea câte un romanţios fluerând; câte un mitocan cu capul lulea de vin îşi făcea de vorbă cu păreţii şi cu vântul; câte o femee cu faţa înfundată în capeşon îşi desfăşura trecătoarele umbre prin spaţiul neguros, asemenea zeilor întunecaţi din epopeile nordice...Dintr'o crâşmă deschisă s'auzea o vioară schingiuită. Metafizicul nostru se apropie să se uite şi razele pătrunseră printr'o uşă şi-i loviră faţa. Nu era un cap urât acel al lui Dionis. Faţa era de acea dulceaţă vânătă albă ca şi marmura în umbră, cam trasă fără a fi uscată, şi ochii tăiaţi în

forma migdalei, erau de acea intensivă voluptate, pe care o are catifeaua neagră. Ei înotau în orbitele lor—un zimbet fin şi cu toate astea atât de inocent trecu peste faţa lui la spectacolul ce-l privea.—Ce era adică: Un băiat de ţigan cu capul mic într'o pălărie ale cărei margini erau simbolul nemerit al nemărginirei, cu ciobote în cari ar fi încăput întreg, şi într'un surtuc lung de-i ajungea la călcăie şi care fără îndoială nu era a lui, schingiuia c'un arcuş ce rămăsese în câteva fire de păr şi cu degetele uscate mişca nşite coarde falşe, care ţârliau nervos, iară împrejuru-i frământa pământul un Ungur lung, cu picioarele goale bagate în papuci mari umpluţi cu paie. Ori cât de neplăcut să fi fost spectacolul pentru simţul estetic al călătorului meu, el avu o influenţă salutară asupra eroului nostru care trezit din fantaziile sale metafizice, băgă de seamă că ploaia îl udase până la piele. El intră într'o cafenea de alăturĭ, ca să se usuce. Ridicându-şi căciula cea miţoasă, vedem o frunte atât de netedă, albă, corect boltită, care coincide pe deplin cu faţa într'adevăr plăcută a tânărului meu. Părul numai cam prea lung curgea în viţe până pe spate, dar uscăciunea neagră şi sălbatică a părului contrasta plăcut cu faţa fină, dulce şi copilărească a băetanului. Işi puse în cui pantalonul ud, şi la aroma îmbătătoare a unei cafele turceşti, ochii lui cei moi şi strălucitĭ se perdură iar în acea intensivă visătoare, care stă câte o

dată atât de bine băeţilor, pentru că seriozitatea contrastează tot deauna plăcut cu faţa de copil. Intre aceşti muri afumaţi, plini de mirosul tutunului, de trăncănirea jucătorilor de domino şi de cadenţata bătae a unui orologiu de lemn, ardeau lămpi somnoroase răspândind dungi de galbenă lumină prin aerul apăsat. Dionis făcea c'un creion un calcul matematic pe masa veche de lemn lustruit şi adesea surâdea. Surâsul era foarte inocent, dulce l'am putea numi, şi totuşi de o profundă melancolie. Melancolia în vârsta lui este semnul caracteristic al orfanilor;—el era orfan, o existenţă cum sînt multe la noi—fără de speranţă şi afară de aceia determinat prin naştere la nepozitivizm. In introducerea acestor şiruri am surprins unele din cugetările cari-l preocupau în genere—şi c'un asemenea cap omul nu ajunge departe—şi mai cu seamă cel sărac—şi Dionis era un băeat sărac.

Prin natura sa predispusă, el devenea şi mai sărac. Era tânăr—poate nici opt spre-zece ani—cu atât mai rău... ce vieaţă'l aşteaptă pe el?... Un copist avizat a se cultiva pe apucate, singur... şi această libertate de alegere în elementele de cultură îl făcea să citească numai ceea ce se potrivea cu predispunerea sa sufletească atât de visătoare. Lucruri mistice, subtilităţi metafisice îi artăgeau cugetarea ca un magnet—e minune oare, că pentru el visul era o viaţă şi viaţa un vis? Era minune că devenea superstiţios? Adesea

își închipuise el însuși, cât de triști, cât de lungi, cât de monotoni vor trece anii vieței lui—o frunză pe apă. Lipsit de iubire—căci n'avea pe nimeni în lume, iubitor de singurătate, în neputință sufletească de a-și crea o soartă mai fericită, el știa că în „această ordine a realității" cum o numea el, nu-l va întâlni nici un zâmbet și nici o lacrimă—ne iubit și ne urât de cineva, se va stinge asemenea unei scântei, după care nu'ntreabă nimenea—nimenea'n lume. Casa lui de pustnic, un colț întunecos și painjenit din arhiva unei cancelarii, și atmosfera leneșă și flegmatică a cafenelei asta era toată viața lui. Cine întreabă dacă și el are inimă, dacă și lui i-ar plăcea să umble frumos îmbrăcat, cum sînt întrebați atâția copii —dacă și el ar dori—să iubească? Să iubească—ideia aceasta îi strângea adesea inima.—Cum ar fi știut el să iubească! Cum ar fi purtat pe mâini, cum s'ar fi închinat unei copile, care i-ar fi dat lui inima ei! Adese și-o închipuia pe acea umbră argintie cu fața albă și păr de aur—căci toate idealele sunt blonde, și par-că simțea mânuțele-i calde și înguste în mâinele lui, și parcă i se topea sufletul, ființa, viața, privind'o... vecinic privind'o.

Pe ici pe colo, pe la mese, se zăreau grupe de jucători de cărți, oameni cu părul în dezordine, ținând cărțile într'o mână ce tremura, plesnind din degete cu cealaltă înainte de a bate, mișcându-și buzele fără a zice o vorbă și trăgând din

când în când cu sorbituri zgomotoase câte o gură din cafeaua și berea, ce le sta dinainte—semn de triumf! Dincolo unul scria cu cretă pe postavul verde al biliardului; unul cu pălăria înaltă pe ceafă și cu mânile unite pe spate, c'o țigară lungă în gură a cărei independență era mărginită numai pe buzele individului, se uita—dracu știe,—cu interes ori așa numai la un portret al lui Diebici-Zabalkanski atârnat în afumatul părete. Orologiul, fidel interpret al bătrânului timp, sună de două spre zece ori din limba sa de metal, spre a da lumei ce nu-l ascultă, samă, că se scursese a două spre zecea oră a nopței. Dionis se porni spre casă.—Afară ploaia încetase și prin mrejele și valurile de nouri negri-vineți, luna trecea palidă și rece.—In mijlocul unei grădini pustii, unde lobodele și buruenile crescuse mari în tufe negre-verzi, se înalță ochii de fereastra spartă a unei case veche, a cărei strașină de șindrilă era putredă și acoperită c'un mușchi, care strălucea ca bruma în lumina cea rece a lunei. Niște trepte de lemn duceu în catul de sus al ei. Ușa mare deschisă în balconul catului de sus se clătina scârțiind în vânt și numai într'o țâțână, treptele erau putrede și negre—pe ici pe colo lipsea câte una, așa încât trebuia să treci două de odată și balconul de lemn se clătina sub pași. El trecu prin hățișul grădinei și prin zăplazurile năruite și urcă iute scările.—Ușile toate erau deschise. El intră într'o cameră naltă, spațioasă și goală.

Păreţii erau negrii de şiroaele de ploaie ce curgeau prin pod şi un mucegai verde se prinsese de var; cercevelile ferestrelor se curmau sub presiunea zidurilor vechi şi gratiile erau rupte, numai rădăcinele lor ruginite se iveau în lemnul putred. In colţurile tavanului grinzi lungi şi mohorâte painjenii îşi executau tăcuta şi pacinica lor industrie; într'un colţ al casei, la pământ, dormea una peste alta vr'o câteva sute de cărţi vechi, multe din ele greceşti, pline de învăţătură bizantină; în alt colţ un pat, adică câteva scânduri pe doi căpriori, acoperite cu un mindir şi c'o plapomă roşie.—Inaintea patului o masă murdară, al cărei lemn grunzuros de vechime era tăiat cu litere latine şi gotice; pe ea hârtii, versuri, ziare rupte, broşurĭ efemere, din câte se împart gratis, în fine adesordine într'adevăr păgânească. Luna îşi vărsa lumina ei cea fantastică prin ferestrele marĭ, albind podelele de păreau unse cu cretă; păreţii posomorâţi aveau, pe unde ajungea lumina lunei, două cuadrate marĭ argintoase, ca reflectare a ferestrelor; pânzele de păinjen străluceau vioi în lună şi deasupra cărţilor dormind în colţ se ivea o îngerească umbră de om. Era aninat într'un cui bustul în mărime naturală a unui copil ca de vr'o optspre-zece ani—cu păr negru şi lung, cu buzele subţirĭ şi roze, cu faţa fină şi albă ca tăiată'n marmoră şi cu nişte ochi albaştri mari sub mari sprincene şi gene lungi negre. Ochii cei albaştri

ai copilului erau aşa de strălucifi, de un colorit atât de limpede şi senin, încât păreau că privesc cu inocenţa, cu dulceaţa lor mai femeiască, asupra spectatorului. Cu toate că acel portret înfăţişa un chip îmbrăcat bărbăteşte, însă mânile cele dulci, mici, albe, trăsurile feţei de o paloare delicată, umedă, strălucită, moale, ochii de o adâncime nespusă, fruntea uscată şi femeeşte-mică, părul undoind, cam prea lung—te-ar fi făcut a crede că e chipul unei femei travestite. Visătorul Dionis se opri în dreptul acelui portret, care sub lumina plină a lunei părea viu — ochii lui erau plini de o superstiţioasă nerozie, el şopti încet şi cu glasul înecat de lacrimi: „Bună sară, papa!“ umbra părea că-i surâde din cadrul ei de lemn — el s'apropie şi sărută mâinile portretului, apoi faţa, gura, ochii cei de foc vânăt. înecat de iubire pentru o fiinţă ce nu mai există ar fi dorit ca etern să ţie astă noapte cu aerul limpezit de lumina lunei, vecinic ar fi dorit să ţie dulcea, neânţeleasa, dar atât de fericită lui nebunie. Va să zică asupra acestui chip îşi concentrase el amorul lui — atâta formă avea pustiita, sermana lui vieaţă — un portret!.. Da, era tatăl său, când fusese în vârsta lui de acum. Muma sa, o femee palidă, 'naltă, blondă, cu ochi negri îi vorbise ades de tatăl său;—de acel copil cine ştie cum rătăcit în clasele poporului de jos. Misterios, fără să spuie cui-va secretul numelui lui, el şedea în casa preotului bătrân, a că-

ruia fiică era Maria. Ei se iubiră. In toată ziua el îi promitea că taina sufletului său își va avea sfârșitul, că el o va lua de soție, că o soartă aurită o așteaptă. Dar într'o zi el primi o scrisoare cu sigil negru—o deschise—o ceti—o rupse în bucăți și cu ea mintea sa—o copie de pe un testament părea a fi, după cât se putea pricepe din bucățile rupte. El muri în spitalul de alienați—palid, mut până'n ultimul moment, preocupat pare că de a ascunde un secret mare.

Fructul amorului acestor oameni fu Dionis.

Văduvita sa mumă îl crescu cum putu din lucrul mânilor ei — mâini delicate de doamnă — fața ei palidă ca ceara, ochii ei de o întunecată blândeță aveau numai pentru el grijă și înțelegere — pentru el — și pentru portret. De copil încă, el admira ochii cei frumoși ai portretului, ce luceau ca vii în orbitele lor. Ce frumos a fost papa! — zicea el surâzând, și mumă-sa, auzindu-l, își stergea într'ascuns lăcrimile ei.

— Ochii? nu-i așa Dionis — ochii!

— Da, mamă!

— Acești ochi!... O! dacă i-ai fi văzut acești ochi vr'odată în viața ta, ți s'ar fi părut că-i revezi în fiecare vânătă stea a dimineței, în fie-care undă albastră, prin fiecare geană de nori. Cât era de frumos acest copil și ce tânăr a murit! frumoși au înmărmurit ochii lui în negurile gândirei mele, precum ar rămânea prin nouri, pe bolta întunecoasă două — numai două stele vi-

nete.... Şi-apoĭ îl lua în braţele ei, îl dezmierda, îl săruta. — Afară de ochii negri, cari erau ai ei, era el întreg, el copilul din portret. Ea îl crescu rău — dar cum se putea altfel? Il iubea aşa de mult! singura ei bucurie într'o vieaţă fără speranţă, fără viitor, fără mulţumire, ea nu maĭ avea dureri, nici bucurii, de cât acele ale copilului ei. Sufletul ei întreg era o reflectare umbroasă şi tristă a sufletului său de copil. Ce gândea copilul cu mintea lui naivă, o vorbă, un vis, o preocupa zile întregi — zile întregi putea medita asupra unui cuvânt eşit din nebunatica sa gură. Dar consumată de lipsuri — ea se stânse într'o zi. In delirul ei, ea trase mâna copilului şi-o ascunse în sân, lângă inimă, s'o încălzească — un simbol al vieţei ei întregi!

De-atuncea fizionomia, surâsul lui căpătase acea umbră dulce de tristeţă, care'l făcea atât de interesant — şi irezistibil pentru bobocii pensionatelor. Dar lui însuşi nici nu-i trecea prin minte, că pe el l'ar fi putut iubi cineva — pe el nu-l iubise nimeni în lume afară de mumă-sa — cum l'ar mai fi putut iubi pe el atât de singur, atât de sărac, atât de fără viitor! Nu-şi are fiecare om, gândea el, familia sa, amicii, rudele, oamenii săi, ca să-i iubească — cui ce-i pasă de mine? Cum trăesc voi şi muri, de nimene plâns, de nimene iubit.

Luna se ascunse într'un nor negru spintecat în două rânduri de lungi fulgere roşii — casa se în-

tunecă — şi nu se mai văzu nici umbra din pârete a portretului, nici umbra înaltă a lui Dionis. El aprinse lumina.

Să privim acuma şi la sărăcia iluminată de razele unei lumânări de său, băgată în gâtul unui clondir ce ţinea loc de sfeşnic. Ce vizuină — şi aici, aici petrecea el vara şi iarna. — Iarna de gerul cel amarnic trăsnea grinda în odae, crăşcau lemnele şi pietrele, vântul lătrà prin garduri şi ramurile ninse—ar fi voit să doarmă, să viseze — dar gerul îi îngheţa pleoapele şi-i painjenea ochii. Surtucul lui pe lângă acestea era mai mult urzeală de cât bătătură, ros pe margini, fudul la coate, de râdea pare că şi vântul în urma lui. — Oamenii căscau ironic gura când îl vedeau... Şi'n asemene momente, în lungile şi friguroasele nopţi de iarnă, crede cineva, cum că el redus până la culmea mizeriei devenea trist? —Aşa era elementul său. O lume întreagă de închipuiri umoristice îi umpleau creerii, care mai de care mai bizară şi mai cu neputinţă. — El băga de samă, că gândurile lui adese se transformau în şiruri ritmice, în vorbe rimate şi atunci nu mai rezista de-a le scrie pe hârtie... mai ales garafa goală era în stare de a-l umplea cu cugetări melancolice....

Ah, gărafă pântecoasă doar de sfeşnic mai eşti bună
Şi mucoasa lumânare sfărâind săul şi-l arde
Şi'n această sărăcie, te inspiră—cântă barde,
Bani n'am mai văzut de-un secol, vin n'am mai băut de-o lună.

Un regat pentr'o ţigară, s'umplu norii de zăpadă
Cu himere!... Dar de unde? Scârţâe de vânt fereastra,
In pod miaună motanii—la curcani vânătă'l creasta
Şi cu pasuri melancolici meditând umblă 'n ogradă.

Uh! ce frig... îmi văd suflarea—şi căciula cea de oaie,
Pe urechi am tras'o zdravăn—iar de coate nici că-mĭ pasă
Ca ţiganul, care bagă, degetul prin rara casă
De năvod—cu a mele coate eu cerc vremea de se'nmoaie.

Cum nu sunt un şoarec, Doamne—măcar totuşi are blană
Mi-aşi mânca cărţile mele—nici că mi-ar păsa de ger...
Mi-ar părea superbă, dulce, o bucată din Homer,
Un palat borta'n părete şi nevasta—o icoană.

Pe păreţi cu colb, pe podul cu lungi pânze de painjen
Roiesc ploşniţele roşii, de ţi-i drag să caţi la ele!
Greu li-i de mindir de pae şi apoi din biata'mi piele
Nici că au ce să mai sugă.—Intr'un roi mai de un stânjen.

A— eşit la promenadă—ce petrecere gentilă,
Ploşniţa ceea bătrână, cuvios în mers păşeşte,
Cela-i cavaler... e iute... oare ştie franţuzeşte?...
Cea ce 'ncunjură mulţimea, i-o romantică copilă.

Bruh! mi-i frig—Eată pe mână cum codeşte-un negru purec
Să'mi moi degetul în gură—am să'l prind—ba las săracul?
Pripăşit la vre-o femee, ştiu că ar vedea pe dracul,
Dară eu—ce'mi pasă mie—bietul „ins!“ la ce să'l purec?

Şi motanul toarce 'n sobă—de blazat ce-i!—Măi motane
Vino 'n coa să stăm de vorbă unice amic şi ornic.
De-ar fi'n lume-un stat de mâţe, zău! că'n el te-aşi pune [vornic
Ca să ştii şi tu odată, boeria ce-i sărmane!

Oare ce gândește hâtrul de stă ghem și toarce'ntr'una?
Ce idei se'nșiră dulce în mățeasca-i fantazie?
Vre-o cucoană cu-albă blană cu amoru-i îl îmbie,
Rendez-vous i-a dat în șură, ori în pod de văgăună?

De-ar fi 'n lume numai mâțe—tot poet ași fi? Tot una
Mieunând în ode nalte, tragic miorlăind—un Garrick,
Ziua tolănit în soare pândind cozile de șoarec,
Noaptea 'n pod, cerdac și streșini hemizând duios la lună.

Filosof de-ași fi—simțirea-mi ar fi vecinic la aman!
In prelegeri populare idealele să le apăr
Și junimei generoase, domnișoarelor ce scapăr
Le arăt, că lumea vis e,—un vis serbăd—de motan.

Sau ca popă colo'n templu, închinat ființei, care
După chip și-asemănare a creat mățescul neam,
Ași striga: o motănime! motănime! Vai... Haram
De-al tău suflet motănime, nepostind postul cel mare.

Ah! Sunt printre voi de-aceia, cari nu cred tabla legei,
Firea mai presus de fire, mintea mai presus de minte,
Ce destinul motănimei îl desfășură 'nainte!
Ah! ater, nu tem ei iadul și-a'lui Duhuri—liliecii?

Anatema sit!—Să'l scuipe oricare motan detreabă
Nu vedeți ce'nțelepciune e 'n făptura voastră chiară?
O motani fără de suflet.—La sgâriet el v'a dat ghiara
Și la tors v'a dat mustețe—vreți să'l pipăiți cu laba?

Ti! că în clondir se stânge căpățelul de lumină!
Moșule, mergi de te culcă, nu vezi că s'a 'ntunecat?
Se visăm favori și aur, tu 'n cotlon și eu în pat.
De'ași putea să dorm încalea.—Somn, a gândului odihnă,

O, acopere ființa'mi cu-a ta mută armonie,

Viu-o somn—ori vin-o moarte. Pentru mine e tot una.
De-oi petrece 'ncă cu mâţe şi cu pureci şi cu luna
Ori de nu—cui ce'i aduce?—Poezie—sărăcie!

Dar în astă seară Dionis era vesel fără să ştie de ce. La căpăţelul de lumânare ce sta în gâtul garafei cu ochiul roş şi bolnav, el deschise o carte veche legată cu piele şi roasă de molii — un manuscript de zodii. El era un ateist superstiţios — şi sunt mulţi de aceştia. Iniţialele acestei cărţi cu buchi erau scrise ciudat cu cerneală roşie ca sângele, caractere slave de o evlavioasă, gheboasă, fantastică arătare. O astrologie mai mult de origină bizantină, bazată pe sistemul care admite pământul de centrul architecturei lumeşti şi pe om de creatura, pentru a căruia plăcere Dumnezeu ar fi făcut lumea. Titlul era scris şi latineşte; „architectura cosmicea sive astronomia geocentrica compedium"—învăţătura despre a lumei orânduială dumnezeiască după cum toate pentru pământ a fi zidite se arată de către înduratul Dumnezeu—de pe grecie pe românie tâlcuită cu adăogire a înriurinţei zodiilor asupra vieţei omeneşti. Şi cu o dedicaţiune: „celui întru fiinţa sa nemărginit, între făpturile mânurilor sale minunat Dumnezeu spre vecinica laudă afierosită". Tablele erau pline de schemele unei sisteme lumeşti imaginare, pe mărgini cu portretele lui Platon şi Pitagora şi cu sentinţe greceşti. Două triunghiuri crucişe încunjurate de sentinţa: „Director cel vigilat noctesque di esque, qui sistit

fixas horas terrigenae". Constelaţiuni zugrăvite cu roş, calcule geometrice zidite după o închipuită şi mistică sistemă—în urmă multe tălcuiri de vise, coordonate alfabetic—o carte care nu lăsa nimic de dorit pentru a aprinde nişte creeri superstiţioşi dispuşi la o asemenea hrană. La sfârşitul cărţei era zugrăvit Sf. Gheorghe în lupta cu balaurul—dragă doamne simbol, ce înfăţişa adevărul nimicind neştiinţa. Aurul de pe spata legăturei de piele se ştersese pe alocurea şi licărea pe la altele ca stropit cu beteală. Cu coatele aşezate pe masă şi cu capul în mîini, Dionis desacifra textul obscur c'un interes deosebit, până ce căpăţelul de lumină începu a agoniza fumegând. Se stânse. El îşi apropie scaunul de fereastră, pe care o deschise, şi, la lumina cea palidă a lunei, el întorcea foae cu foae uitându-se la constelaţiunile ciudate. Pe o pagină găsi o mulţime de cercuri ce se tăiau, atât de multe, încât părea un ghem de fire roşii sau un painjeniş zugrăvit cu sânge. Apoi îşi ridică ochii şi privi visând în faţa cea blândă a lunei—ea trecea frumoasă, clară pe un cer limpede, adânc, transparent, prin nori de un fluid de argint, prin stelele mari de aur topit. Părea că deasupra mai sunt o mie de cercuri, părea că presupusa lor fiinţă transpare prin albastra-ĭ adâncime. Cine ştie — gândi Dionis — dacă în cartea aceasta nu e semnul ce-i în stare de a te transpune în adâncimile sufleteşti, în lumi cari se formează aevea aşa cum le doreşti,

în spații iluminate de un albastru splendid, umed și curgător.

In fața locuinței lui Dionis se ridica o casă albă și frumoasă. Dintr'o fereastră deschisă din catul de sus, el auzi prin aerul nopței tremurând notele dulci ale unui clavir și un tânăr și tremurător glas de copilă adiind o rugăciune ușoară, pare că parfumată, fantastică. El își închise ochii ca să viseze în libertate. I se păru atunci că e într'un pustiu uscat, lung, nisipos ca seceta, deasupra căruia licărea o lună fantastică și palidă ca fața unei virgine murinde. — E miază-noapte. — Pustiul tace, aerul e mort și numai suflarea lui e vie, numai chipul lui e viu, pentru ca să vadă pe un nor de argint, în înaltul cerului, un înger alb, îngenunchiat, cu mâinile unite, care cânta o rugăciune divină, adâncă, tremurătoare: rugăciunea unei virgine. Intredeschise ochii și văzu prin fereastra arcată și deschisă, în mijlocul unui salon strălucit, o jună fată muiată într'o haină albă, înfiorând cu degetele ei subțiri, lungi și dulci clapele unui piano sonor și acompaniind sunetele ușoare ale unor note dumnezeești cu glasul ei dulce și moale. Părea că geniul divinului brit Shakespeare, respirase asupra pământului un nou înger lunatec, o nouă Ofelia. Inchise iar ochii până ce recăzu în pustiul cel lung, palatul alb se confundă cu nourul de argint și juna fată cu îngerul în genunchi. Apoi strângând ochii silit și tare, a alunecat cu visul său în întunerec

— n'a mai văzut nimic — ci auzea dispărând ca o suvenire întunecată — rugăciunea unei virgine. Muzica încetase de mult, şi el, cu totul în prada impresiunei sale, ţinea încă ochii strâns închişi. Când se deşteptă din reveria sa, fereastră de sus a palatului era închisă, în salon întuneric şi sticlele ferestrei străluceau ca argintul în alba lumină a lunei. Aerul era blând şi văratec—iar razele lunei pătrunzând în camera lui Dionis izbeau faţa sa palidă şi umpleau sufletu-i plin de lacrimi c'o nespusă melancolie. „Da"—repetă el încet ideea lui fixă—„sub fruntea noastră e lumea— acel pustiu întins—de ce numai spaţiul, de ce nu timpul, trecutul." Privi din nou la painjenişul de linii roşii—şi liniile începură a se mişca. El puse degetul în centrul lor—o voluptate sufletească îl cuprinse—mai întâi i se păru c'aude şoptirea acelor moşnegi bătrâni, cari, pe când era mic, îi povesteau, în timp de iarnă, ţinându-l pe genunchi, poveşti fantastice despre zâne îmbrăcate în aur şi lumină, cari duc limpedea lor vieaţă în palate de cristal—şi pare c'a fost eri, eri pare că'şi încâlcea degetele în barba lor albă şi asculta la graiul lor înţelept şi şoptitor, la cuminţiea trecutului, la acele veşti din bătrâni. El nu se mai îndoea... de o mână nevăzută el era tras în trecut. Vedea răsărind domni în haine de aur şi de samur—îi asculta de pe tronurile lor, în învechitele castele, vedea divanul de oameni bătrâni, poporul entuziasmat şi creştin, un-

doind ca valurile mărei în curtea Domniei—dar toate erau încă amestecate.

Şi liniile semnului astrologic se mişcau cumplit ca şerpi de jăratec. Tot mai mare şi mai mare devenea painjenul.—Unde să stăm?auzi el un glas din centrul de jăratec al curţei.—Alexandru cel Bun! putu el şopti cu glasul apăsat, caci bucuria, uimirea, îi strângeau sufletul şi... încet, încet painjenişul cel roş se lărgi, se diafaniza şi se prefăcu într'un cer rumenit de apunerea soarelui. El era lungit pe o câmpie cosită, fânul clădit mirosea, cerul de înserat era de asupra-i albastru, limpede, adânc, nori de jăratec şi aur umpleau cu oştirele lor cerul, dealurile erau încărcate cu sarcini de purpură, pasărele'n aer, oglinzele răurilor rumene. tremurătoriul glas al clopotului umplea sara chiemând la vecernie şi el?—el—ce îmbrăcăminte ciudată! O rasă de şiac, un comanac negru—în mâna lui cartea astrologică. Şi ce cunoscute'i păreau toate. El nu mai era el. I se părea atât de firesc, că s'a trezit în această lume. Ştia sigur cum că venise în câmp, ca să cetească, că cetind adormise.—Camera obscură, vieaţa cea trecută a unui om, ce se numea Dionisie, ciudat —el visase! Ah! gândi el — cartea mea mi-a făcut şotia asta, în urma cetirei ei, am visat atâtea lucruri extraordinare. Ce lume străină,— ce oameni străini, ce limbă par'că era a noastră, dar totuşi străină, alta.—Ciudat! Călugărul Dan se visase mirean cu numele Dio-

nis... pare că se făcuse în alte vremi, între alți oameni! Ciudat! „Ah! meștere Ruben, zise el zimbind—cartea ta într'adevăr minunată este!... numai de n'ar ameți mintea, acuma simt eu călugărul, că sufletul călătorește din veac în veac, acela-și suflet, numai că moartea-l face să uite că a mai trăit.

„Bine zici, meștere Ruben, că Egiptenii aveau pe deplin dreptate cu metapsicosa lor. Bine zici, cum că în sufletul nostru este timpul și spațiul cel nemărginit și nu ne lipsește de cât varga magică, de a ne transporta în ori care punct al lor am voi. Trăesc sub domnia lui Alexandru-Vodă și am fost tras de o mână nevăzută în vremi ascunse în vitorul sufletului meu. Câți oameni sunt într'un singur om? Tot atât câte stele sunt cuprinse într'o picătură de rouă sub cerul cel limpede al nopței. Și dacă ai mări acea picătură, să te poți uita în adâncul ei, ai revedea toate miile de stele ale cerului,—fie-care o lume, fie-care cu țări și popoare, fie-care cu istoria evilor ei scrisă pe ea—un univers într'o picătură trecătoare. Ce adânc e Evreul acesta!—gândi el în sine despre dascălul Ruben.

El se sculă din iarbă cu cartea cea veche, în mână. Departe munții, cu fruntea încununată de codri, cu poaele pierdute în văi cu izvoare albe. Nouri mari rotunzi și plini pare-că de vijelie, treceau pe cerul adânc albastru; prin ei munții ridicau adâncuri și coaste 'n risipă, stanuri ne-

gre şi trunchiete despicau pe ici pe colo negurile şi un brad se înalţă singur şi detunat pe-un vârf de munte în faţa soarelui ce apunea. Când soarele intră în nouri ei părură roşi şi vineţi, tiviţi cu aur ce lumina dinapoia lor. Ingropau în grămezi de arcuri înalte, de spelunci adânci suite una peste alta, lumina cerescului împărat, şi numai din când în când sfâşiindu-se se revărsa prin negrile lor ruine lacuri de purpură. Apoi încet se risipiră în creţi vineţi, soarele cădea la vale şi părea pe vârful bradului singuratic ca o frunte în raze pe umeri negri, apoi coborâ pintre crengi de păru un cuib de rubin între ramuri apoi, după trunchiul gros aruncă dungi rumene pe stanurile munţilor şi făcea ca ei să-şi aprindă jăratecul de argint al fruntilor lor— până ce se cufundă cu totul după munte, care sta negru şi nalt, zugrăvindu-şi în aerul albastru mărgenile lui tivite cu roşaţă.—Inserează încet, stelele mari izvorăsc pe albastrele lanuri ale cerului şi tremură voluptos în aerul moale şi clar al serei şi armonia câmpenească umple sara cu miile ei de glasuri, toate deosebite şi toate contribuind la dulcea şi voluptoasa somnoroşie a lunei.

Prin lumea rumenă de apunerea frumoasă trece călugărul nostru, neluând parte la fermecata stare a firei, plin încă de impresiunile ciudatei sale întâmplări. De departe se văd turnurile strălucitoare ale Iaşilor, casele frumos văruite cu

streşene vechi, peste cari varsă o viorie lumină răsăritoarea lună. El îşi grăbi paşii, până ce întră în târg. O uliţă strâmtă, cu case vechi şi hârbuite, a căror caturi de sus erau mai largi de cât cele de jos, aşa încât jumătatea catului de sus se rezima pe stâlpi de lemn şi numai jumătate pe cel de jos, cerdacuri înainte sub şandramale lungi, apăsate, pline de muşchi negru-verde; iar în cerdacuri şăd bătrînii vorbind de ale lor; fetele tinere ivesc feţele rumene ca mărul prin obloanele deschise ale feresterelor cu gratii, prin cari vezi oale cu flori galbene ca de aur. Numai pe ici pe colea luna revarsă câte-o dungă lungă şi îngustă în umbra uliţei, pe ici pe colo trece câte-un om şuerând—încet, încet uliţile adorm, obloanele se închid, lumânările se sting, paznicii de noapte trec, cu capetele înfundate în mantale albe, şi călugărul nostru trece ca o umbră aspru zugrăvită prin lungile şi întunecoasele uliţe.

El se opri înnaintea unei case, ce se ridica izolată în mijlocul unei ogrăzi pustii. Prin crăpăturile obloanelor închise se zărea lumină. Casa era c'un acoperemânt ţuguit—păreţii erau de piatră mică ca ceea cu care se petruesc fântânele şi ori-ce tencuială căzuse de pe ele, încât părea o bucată din ruinele unei cetăţui. Obloanele erau mult mai largi decât ferestrele cele înguste şi la un cerdac ţinut în aer de stâlpi de zid în patru muchi, duceau dintr'o lature nişte scări

nalte, cari ajungeau la jumătatea întregei înălțimi a casei. Nici un copac, nici un acaret pe lângă casă; ograda cea mare cu iarba ei uscată se'ntindea gălbuie în lună și numai o fântână își mișca gemând cumpăna ei în vânt. El sui iute scările și bătu tare în ușa tinzei. In tindă răsunară pași.—Cine-i? întrebă un glas adânc, dar liniștit. Eu, Dan.—Ușa se deschise și drept în fața lui Dan se ivi un om înalt, cu barba lungă și sură, cu fruntea mare, iar pe creștet avea un fes, mic asemenea iarmurcei jidovești. El întinse călugărului mâna și-l duse în odaie. In dulapuri vechi de lemn simplu erau cărți vechi legate în piele, cranii de oameni și paseri împăiate pe polițele din părete, un pat și o masă pline cu pergamente și hârtii; iar în atmosfera, grea de mirosul substanțelor închise în fiole, făclia arunca o lumină turbure, roșie, galbenă și somnoroasă.

Maistrul Ruben era un bătrân de o antică frumusețe. O frunte înaltă, pleșuvă, încrețită de gândiri, ochi suri boltiți adînc în capul cei înțelept și barba lungă, care curgea de sub adâncii umeri ai obrazului până pe pieptul în totdeauna cam plecat, îi da arătarea unui înelept din vechime. Arătarea lui era liniștită—dar nu blândă; numai împrejurul gurei musculoase se vedea o dulceață amărâtă de îndoieli. El este un Evreu învățat, pribegit din Spania în Polonia, unde însă neputând fi învățător public, pentru că ră-

măsese în legea lui, fusese chemat de Domnul Moldovei ca dascal de matematică şi filosofie la Academia din Socola. Călugărul Dan e unul din şcolarii Academiei, iar cu deosebire al maistrului Ruben,care'i împărtăşeşte toate îndoelile, dar şi toate descoperirile lui tăinuite. Înţeleptul evreu se uită cu oare care curiozitate la faţa visătoare a lui Dan. — El?

— Pe deplin aşa cum mi-ai spus-o, dascăle, zise Dan, azi sunt încredinţat, că vremea nemărginită este făptură a nemuritorului nostru suflet. Am trăit în viitor. Iţi spun, acum am doi oameni cu totul deosebiţi în mine — unul, călugărul Dan, care vorbeşte cu tine şi trăeşte în vremile domniei lui Alexandru Vodă, altul cu alt nume, trăind peste cinci sute de ani de acum înainte.

In şir—răspunde Ruben—poţi să te pui în viaţa tuturor inşilor, cari au pricinuit fiinţa ta şi a tuturor, a căror fiinţă vei pricinui-o tu. De aceia oamenii au simţire întunecată pentru păstrarea şi mărirea neamului lor. Sunt tot ei, ceî cari renasc în strenepoţi... Şi asta-i deosebirea între D-zeu şi om. Omul are'n el numai şir, fiinţa altor oameni viitori şi trecuţi; D zeu are de odată toate neamurile ce or veni şi ce au trecut; omul cuprinde un loc în vreme, D-zeu e vremea însă-şi cu tot, ce se 'ntâmplă'n ea, dar vremea la un loc, asemenea unui izvor, a cărui ape se întorc în el însuşi, ori asemenea roţei, ce de odată cuprinde toate spiţele, ce se'ntorc veciuic

Şi sufletul nostru are vecinicie'n sine—dar numai bucată cu bucată. Inchipueşte-ţi că pe o roată mişcată'n loc, s'ar lipi un fir de colb. Acest fir va trece, prin toate locurile prin cari trece roata chiar învârtindu-se, dar numaĭ în şir, pe când roata chiar în aceia-şi clipă e în toate locurile cuprinse de ea.

— Sunt încredinţat, dascăle, în privinţa vremeĭ, dar nemărginirea—spaţiul?

— Tot ca vremea, bucată cu bucată poţi fi în ori ce loc dorit, pe care n'o poţi părăsi neumplută. Ştii, că în puterea unei legi: Nu este spaţiu deşert. Dar este un mijloc de a scăpa de această greutate... o greutate impusă de trecătorul corp omenesc. Ai văzut, că în om e un şir nesfârşit de oameni. Din acest şir lasă pe unul să-ţi ţie locul, pe câtă vreme vei lipsi din el. Se înţelege, că acesta nu va putea fi întreg, căci întreg fiind, ţi-ar nega existenţa ta. In faptă însă omul cel vecinic, din care răsare tot şirul de oameni trecători, îl are fie-care lângă sine, în ori-ce moment îl vezi de şi nu-l poţi prinde cu mâna—este umbra ta. Pe o vreme vă puteţi schimba firile—tu poţi să dai umbrei tale toată firea ta trecătoare de azi, ea 'ţi dă ţie firea ei cea vecinică, şi ca umbră înzestrată cu vecinicie, capeţi chiar o bucată din a tot puterniciea lui Dumnezeu, voinţele ţi se realizează după gândirea ta... se înţelege împlinind formulele, căci formulele sunt vecinice, ca cuvintele lui Dunezeu, pe cari el le-a rostit la fa-

cerea lumei, formule, pe cari le ai toate scrise în cartea ce ţi-am împrumutat'o.

— Meştere Ruben, oare când voi ajunge să pricep adâncimea ta?

— Adâncimea mea tu o ai în tine, numai încă nedescoperită. Crezi c'ai pricepe ceia ce zic, dacă n'ai fi de firea mea? Crezi că te-aşi fi ales de discipol al meu, de nu te ştiam vrednic şi adînc? Tu eşti ca o vioară în care sunt închise toate cântările, numai ele trebuesc trezite de o mână măeastră, şi mâna ce te va trezi înăuntrul tău, sunt eu.

— Dacă în această seară aşi încerca să mă duc înt'un pustiu zidit cu totul după voea mea?...

— Vei putea-o, căci îl ai în tine, în sufletul tău nemuritor, nesfârşit în adâncirea lui. Pe fila a şaptea a cărţei stau toate formulele ce'ţi trebuesc pentru asta. Şi tot la a şaptea filă vei afla ce trebue să faci mai departe. Se'nţelege că atunci trebue să ne despărţim pentru toi-deauna; căci în spaţii dorite, ziua va fi secol şi când te vei întoarce nu vei mai găsi pe Ruben, ci un alt om, analog cu mine pe care însă uşor îl vei găsi—numai poate el nu te va cunoaşte, poate va fi pierdut taincle învăţăturei lui şi va fi om ca toţi oamenii.

Invăţături nu'ţi mai dau, căci e de prisos;— când umbra ta, ca umbră încă, va începe a vorbi ea va fi atotştiutoare şi-ţi va spune ce trebue să faci; când te vei muta tu în firea ei, atunci vei

fi tu atotștiutor și în orcice caz nu mai ai nevoe de mine. Dar vei fi băgat de seamă o împrejurare cartea mea citind-o în șir rămâne neînțeleasă... dar ori unde-i începe, răsfoind tot la a șaptea filă, o limpezime dumnezeiască e în fiecare șir Aceasta e o taină pe care nici eu n'o pricep, și se zice, că unui om încredințat despre ființa lui Dumnezeu nici nu-i poate veni în minte cugetul ascuns în această ciudată numărătoare, In zadar ți-i întreba și umbra... ea nu știe nimic despre această taină. Se zice că Diavolului, înainte de cădere, i-ar fi plesnit în minte această obscură idee și de atuncea a căzut. De ți-ar veni în minte să știi, se risipesc toate dimprejuru-ți, timp și spațiu fug din sufletul tău și rămâi asemenea unei crengi uscate, din care vremea asemenea a fugit. Neștiind eu singur acestă taină, căci, cum am spus, nici nu sunt în stare să-mi treacă prin minte, nici nu te pot sfătui în această privire.

Ruben își netezi încet barba și o adâncă întristare era scrisă pe fața lui bătrână și înțeleaptă Dan îi sărută mâna. Nu erau să se despartă pentru totdeauna? Ruben rupse cu degetul mucul căzut al lumânărei, și se văzu în lumina vie, că ochii lui erau plini de lacrimi. Amândoi se sculară și Dan se aruncă la gâtul luĭ plângând ca un fiu, ce n'are să mai vadă pe tatăl său.

Dar îndată ce eși Dan, îndată ce coborâse scările cu cartea subsuori și ridicând cu mâna lunga

poală a rasei de şieac... casa se prefăcu într'o peşteră cu pereţii negri ca cerneala, lumânarea de ceară într'un cărbune plutitor în aer, cărţile în băşici mari de sticlă la gură legate cu pergament, în mijlocul cărora tremurau, într'un fluid luminos şi vioriu, draci mici spânzuraţi de coarne, cari zupăiau din picioruşe. Ruben însuşi se zbârci, barba-i deveni lăţoasă şi'n furculiţe ca două bărbi de ţap, ochii îi luceau ca jeratecul, nasul i se strâmbă şi se uscă ca un ciotur de copac şi scărpinându-se în capul lăţos şi cornut începu a râde hâd şi strâmbându-se: hâ hâ! zise — încă un suflet nimicit cu totul! —Dracii se strâmbau râzând în beşicile lor şi se dădeau peste cap, iar Satana îşi întinse picioarele lui de cal, răsuflând din greu.

— Mult a trebuit până l'am prins în laţ pe acest călugăr evlavios, dar în sfârşit... totuşi... totuşi... are să-l nimicească bătrânul meu duşman. I-am spus că nu-i poate veni în minte gândirea tăinuită de numărătoarea cărţei?... trebue să-i vie... trebue să-i vie... Mie de ce mi-a venit? Pentru c'a trebuit să-mi vie!.....

Dan trecea iute print'o parte de oraş, în care locuia boerimea. Curţile albe ca argintul, cu cerdacuri şi scări ale căror scânduri curate şi ceruite sclipeau în lună perdute în mijlocul unor pomete, pe marginea uliţei deasupra zăplazurilor atârnau câte o jumătate din ramurile arborilor grădinelor... şiruri de nuci cu frunze late, gutui

și cireși... pe ici pe colo se zărea prin verdele întunerec al grădinelor, câte o zare galbenă prin obloanele închise... El mergea repede... numai din când în când trecea pe lângă el câte un tânăr cavaler cu căciula țurcănească, înfășurat în mantaua, a cărei poală dindărăt se ridica de sabia pe care-și lăsa mâna... pe alte locuri vedea pe cavaleri sărind gardurile și pătrunzând prin grădine până sub o fereastră, care se deschidea apoi în fața lunei, lăsând să se ivească vre-o umbră albă, care își pleca capul tânăr peste cercevele la umbra de sub fereastră. In alt loc unul agățat de gratii făcea studii floristice unindu-și buzele cu ale celei ființe care-și scosese capul prin gratii. Numai pe ici pe colo auzea câniii urlând la luptă, paznicii de noapte, cari strigau, ori grupe de cavaleri, cari veneau de la vre-o petrecere nocturnă. Ei rupeau frunze din crengile atârnate și le aruncau în urma călugărului spân și palid... Stelele păzeau tăria, luna trecea ca un scut de argint prin întunericul norilor, în aer era aur și în grădine miros și o umbră adâncviorie, ruptă de dungi de lumină albă, care tecea prin mreje de frunze, ca prin strecurători de lumină.

El ajunse acasă. Ședea într'o chiliuță din casele unui boer mare. Incet trecu prin cerdacul cel lung, deasupra căruia streșinele eșite erau suspendate de stâlpi albi... trecu ca o umbră și, când fu în chilia lui, răsuflă lung. Nu era să în-

treprindă un lucru extraordinar? — Intunericul îngreuiat cu mirosul de răşină al chiliei lui era pătruns numai de punctul roş al unei candele, care ardea pe o policioară încărcată cu busuioc uscat şi flori de sub icoana îmbrăcată cu argint a Mântuitorului. Un greer răguşit cântă în sobă. El aprinse o lampă neagră, umplută cu untdelemn; lumina ei fumegă pâlpâind. Incet încet ochiul luminei se roşi... el se aşeză la masă.. deschise cartea cea veche cu buchile neclare şi cu înţeles întunecat. Tăcerea e atât de mare în cât pare că aude gândirea, mirosul, creşterea chiar a unei garofe roşii şi frumoase, ce creştea într'o oală între perdelele ferestei lui. Privea în păretele afumat la umbra sa proprie, mare şi fantastică. Lampa fâlfâia lungă, ca şi când ar fi vrut să ajungă tavanul, iar umbra lui... ca o mreajă neagră cu nasul lungit, cu căciula lăsată pe ochi, părea că începuse o vorbire intimă cu el. Părea c'o întreabă cugetând... părea că ca-i răsunde în cugetări deşirate... un dialog şi cu toate astea dacă voia să cuprindă realitatea lui, nu era decât un dialog al cugetărilor lui proprii, el cu sine însuşi. Ciudat! Această despărţire a individualităţei lui se făcu izvorul unei cugetări ciudate. El fixă aspru şi lung umbra sa... ea, supărată de această căutătură, prinse încet-încet, conture pe perete, deveni clară, ca un vechi portret zugrăvit în ulei. El clipi cu o chii—ea redevenise umbră simplă.

A. MAIOR

E un moment mare, să cuget mai întâi — gândi el—dorit'am de când sunt ceva pentru mine? numai pentru mine?... Nu. Din rugăciunile mele am lăsat'o vre-o dată pe ea? Maria? O nu!—De câte ori am dorit vre-o putere extra-ordinară, numai pentru ea am dorit. Oh!—s'o duc într'un pustiu, unde să nu fie nimeni—nimeni decât eu şi ea; să cobor stelele cerului în întinderea albă, ca să se asemene cu oştiri de flori de aur şi de argint; să sădesc dumbrăvi de dafin cu întunecoase cărări, cu lacuri albastre şi limpezi ca lacrima; ea să alerge prin cărările tăinuite, prefăcându-se a fugi de amorul meu şi eu s'o urmăresc... Nu! fără ea ar fi raiul pustiu.

Şi cine era ea, Maria?

Era fiica spătarului Tudor Mesteacăn un înger blond ca o lacrimă de aur, mlădioasă ca un crin de ceară, cu ochi albaştrii şi cuvioşi precum albastru şi cuvios e adâncul cerului şi divina sa eternitate. Adesea ea privise din cartea de închinăciune la faţa adâncită şi palidă a călugărului; o văzuse el ades răsărind—o floare în fereastră—şi în nopţi cu lună el îşi lepăda rasa şi-şi punea mantie de cavaler în care veghea sub sticlitoarele-i ferestre... până ce se deschideau, până ce se ivea feţişoara ei palidă de veghere şi de amor, până ce razele ochilor ei alunecau adânc în ochii lui cei negri. Câteva vorbe o strângere de mână şi dispărea iar în parfumatul ei etac, umplând nopţile cu dulci şi neuitate visuri.—Acuma se gândi asemenea la el.

Lampa sa fâlfâia mai fantastic, literele bătrâne ale cărţei căpătau înţeles şi se introduceau în visuri si'n cugete, ce-i umpleau capul fără de voinţă, umbra lui începu iar a prinde conturele unei icoane în ulei cu fruntea naltă, palidă, plesuvă, cu buze vinete, cu părul de câteva fire sure cu privirea fixă şi profundă, pe care şi-o ţinti lung asupra cărţii deschise înaintea lui Dan. Umbra lui îi şoptea în gânduri lungi tocmai ceea ce voea el să i se răspundă.

Tu ştii—cegetă umbra şi el îi auzea cugetările —ştii bine că sufletul tău din începutul lumei şi până acuma a făcut lunga călătorie prin mii de corpuri, din cari azi n'a mai rămas de cât praf. El singur n'o ştie pentru că de câte ori s'a întrupat din nou, de atâtea ori a băut din apa fără gust şi uitătoare a Letei; şi nimeni nu l'a însoţit în uitata lui călătorie de cât eu—umbra corpurilor, în cari a trăit el, umbra ta cu fie-care ducere la mormânt, cu fiecare naştere am stat lângă ele; am stat la leagănul, voiu sta la mormântul tău. Sufletul tău fără ca azi să şi-o aducă aminte, a fost o dată în pieptul lui Zoroastru*), care făcea ca stelele să se mute din loc cu adâncul grai şi socoteala combinată a cifrelor lui. Acea carte a lui Zoroastru, care suprinde toate tainele ştiinţei lui, stă deschisă înaintea ta. Veacuri au stat s'o deselge şi n'au putut pe deplin,

*) *Zoroastru*, personaj căruia scriitorii îi atribuiau fundarea religiunei magice.

numai eu pot s'o dezleg, pentru că vorbeam din părete cu Zoastru, cum vorbesc astăzi cu tine.

Dan văzu clar despărţirea fiinţei lui într'o parte eternă şi una trecătoare. Cartea lui Zoroastru era proprietatea lui dreaptă. El întoarse şapte foi şi umbra se desprinse încet, ca dintr'un cadru, sări jos de pe perete şi sta diafană şi zânbitoare rostind limpede şi respectuos: Bună sară!—Lampa cu flacăra ei roşie sta între Dan şi umbra închegată.

Să urmăm!—zise umbra torcând mai departe firul gândirei sale, gândiri, pe cari Dan le auzea, ca şi când ar fi fost propriele lui cugetări.—Apripiindu-ţi prin vrajă fiinţa mea şi dându-mi mie pe a ta, eu voi deveni om de rând, uitând cu desăvârşire trecutul meu, iar tu vei deveni ca mine, etren, atotştiutor şi cu ajutorul cărţei atotputernic. Tu mă laşi pe mine în împrejurările tale, cu umbra întrupată a iubitei tale, cu amicii tăi; mă condamni să-mi uit vizionara mea fiinţă; iar tu întreprinzi o călătorie cu iubita ta cu tot, în orice spaţiu al lumei ţi-ar plăcea... în lună de pildă. Acolo vei trăi un secol şi ţi se va părea o zi. Ba poţi să ei şi pământul cu tine, fără ca să te supere. Il prefaci într'un mărgăritar cu toartă şi-l anini de salba iubitei tale; şi credemă că de mii de ori mai mici, numai proporţiile dintre ei să rămâe aceleaşi, oamenii s'or crede aşa de mari ca azi. Timpul lor? O oră din viaţa ta va fi un veac pentru ei. Clipele vor fi decenii şi 'n aceste clipe se vor face răz-

boaie, se vor încorona regi, se vor stinge şi se vor naşte popoare, în sfârşit toate prostiile de azi se vor întâmpla şi atunci, se'nţelege că'n diminuare analoagă, absolut însă acelaşi lucru.

— Bine zise Dan apucând mâna cea rece şi diafană a umbreĭ—te îndemn însă a scrie memoriul vieţei tale, ca să-l găsesc, când voi reveni pe pământ şi să-l recitesc. Tu ai judecată rece şi vei şti să-mi descrii toată natura vizionară şi înşelătoare a lucrărilor lumeşti; de la floarea ce cu naivitate minte prin haina ei strălucită, că e fenicire în lăuntrul gingaşelor sale organe, până la omul, ce acoperă cu vorbe mari, cu o ipocrizie vecinică, care ţine cât istoria omenirei. acel sâmbure negru şi rău, care-i rădăcina adevărată a vieţei şi a faptelor sale—egoismul său. Vei vedea cum ni se minte în şcoală, în biserică, în sfat, că intrăm îtr'o lume de dreptate, de iubire, de sfinţenie, pentru a vedea când murim, c'a fost o lume de nedreptate, de ură. Ah! cine ar mai vrea să trăiască, când i s'ar spune de mic încă în loc de poveşti, adevărata stare de lucruri, în care va intra?

— Chemarea unui filosof? zise umbra surâzând cu amărăciune—foarte bine! Ceea ce zici tu, îmi hotăreşte soarta. Imi voi aprinde lampa şi-oi căuta oameni. Memoriile vieţei mele le vei găsi în saltarul acestei mese, când te vei întoarce. Eu singur voiu fi mort şi îngropat când vei reveni tu, căci orele vieţei tale vor fi şir de ani în-

tregi pentru pământ. Intoarce încă şapte foi şi ţine-mă de mână! Ce simţi?

— Simt braţele mele pierind în aer şi cu toate astea căpătând puteri uriaşe; simt, cum dezlipindu-se atomele greoaie ale creerilor mei mintea mea devine clară, ca o bucată de soare.

—Eu zise umbra încet—simt întunecându-se şi pierind conştiinţa eternităţei mele... Mai întoarce şapte foi şi metamorfoza reciprocă va fi desăvârşită.

Dan întoarse foile, şopti şi umbra deveni om. Omul semăna cu el şi se uita sperios şi uitit la Dan, fixându-l ca pe o umbră, cu buzele tremurânde şi cu paşi şovăitori.—Dan era o umbră luminoasă. El ridică braţul lung şi puternic în aer. Dormi! zise poruncitor. Orologiul zbârăii răguşit o oră,—umbra întrupată în om căzu ca moartă pe pat. Iar Dan îşi luă lunga sa mantă de-a umere, stinse lampa, pe vârful degetelor trecu prin tindă şi când eşi afară închise uşa după sine şi începu a merge încet, încet în lumina lunei pe stradele largi ale oraşulu, cu ferestrele şi porţile închise, cu ziduri albe şi gălbenite de lună, cu perdelele lăsate, cu câte un păzitor de noapte, cu musteţi înfundate în gulerul şi gluga mantalei şi c'o prăjină subsuori: în fine o linişte somnoroasă, un aer cald de vară, luna strălucită, stele de aur ce-şi închideau pleoapele spre a le deschide iar, un cer albastru şi fără nori, case înalte a căror streşini de olane

se uitau în lună— iată tabloul! Pasurile lui de umbră nu se auzeau pe stradă... se înfăţişa în fundat în manta, cu pălăria peste ochi, şi mergea astfel pe luminatele strade, fără ca luna să-i facă vre-o umbră pe ziduri, căci pe a lui o lăsase acasă, astfel, încât el însuşi nu-şi părea a fi decât o umbră nepricepută, ce fugea pe murii caselor înşirate în rând. Casa din capătul uliţei era galbenă, cu ferestĭ poleite de lună, cu perdele albe. El bătu încet în fereastră.

— Tu eşti? Răspunse o voce dragă, molatecă.

— Eu... deschide fereastra... nu e nimeni pe strade, nu te poate vedea nimeni, şi apoi chiar de te-ar vedea...

Fereastra se deschise încet, perdeaua se dete într'o parte şi dintre creţii ei apăru frumos şi palid capul blond al unui înger. Luna-i cădea drept în faţă, încât ochii ei albăstrii străluceau mai tare, şi clipeau ca loviţi de o rază de soare. Sub alba haină de noapte dela gât în jos se trădau boureii sânilor şi mânuţele şi braţele ei albe şi goale pân în umeri se întinseră spre dânsul şi el le inundă cu sărutări. Un moment şi el sări prin fereastră, îi cuprinse gâtul ei gol, apoi îi luă faţa în mâini şi o sărută cu atâta ardoare, o strânse cu atâta foc, în cât îi părea c'o să-l beie viaţa toată din gura ei.

Iubito—zise el încet netezindu-i părul ei de aur—iubito! vin'o cu mine în lume.

— Unde?

— Unde? Ori unde. Vom trăi aşa de fericiţi acolo unde vom fi, neturburaţi de nimenea; tu pentru mine, eu pentru tine. Din visurile noastre vom zidi castele, din cugetările noastre vom adânci mări cu mii de undoiete oglinzi, din zilele noastre veacuri de fericire şi de amor. Aide!

— Dar ce va zice mama, zise ea, cu ochii, plini de lacrimi.

Umbra ei se resfrângea în părete. Dan se uită fix într'acolo; umbra se desprinde încet şi se înalţă pe o rază de lună spre a cădea în pat.

— Cine-i acolo—zise Maria tremurând pe pieptul lui.

— Umbra ta, răspunse el zâmbind—ea rămâne în locul tău... vezi-o cum doarme.

— O! ce liberă şi uşoară mă simt—zise ea c'o voce de un timbru de aur. Nici o durere, nici o patimă în piept. O! îţi mulţămesc... Şi ce frumos îmi pari tu acuma... pare că eşti altul... pare că eşti din altă lume.

— Vin'o cu mine, şopti el la ureche-i, vin'o prin oştiri de stele, prin tării de raze, până ce departe de acest pământ nenorocit şi negru, îl vom uita pentru ca să nu ne mai avem în minte, de cât pe noi.

— Haide dar, şopti ea încunjurându-i gâtul cu braţele ei albe şi lipindu-şi guriţa de buzele lui.

Sărutarea ei îl umplu de geniu şi de-o nouă putere. Astfel îmbrăţişaţi aruncă neagra şi strălucita lui mantie peste umerii ei albi, îi înconjură

talia strângând'o tare la pept, iar cu cealaltă mână fluturând o parte a mantiei, se ridicară încet prin aerul luciu și pătruns de razele lunei, prin nourii negri ai cerului, prin roiurile de stele, până ce ajunseră în lună. Călătoria lor nu fuse de cât o sărutare lungă.

El puse jos dulcea lui sarcină pe malul mirositor al unui lac albastru, ce oglindea în adâncu-i toată cununa de dumbrave ce'l încunjura, și deschidea ochilor o lume întreagă în adânc. El își luă calea iar spre pământ. Aproape de pământ, el șezu pe coastele unui nor negru și se uită lung și cugetător pentru ultima oară asupra pământului. Luă cartea lui Zoroastru, deschise unele file și începu a ceti județul pământului, și fie-care literă era un an, fie care șir un secol de adevăr. Era ceva înfricoșat câte crime au putut să se petreacă pe acest atom atât de mic în nemărginirea lumei, pe acest bulgăre negru și neânsemnat, ce se numește pământ. Fărmăturile acelui bulgăre se numesc imperii, infuzorii abia văzuți de ochii lumei se numesc împărați, și milioane de alte infuzorii joacă, în acest vis confuz, pe supușii... El își întinse mâna asupra pământuluĭ. El se contrase din ce în ce mai mult și iute, până ce deveni împreună cu sfera ce'l încunjură mic ca un mărgăritar albastru stropit cu stropi de aur și c'un miez negru. Mărimea fiind numai relativă, se înțelege că atomii din miezul acelui mărgăritar, ale cărui mărgini le

era cerul, ai cărui stropi soare, lună și stele, acei pitici nemărginit de mici aveau regii lor, purtau războaie și poeții lor nu găseau în univers destule metafore și comparațiuni pentru apoteoza eroilor. Dan se uită cu ochiana prin coaja acelui mărgăritar, și se miră, cum de nu plesnește de mulțimea urei ce cuprindea. Il luă și întorcându-se anină în salba iubitei sale albastrul mărgăritar.

Și ce frumos făcuse el în lună!

Inzestrat cu o închipuire uriașă, el a pus doi sori și trei luni în albastra adâncime a cerului și dintr'un șir de munți a zidit domenicul său palat. Colonade stânci sure, streșine un codru antic ce vine în nouri. Scări înalte coboreau prin coaste prăbușite, pintre bucăți de pădure ponorite în fundul râpelor până într'o vale întinsă tăiată de un fluviu măreț, care părea a-și purta insulele sale ca pe niște corăbii acoperite de dumbrave. Oglinzile lucii ale valurilor lui răsfrâng în adânc icoanele stelelor, în cât uitându-te în el, pari a te uita în cer.

Insulele se înălțau cu scorburi de tămâie și cu prund de ambră. Dumbrăvile lor întunecoase de pe maluri se zugrăveau în fundul râului, cât părea că din una și aceea-și rădăcină un rai se înalță în lumina zorilor, altul s'adâncește în fundul apei. Șiruri de cireși scutură grei omătul trandafiriu al înflorirei lor bogate, pe care vântul îl grămădește în troene; flori cântau în aer

cu frunze îngreuiate de gândaci ca pietre scumpe, şi murmurul lor umplea lumea de un cutremur voluptos. Greeri răguşiţi cântau ca orlogii aruncate în iarbă, iar paienjeni de smarald au tesut de pe o insulă la malul opus un pod de pânză diamantică ce sticleşte vioriu şi transparent, în cât a lunelor raze pătrunzând prin el, înverzeşte, râul cu miile lui unde. Cu corpul nalt, mlădiet, albă ca argintul, noaptea trece Maria peste acel pod, împletindu-şi părul, a cărui aur se strecura prin mânuţele-i de ceară. Prin hainele-i argintoase îi transpar membrele uşoare; picioarele-i de omăt abia atingeau podul... Sau adesea aşezaţi într'o luntre de cedru coborau pe asculătoarele valuri ale fluviului. El îşi rezema fruntea încununată cu flori albastre de genunchiul ei, iar pe umărul ei cânta o pasăre măiastră.

Fluviul lat se adâncea în păduri întunecate, unde apa abia mai sclipea din când în când atinsă de câte o rază; trunchii pădurilor se ajungeau cu ramurile lor deasupra râului şi formau bolţi nalte de verdeaţă nestrăbătută. Numai pe ici pe colo câte o dungă fulgerătoare deasupra apei. Valurile râd şi mână întunecoase lumea lor albastră, până când de o dată răul împiedecat de stânci şi munţi s'adună între codrii ca marea oglindă a mărei, şi se limpezeşte sub sori de poţi număra în fundu-i toate argintăriile lui.

Ca să petreacă inventară un joc de cărţi. Regii, reginele şi fanţii de pe cărţi erau toţi chipuri

copiete din basmele ce şi le spuneau serile. Jocul însu-şi era o poveste lungă şi'ncurcată, ca din halima, în care reginele se măritau, regii se însurau şi fanţii umblau înnamoraţi, poveste căreia nu-i dădeau de capăt până ce nu încetau apăsaţi de somn.

Dar somnul lor!

Inainte de a dormi, ea îşi împreuna mâinile, şi pe când stelele albe sunau în aeriane coarde rugăciunea universului, buzele ei, murmurau zîmbind, apoi capul ei palid de suflarea îndulcită a nopţei cădea pe perine. Cine ar fi văzut'o astfel! Nimeni— numai el ce acoperea braţul ei, atârnând pe marginea patului, cu sărutări. El adormea în genunchi. Visau amândoi acelaşi vis. Ceruri de oglinzi—plutind cu înălţatele aripi albe şi cu brâe de curcubeu,—portale nalte, galerii de-o marmură ca ceara, straturi de stele albastre pe plafonduri argintoase—toate pline de un aer răcoare şi mirositor. Numai o poartă închisă n'au putut'o trece nici o dată. De asupra ei, în triunghiu, era un ochiu de foc, deasupra ochiului un proverb cu literele strâmbe ale întunecatei Arabii. Era doma lui Dumnezeu. Proverbul, o enigmă chiar pentru îngeri.

Insă oare de ce omul nu gustă vre-o fericire! Vecinic semnul arab de pe doma Domnului îi preocupa mintea lui Dan, vană-i era căutarea lui prin cartea lui Zoroastru—ea rămânea mută la întrebările lui. Şi cu toate acestea în fiece noapte

se repeta acest vis, în fiece noapte el umbla cu Maria în lumea solară a cerurilor. Şi de câte ori umblau, el îşi lua cu el în visul său cartea lui Zoroastru şi căuta în ea dezlegarea întrebărei.—In van îngerii, ce treceau ducând în poalele lor rugăciunile muritorilor, se uitau semnificativ la el; în van unul îi spuse lin, aplecându-se la ureche-i: De ce cauţi, ceea ce nu-ţi poate veni în minte?—Altul: De ce vrei să scoţi din aramă sunetul aurului? Nu-i cu putinţă.—Dar ceea ce-i părea ciudat, era, că de câte ori îi trecea prin minte, ca îngerii să meargă după voia lui, ei într'adevăr, fără să le-o zică, îl împlineau alintând gândirile. El nu-şi putea explica această armonie prestabilită între gândirea lui proprie şi viaţa cetelor îngereşti.

— Nu vezi tu Mario, că tot ce gândesc eu, îngerii împlinesc în clipă?

Ea îi astupă gura cu mâna. Apoi îi şopti la ureche: Când plouă, toate grânele cresc; când Dumnezeu vrea, tu gândeşti ceea ce gândesc îngerii.

In zadar. Mintea lui era preocupată şi privirile ochilor lui mari erau aţintite asupra acelei porţi vecinic închise.

— Aşi voi să văd faţa lui Dumnezeu, zise el unui înger, ce trecea.

— Dacă nu-l ai în tine, nu există pentru tine şi în zădar îl cauţi, zise îngerul serios.

Odată el îşi simţi capul plin de cântece. Ase-

menea ca un stup de albine, ariile, roiau limpezi, dulci, clare în mintea lui îmbătată, stelele păreau că se mişcă după tactul lor; îngerii ce treceau surâzând pe lângă el, îngânau cântările ce lui îi treceau prin minte. In haine de argint, frunţile ca ninsoarea, cu ochii albaştri, cari luceau întunecat în lumea cea solară, cu sânuri dulci, netezi ca marmura, treceau îngerii cei frumoşi cu capete şi umere inundate de plete; iar un înger, cel mai frumos ce l'a văzut solarul lui vis, cânta din arfă un cântec atât de cunoscut... notă cu notă el îl prezicea... Aerul cel alb rumenea de voluptatea cântecului. Numai semnul arab lucea roş, ca jăratecul noaptea.

Asta-i întrebarea, zise Dan încet, enigma ce pătrundea fiinţa mea. Oare nu cântă ei, cea ce gândesc eu?... Oare nu se mişcă lumea cum voiu eu? El strânse c'o întunecată durere pe Maria la inimă lui.—Hurmuzul pământului ardea în salba ei de mărgăritare... Oare fără s'o ştiu nu sunt eu însu-mi Doamne...

Vum! sunetul unui clopot uriaş — moartea mărei—căderea cerului—bolţile se rupeau, jumalţul lor albastru se despică, şi Dan se simţi trăsnit şi afundat în nemărginire. Râuri de fulgere îl urmăreau, popoare de tunete bătrâne, vuirea nemărginirei, ce tremura mişcată... O gând nefericit! aiuri el.—Spazmotic ţinea în mâna lui cartea lui Zoroastru, instinctiv rupse mărgeaua pământului de la gâtul Mariei. Ea cădea din braţele lui..

ca o salcie neguroasă ce-şi întindea crengile spre el, şi striga căzând: Dane! ce m'ai făcut pe mine?

Şi un glas răsună în urmă-i: nefericite ce ai îndrăznit a cugeta? Norocul tău, că n'ai pronunţat vorba întreagă!... Rupt ca de un magnet în nemărginire, el cădea ca fulgerul, într'o clipă cale de o mie de ani. De odată întunericul dimprejurul lui deveni liniştit, negru-mort, fără sunet şi fără lumină. El deschise cartea, aruncă mărgeaua şi începu a ceti. Mărgeaua cădea luminoasă prin întuneric şi se desfăşura din ce în ce. Din ce în ce mai mare, mai mare—se lumina—până o văzu departe asemenea unei lune —şi el cobora cu cartea sub mână nourii groşi, s'apropia de pământ, deja vedea culmile strălucite ale unui oraş, lumini presărate, o noapte văratică cu aerul blond, grădini mirositoare şi... şi îşi deschise ochii.

El se scutură oare cum din somn. Soarele se înălţa, ca un glob de aur arzător pe un cer adînc albastru; grădina de desubtul ferestrei, în care adormise Dionis, era de un verde umed şi răcorit după noaptea cu ploaie, florile împrospătate ridicat în soare chochetele capete copilăroase şi ochii lor plini de reci şi zădărnice lacrime. In casa de peste drum perdelele albe erau încă lăsate, prin aleele grădinei ei vişinii şi cireşii înfloriţi, salcâmii cu miros dulce tăinuiau cărările risipite într'o viorie şi melancolică umbră.

Fusese vis visul lui cel atât de aevea, sau fu-

sese realitate de soiul vizionar a toată realitatea omenească?—Perdeaua de vis-a-vis se dete puțin într'o parte și prin faldurii ei albi apăru un blond cap de copilă. Râdea.

Maria! șopti el cu inima strânsă.

Părul ei cel blond, și împletit în cozi cădea pe spate. o rază de purpură la tâmplă, gura micuță ca o vișină coaptă și fața albă și roșă ca mărul domnesc. După ce răsese—cine știe de ce—ea lăsă perdeaua să recadă.

Dară inima lui se contrase cu violență, căci el înțelese sensul, dar și neputința realizărei viselor lui. Acuma știa că iubește.—La ce mi-a mai trebuit și asta? gândi el cu sufletul plin de lacrimi.—Nu e destul mizeria în care am trăit—cel puțin o mizerie fără de dorințe. Și prima mea dorință și poate ultima—nerealizabilă! Trăsura cea fină și amară d'imprejurul gurei lui se adâncì vădit. Sufletul lui se cutremura la gândirea, că nu va putea scutura greutatea acestui amor. Speranța? el n'o putea avea. O simțire, pe care n'o cunoscuse nici odată, era ea să se nască cu amorul?

Ea se reivi, surâse. De astă dată trase perdelele sus și sta cu o garofă în mânuța ei albă și privea pare că pe gânduri în potirul de purpură al floarei.—Neprețuita! șopti el, uitându-se la ea. Ah! ea trebuea să fie bună, de ce surâdea, de ce? și tocmai în fereasră? Oare ea nu-l vedea? Dar dacă'l vedea, dacă aceste zimbiri aveau o intențiune... mică cochetă, însă totuși?—Redispăru.

— Am să-i scriu s'o rog... s'o rog să nu surâdă, să nu-mi umple sufletul de o vană, dureroasă iluziune. Asta... nu'mi va refuza ea. E atât de bună; voi ruga-o să fie rea.

Cu o dureroasă, ne mai simţită voluptate, el îi scrise:

„Stea,

„Sărac de bunuri, frumuseţe şi spirit, inima mea este atât de bolnavă ca o scântee de soarte noaptea şi te iubesc. Şi ochii tăi, topite stele a demnităţei, privesc atât de adânc, atât de ferice de adânc în noaptea sufletului meu, cât te visez veghind, şi de dorm, la imagina luminei lor sunt deştept.

„Poţi oare ghici simţirea, cu care am scris, înger?

„...O nu! în viaţa ta luminoasă nu s'a putut ivi nici umbra măcar a unei dureri asemenea aceleia, ce'mi nimiceşte inima. O nimiceşte! Inchipueşte-ţi că dintr'un om cu simţire, dintr'o fiinţă aevea n'ar rămânea nimic decât o lungă, întrupată desperare. Tu nu cunoşti asemenea oameni. Ei nu pot aparţinea cercurilor, în cari te mişti tu. Ei sunt jos. Cînd o inimă pierdută în mizerie, în apăsare, în neputinţa de a cultiva simţiri, căci fie care din ele îşi găsesc marginile în puterile celui ce le are, când o asemenea inimă şi-ar ridica aspiraţiunile până la tine, şi le-ar ridica fără voinţă, luptând spre a le năbuşi, neputând să le reziste, ce-ar simţi un asemenea om? —In-

tristare? Asta nu-i întristare! Desperare? Asta nu-i desperare! E o agonie a sufletului, o luptă vană, crudă, fără de voinţă. Desperarea ucide, această simţire munceşte. Martir este numele amorului meu. In fie-care fibră ruptă este o nemărginire de dureri; şi nu de-o dată, fibră cu fibră se rupe inima mea. Moartea-i un moment, desperarea e tâmpă,—o asemenea simţire este iadul. Mario! poţi tu să-ţi închipueşti un asemenea chin, fără să plângi,—de milă nu—de îngrozire? De piatră să fie o inimă, este o margine care s'o mişte; de venin să fie un suflet, sânt dureri cari trebue să-l îndulcească, şi nu e durere mai mare decât a mea. De ce sunt eu în lume, când tu ai fost menită să fii? De ce au căzut ochii mei pe tine, de ce te-am văzut?

Orb de-aşi fi fost, decât amar scăpam! De n'aşi fi fost de fel scăpam de o viaţă chinuită, pustie, fără de lumină. — Floare! cum surâzi în grădina zilelor tale, fără să ştii că o inimă se rupe; stea! cum luceşti în cerul tău, fără să ştii că un suflet moare. Şi în neştiinţa ta eşti şi mai frumoasă, eşti şi mai mult cauza unor crude dureri. Ah! cât eşti de frumoasă şi cu cât eşti, cu atâta mai nefericit sunt, şi cu cât sunt, cu atâta mai frumoasă eşti! — N'am avut speranţe, puţin mi-a păsat; n'am avut dorinţe, nici una'n lume, puţin mi-a păsat; de una am fost capabil, de una care să-mi cuprindă toată viaţa mea, şi aceia nerealizabilă, tu!—Ori cât de mare ar fi mila ta, până

acolo nu se poate coborâ. Nu-mi zâmbi! zâmbetul tău m'ar umplea de speranţe vane. A mă iubi nu-ţi este permis, despreţueşte-mă! te rog! Poate dispreţul tău m'ar omorâ şi moartea nu-i nimic pe lângă chinul meu de azi. Sărut urma pasurilor tale, murii îi sărut, pe cari a trecut umbra ta, despreţueşte-mă! Eu nu pot să nu te iubesc. Tu nu ştii de ce, şi nu ţi-o pot spune şi cu toate astea chipul tău, umbra ce ai aruncat-o pe pânza gândirilor mele este singura fericire, ce am avut-o în lume.

„Mario!... aşa-i că ast-fel te chiamă! nu se poate să te cheme altfel.... tu!... nu-ţi zice altfel... Adio! adio!

Şi cu toate că scrisese, totuşi o speranţă de o dureroasă dulceaţă, deşartă dar singură îi ameţea sufletul lui. El îşi închipuia, că ea va putea fi a lui. Ea! toată lumea era cuprinsă în acest cuvânt. Când gândea, cum i-ar lua capul ei de aur în mâni, şi i-ar topi ochii cu sărutările lui, când gândea, că mijlocul ei cel dulce s'ar putea odihni cuprins de braţul lui, că ar putea să-i prindă mânuţa ei albă, să se uite la transparentele-i degete ore întregi, îi venea să nebunească. Ce-i viaţa? Câtă intensivă, dureroasă, fără de nume, fericire într'o oră de amor. Şi cum i-ar vorbi el! Câte numiri ar inventa el, un surâs în trecere, umbra unei fericitoare cugetări; câtă gratitudine pentru o privire; câtă recunoştinţă, pentru că ar lăsa un moment degeţelele ei dulci în mânile lui,

şi el simţea pare-că le trage la inima lui, să le facă a simţi desele şi nemăsuratele-i bătăi,... ar plânge şi ar râde de fericire, ca un copil, ar nebuni în urmă şi vecinic ar visa acea oră fără de seamăn.

De unde această simiţre nemăsurată, de unde această irezistibilă nebunie? El nu-şi simţea capul, nu-şi simţea inima, toate se învârteau împrejuru-i într'o lumină trandafirie, părea că nu vede de cât perdelele albe şi după fiecare se ivea zâmbind, cu o spăriată şi copilărească şireţie, capul ei. Inamorat în ea? Asta ar fi fost puţin. Nu în ea, în fie-ce gândire a ei, în fiece pas, în fiece zâmbind, cu o speriată şi copilărească şireţie, ca-fi uitat universul, spre a căuta un altul în ochii ei albaştri; de ar fi găsit, nu se ştie.... căutarea ar fi durat vecinic. Cum o iubea! De l'ar fi dispreţuit, ar fi iubit dispreţul ei; o idee de ură a ei ar fi fost cuprinsul amorului lui cât ar fi trăit.

Ah! zâmbi el c'un fel de dureroasă beţie, de-aşi putea s'o sărut, odată! pare-că n'aşi mai voi nimic în lume... ori să-i dezmerd mâinile, ori să-i despletesc părul, ori să-i sărut umerii! îngerul meu!

El trimesese scrisoarea. Stă în fereastră neliniştit, pare-că aşteptă sentinţa de moarte, nu ştia ce să gândească, nici gândea ceva, era un amestec fără şir de icoane turburi, îmbătătoare. Ah! el ceruse dispreţ şi sperà amor.

Ea se ivi în fereastră. El se retrase după per-

dea, ca s'o observe. Ochii lui se uscau de ardoare şi sclipeau cu o bolnavă dorinţă; ea se ivi frumoasă, ochii ei cei mari şi adânci erau plini de lacrimi, şi se uitau înaintea ei, în mâinile unite şi lăsate în jos ţiind scrisoarea şi în faţă cu o expresie indecisă, înecată de dorinţa de a plânge, ca un copil vinovat. El se arătă în fereastră, şi ochii ei painjeniţi de lacrimi se îndreptară spre el... adânci, miloşi, plutitori... Ea boţi scrisoarea cu mâna, o duse la inimă... şi... o durere ascuţită, crudă îi pătrunse inima lui; părea că i se rupe viaţa, i se tae în două inima, o negură albă îi cuprinse vederea... şi apoi nimic. El căzuse cât era de lung pe podeaua camerei lui.

Copila fugi speriată din fereastră.

. . . . . .

— Ce scrisoare ţii tu în mână, Mario? Şi cum arăţi tu? Ce-ţi e? zise un bătrân prietenos, care se ivi tocmai atunci în fereastră ridicând cu mâna lucea fină bărbia cea rotundă a fetei. Ea cerca a surâde, dar atât de dureros şi atât de îngrijit....

— Arată!... El îi desfăcu cu o dulce silă scrisoarea cea mototolită din mâini... se uită pe ea, şi faţa lui se adânci din ce în ce. Ajunse la semnătură. De la cine ai căpătat tu scrisoarea asta, unde locueşte omul acesta?

Lacrimile o inundară şi ea se aruncă suspinând la gâtul tatălui său.

— Vezi, zise ea întrerupt, acolo-i sărmanul... în casa cea pustie de peste drum... l'am văzut că-

zând ca mort pe podele... cine știe, dacă n'a și murit. Aleargă tată... poate încă nu-i prea târziu.

— Cum arată el? întrebă bătrânul, preocupat cum se vede de o cugetare complicată.

— O! e frumos! zise ea repede... și-apoi își mușcă zâmbind buzele.

Se mai ivi încă un om pleșuv și cu ochelari cu care bătrânul vorbi repede și încet arătându-i scrisoarea. Pleșuvul clătină din cap.

Ei coborâră iute scările și într'o clipă fură la casa de peste drum. Deși erau amândoi bătrâni, ei se grăbise astfel, în cât aceasta trădà viul interes, ce trebuia să-l poarte pentru Dionis. Ei deschiseră ușa. Dionis era lungit la pământ, părul în dezordine, ochii închiși cu vehemență. Pleșuvul îl ridică încet dela pământ, și-i dezgoli pieptul. „Cât pe ce era să se rumpă o vână a inimei, zise el încet. Pare foarte senzibil. O bucurie mare l'ar omorâ. Nici nu trebue să-l trezim măcar... Il voiu cloroforma, ca din leșin să treacă într'un somn adânc.

In vreme ce doctorul (veți fi ghicit, că pleșuvul nostru biped era doctor) vorbea cu sine însuși, da din cap, ridica sprîncenile și'și urnise ochelarii pe frunte, tatăl Mariei fixa portretul din părete. Explicarea în două cuvinte: Persoana juridică, care se afla acum pe mâna îngrijitoare a Esculapului nostru, avea dreptul asupra unei moșteniri. Dovezi erau asemănarea cu portretul și multe alte împrejurări cari nu ne interesează,

legate însă de originea până acum obscură a lui Dionis. Destul că soarta lui materială din momentul acesta era schimbată.

El însuşi era lungit pe pat. Capul ridicat pe perini şi lăsat asupra pieptului; paloarea cea liniştită şi marmorie a feţei contrasta cu părul în dezordine. O mână era strâns apăsată pe inimă, ea comprima convulsiv durerea, ce o simţea acolo; cealaltă spânzura pe marginea patului în jos. O manta neagră îl acoperea, prin creţii căreia transpăreau delicatele şi corectele lui forme. Tatăl Mariei se plecă asupra lui şi-l privi cu plăcere, cu intenţie.

— Aha! gândi doctorul cu şireţie.

. . . . . .

O negură deasă, cenuşie şi sclipitoare... apoi un cer de un etern şi albastru întunerec, cu stele moi de suflarea nopţei, cu nouri încreţiţi, cu aerul cald... şi iarăşi, iarăşi oraşul vechi cu stradele strâmte, cu casele închirchicite, cu streşinele mucigăite în lună, şi Dan trecea, repede prin strade... luna mai arunca câte o dungă prin întunerecul lor.... El intră în casa lui deplin conştient despre îndelungatele lui vise.

— Şi mi-a trecut prin minte, zise el, acea idee nefericită, pe care Ruben o credea cu neputinţă în capul unui om.—Umbra lui dormea în pat.

El citi în cartea lui Zoroastru... ea se sculă încet... cu ochii închişi... se subţiè... se lipi de părete şi se aşează ironică, fantastică, lungă în dreptul lui.

Dan se simţea bolnav, abătut, strivit sub greutatea cugetătorilor lui. Afară de aceea un fulger îi trecuse drept prin inimă în vremea căderei lui. El simţea fulgerul junghiindu-i inima. El se lungi pe pat şi se acoperi cu rasa... Pe dinaintea lui treceau fiinţe ciudate, pe cari nu le văzuse niciodată.—Ah! gândi el—în curând voiu muri, aste-e deja umbre de pe ceia lume.—Numai umbra lui proprie stătea dreaptă în părete, par'că surâdea, şi ciudat!—avea ochii albaştri. Dracul să te ia, gândi el, şi umbra mea îşi bate joc de mine acuma.

Uşa se deschise şi intră maistrul Ruben.

— Ce pustiea, maistre, de când ai lăsat să'ţi crească perciuni şi de când porţi caftan jidovesc?

— Vai de mine, domnule, de mult!—de când mă ţin minte, zise Ruben netezindu'şi barba. Dar m'ai văzut altfel vreodată lângă Curtea veche?

— Lângă Curtea veche... e Riven... vânzătorul de cărţi, iar nu d-ta maistre Ruben.

Ruben se uită lung la el.—D-tale nu'ţi e bine, domnule, zise el serios.

— Eu mor, maistre Ruben... Uită-te în masa mea, acolo's memoriile umbrei mele, a umbrei care-o vezi în părete, scrise pe câtă vreme am fost în lună.

Evreul se uită lung la bolnav şi clătină din cap.

— Umbra ceia a d-tale e un portret, care'ţi seamănă, zise el.

— Maistre Ruben, te-ai prostit rău, de când nu

ne-am mai văzut, zise tânărul zâmbind, ori eu am devenit o ființă superioară magistrului meu... se poate și asta.

Evreul s'apropiè de scrinul ce i-l însemnase bolnavul, îi deșchise săltarul și dădu într'adevăr de niște legături de hârtii galbene și veștejite, legate cu fire de ață albastră... el le scoase, se uită la ele, apoi le puse pe masă.—In momentul acesta intrară doi oameni în chilia lui, pe cari Dan nu-i mai văzuse. Unul din ei, pleșuv și uscat, veni s' cerce pulsul, celalt vorbea cu Ruben. Ruben îi arătă hîrtiile... omul se uită iute prin ele... „Fără îndoială, zise el pentru sine". De când îl cunoști? adaose întorcându-se către evreu.

— De mult. El cumpără dela mine cărți. In genere cele mai vechi și tot de acele pe cari nu le mai puteam vinde nimănui în lume. Eu singur le cumpăram cu toptanul, biblioteci risipite ale oamenilor bătrâni, ai căror clironomi apoi mi le vindeau pe un preț de nimica, ca hârtie numai. Și'n asemenea cărți el răscolea c'un fel de patimă și'mi cumpără cele mai obscure și mai fără de înțeles. Acuma asemenea aveam câteva vechituri de astea și venisem să i le arăt, el mi le-ar fi cumpărat de sigur... acuma însă... l'am găsit în starea 'n care'l vezi. Ș'apoi nici nu'mi mai zice: jupâne Riven, ci maistre Ruben! D-zeu știe, cum s'or fi scrîntit toate celea în capul bietului om.

Bolnavul auzea toate aceste și nu știa ce înțeles să le dea. Sunt nebuni oamenii aceștia, gândi el,

și maistrul Ruben și-a eșit cu desăvârșire din minți... nu-l mai cunosc. Aha! gândi el în urmă. Eu am murit și Ruben a venit cu medicii să-mi vândă corpul. Are drept... prin schimbările, prin cari am trecut, corpul meu trebue să fi devenit fenomenal. Dar oare 's doctori acești doi?...Imi pare că seamănă cu Stana amândoi... Ori e un om, despărțit în două arătări bătrâne, cu care-și petrece șiretul Ruben pe conta mea... o jumătate cu păr și una pleșuvă. Cea pleșuvă îmi pipăe pulsul și cea cu păr se uită la umbra mea, spânzurată de un cuiu în perete. Uit'te! acuma o desprinde din părete și-o dă lui Ruben în mână. Bravo! maistre Ruben, strigă el, dracii tăi sunt meșteri în deprinsul umbrelor din părete, și acest pleșuv are să mă ia pe mine... Bravo! bravo! El bătea din palme răzând.

Ruben îi luă umbra și hârtiile de pe masă și eși din casă, închizând cu zgomot ușa după sine... Te-ai dus evreule... te-ai dus și mai vândut chinuitorului de suflete, murmură el c'o resignație dureroasă, recăzând cu capul în perini.

— Are friguri... e în delir, zise serios pleșuvul.

. . . . . .

E noapte... O răcoreală dulce pătrunde prin ferestrele deschise, și Dionis, lungit în patu-i, tremura în friguri, cu buzele uscate, cu fruntea plină de sudoare și cu capul greu. I se pare că s'a trezit din niște vise lungi, obscure, fără de înțeles și el privește, fără de 'ncredere în realitate

la împrejurimea lui. Portretul părintelui său lipseşte din părete, cărţile cele vechi asemenea... casa e aceiaşi, însă mobile nouă şi elegante, covoare pe jos,, numai patul e acelaşi. Ciudat, gândi el, din minune în minune... eu nu mai ştiu ce se 'ntâmplă cu mine. — Luna revărsa tot aurul ei în odaea lui şi sub această smălţuire diafană mobilele şi covoarele străluceau somnoros şi mat; un orologiu zângăneşte încet şi subţire în părete şi prin mintea lui trec iute, turburi, amestecate toate întâmplările abia trecute. Şi toate îi păreau vise; mintea lui îi părea improspătată, rece, clară, faţă cu mintea, care-o avuse înainte. Din jurul lui dispăruse lumea cea semiobscură a tinereţei lui; el privea la viitor, cum ai privi în fundul unui lac liniştit şi limpede ca lacrima. El singur nu-şi putea esplica aceasta limpezime a minţei. Işi închise ochii. De odată simţi, cum că pe marginea patului său şede cineva.... îi şedea pe picioare. Apoi simţi o mână dulce şi mică pe frunte. El deschise ochii pe jumătate. Văzu un băiat cu faţa ovală, palidă, cam slăbită, părul de aur acoperit de o pălărie de catifea neagră cu margini largi, îmbrăcat c'o bluză de catifea, care cuprindea strâns de un colan lustruit mijlocul cel mai gingaş din lume. Ochii lui Dionis pe jumătate închişi nu trădau că veghează. El privi în întreg, de la capul inundat în aur până la ghetele micuţe, ce sticleau radioase pe covorul înflorit.

— Ah! gândi el şi inima i se cutremură, este Maria!

Dar odorul! ea era. Vorbea singură.. fetele vorbesc adesea singure... El simţi aerul îndulcindu-se sub şoptirile ei.

— Am fugit de-a-casă deghizată... tot mă amânau ba azi, ba mâne.... dihania de doctor zicea c'ar fi periculos pentru el.... auzi periculos? Eu nu sunt periculoasă! zise ea răstită! Dar dacă s'ar trezi... atunci, o atunci... Dormi! dormi: şopti ea aplecându-şi gura pe fruntea lui... El simţi o rouă umedă curgându-i în păr... Dar în momentul acela el îi înlănţuise gâtul... ea speriată vru să se retragă, dar braţul lui o ţinea cu tărie culcată astfel pe pieptu-i... El se sculă. Lasă-mă! zise ea roşie ca purpura.

Dar el o cuprinse, îi mângâea fruntea ei albă de-i dete pălăria jos şi-i lăsă să izvorească pe umeri în jos valurile de păr blond... apoi îi luă amândouă mânuţele în mânile lui... ea nu mai rezista... se uita la ele, îi săruta degetele... ea nu mai rezista... Mario, mă iubeşti tu?

— Dar dacă nu m'ar chema Maria? zise ea sub inspiraţia unei fulgerătoare maliţii.

— Cum dar?

— Da! da! Maria, zise ea cu glas argintos, dar taci, nu-ţi e iertat să vorbeşti... nu-ţi e iertat... Nu te scula, căci asemenea nu-ţi e iertat... Ea-l împinse în perini... El voia să vorbească, dar îşi simţi gura astupată de sărutări... El îşi închise ochii

și simțea că inima i se sparge în piept... apoi iar îi deschise, spre a cuprinde cu ei dulcea lui sarcină, care râdea c'un fel de copilăroasă nebunie de zâmbetul lui, de surprinderea și spaima ei proprie...

Adesea în nopți lungi de iarnă, după ce ea de mult devenise tezaurul căsniciei lui, când de bună voia lor trăiau exilați la vr'un sat spre a se iubi departe de zgomotul lumei, Maria intra de o dată în salonul încălzit și luminat numai de razele roșii ale jăraticului din cămin, intra îmbrăcată ca băiat, ca în noaptea aceia când se văzură pentru întâia oară în apropiere. Membrele ei zvelte în bluza de catifea neagră, aceiași pălărie cu margini largi pe părul ei blond și piciorușele cele mai mici din lume în ghete bărbătești. Și ea s'apropia de el. Mânuțele-i albe și transparente ca ceara contrastau cu mânecile moi și negre și astfel se primblau de braț prin semi-întunericul călduros al sălei; din când în când își plecau gura pe gură, din când în când stăteau înaintea unei oglinzi cu capetele răzemate unul de altul, și râdeau. Era un contrast plăcut: fața lui trasă și fină, din care nu se putuse încă șterge amărăciunea unei tinereți apăsate, ci rămăsese încă într'o trăsătură de nespusă naivitate în jurul gurei, lângă fizionomia ovală, rotunzită și albă a ei... chipul unui tânăr demon lângă chipul unui înger, ce n'a cunoscut nici odată îndoială.

Două vorbe concluzive. Cine este omul adevărat

al acestor întîmplări. — Dan ori Dionis? Mulţi din lectorii noştri vor fi căutat cheia întâmplărilor lui în lucrurile ce-l încunjurau; ei vor fi găsit elementele constitutive ale vieţei lui sufleteşti în realitate: Ruben e Riven; umbra din părete, care joacă un rol atât de mare, e portretul cu ochii albaştrii; cu dispariţiunea acestuia dispare ceia ce veţi fi îndemnaţi a numi o idee fixă; în fine cu firul cauzalităţei în mână, mulţi vor gândi a fi ghicit senzul întâmplărilor lui, reducându-le la simple vise ale unei imaginaţii bolnave.

Fost-a vis sau nu? asta-i întrebarea. Nu cum-va în dărătul culiselor vieţei e un regisor, a cărui existenţă n'o putem explica? Nu cumva suntem asemenea acelor figuranţi, cari vroind a reprezenta o armată mare trec pe scenă, încunjură fondalul şi reapar iarăşi? Nu este oare omenirea istoria asemenea unei astfel de armate, ce dispare într'o companie veche spre a reapărea în una nouă, armată mare pentru individul constituit în spectator, dar acelaşi număr mărginit pentru regisor. Nu sunt aceia-şi actori, de şi piesele sunt altele? E drept, că după fondal nu suntem în stare a vedea. — Şi nu s'ar putea, ca cineva trăind, să aibă momente de-o luciditate retrospectivă, cari să ni se pară ca reminiscenţele unui om, ce de mult nu mai este?

Nu ezităm de-a cita câteva pasaje dintr'o epistolă a lui Theophile Gautier care colorează oa-

re-cum ideea aceasta: Nu tot deauna suntem din ţara ce ne-a văzut născând şi de aceia căutăm adevărată noastră patrie. Acei cari sunt făcuţi în felul acesta se simţ ca exilaţi în oraşul lor, străini lângă căminul lor şi munciţi de-o nostalgie inversă... Ar fi uşor a însemna nu numai ţara dar chiar şi secolul, în care ar fi trebuit să se petreacă existenţa lor cea adevărată... Imi pare c'am trăit odată în Orient şi când, în vremea carnavalului, mă deghizez cu vre-un caftan, cred a relua adevăratele mele veşminte. Am fost în totdeauna surprins, că nu pricep curent limba arabă. Trebue s'o fi uitat.

LA ANIVERSARE

Narațiune originală

Ea se numea Cleopatra, iar el Gajus Iulius Caesare Octavian August. Adecă ea citise un roman și-ar fi voit să fi de douăzecĭ și șase de anĭ și nu era decât de paisprezece; el istoria Romanilor și voia să fie de patruzeci de ani. Era numai de optsprezece și umbla la școală. Cu toate acestea astăzi, în ziua sfântului Ermil, el uitase pe Octavian August și aștepta felicitări de ziua lui. Tata i-a dat un ceasornic frumos, mama o desactea de toaletă, sora o pereche de papuci, Elis nimic. Elis.—Adecă Cleopatra vară-sa.

El se retrăsese în odia lui, unde clasicii erau așezați pe un scrin în religioasă regulă și neviolabilitate și se primbla cu pași mari prin casă. Era brunet și cam poetic. Avea ochi albaștri, ceia ce vrea să zică mult și era frumos băiat. Acum stătu cu mirare înaintea oglinzei, se uită cu mirare în ochii lui proprii și părea că-i întreabă ceva.

„Tolla mi-a făcut-o".

Era o vreme în care, în urma unui roman spaniol, regina de astăzi a Egipetului se numea Tolla. El se numea pe atunci Bertrand... pasati temi!“ Nimic! nimic! — Şi eu i-am dat de ziua ei o păpuşă. Adecă ce *eu* i-am dat! Dacă n'am ştiut ce să-i dau! Mama mi-a spus să-i dau o păpuşă. Tolla! Tolla! zise el râzând—tare-mi eşti dragă. „Apoi şezu la masă şi gândi adânc... asupra egalităţei a două hipotenuze. Luă o coală mare de hârtie albă şi scrise drept în mijloc: Regină! Te iubesc! Iscălit: Gajus Iulius Caesar Octavian August, manu propria.

Seara era petrecere. Era invitată şi verişoara Elis şi — mare minune — a venit. Părinţii ei au lepădat-o acolo şi s'au dus într'alt loc, unde de asemene erau aşteptaţi. Octavian August imperatorul o petrecea seara pân'acasă, dacă-l ertau ocupaţiunile statului Roman şi astăzi îl ertau acele ocupaţiuni ale Statului roman. Toată seara el nu vorbi un cuvânt cu domnişoara. Ea-şi increţise sprâncenile între ochi, pe cari îi ridică sub frunte, cu braţele încrucişate, picior peste picior şedea îndărătnică într'un colţ, cu buzele strâns lipite. Dar pe furiş se strecura câte-o rază drept în ochii lui. Era mânioasă. De doi ani, se mânia foarte uşor şi se desmânia tot atât de uşor. Odinioară nu se mânia deloc.

S'apropiase miezul nopţei. El veni foarte serios.

Imi veţi da voe domnişoară să vă petrec până acasă?

Ea se uită în ochii lui și începu să râdă. — Ce râzi? Ce-i de râs aicea?

— Bine. Haidem!

Era o noapte frumoasă, lună, un ger aspru, fără pic de vânt. Ninsoarea se lăsase pe garduri și zăplazuri de amândouă părțile ulicioarei. Zăpada încărcase crengile de copaci și acopemintele caselor. Ghețușul trosnea sup pași și el trecea cu dânsa de braț... Era în scurteică cu guler de blană roșie la față, capușonul alb de lînă îi înconjura fața, fruntea. Ea era blondă, foarte blondă, cu părul ca un caer de cânepă și scurteica—oricât de groasă ar fi fost—accentua totuși liniile unei talii fine și mlădioase. O broască. Râdeau vorbind,—adecă mai mult râs decât vorbă. Cine nu'și aduce aminte de tinerețea sa? Și fiecare a avut una—de acele hotărâri, de a fi serioși în amor, că-i pe viață, acea defensiune în paragrafe a copilei, că să nu-i zică pe nume, să n'o tutuiască—să n'o sărute. Celelalte calea valea, dar o guriță? cât lumea. Așa erau și ei. De vorbit despre... istorie, geografie și alte lucruri folositoare, da! Se'nțelege, cât vrei—dar o guriță, tu! pe nume?—niciodată?

Așa ar fi rămas,—dar luna,—luna!

Luna lumina fața ei albă ca laptele, cu obrajii roșii și părul ei blond, foarte blond, care înconjura cu lux și finețe o față plină și râzătoare. Pe când el perora o temă de astronomie—indiferentă atât lui cât și ei—adecă pe când se necăjau unul

pe altul, ea se uita la el fără să-l asculte; i-ar fi sărit în gât, l'ar fi sărutat de o mie de ori—așa număra ea cel puțin dacă—dacă s'ar fi căzut.

— Ah! că prostu-i, gândi ea—nu poate vorbi și el de altceva, azi cel puțin—adause uitându-se timid în sus la el. Ce frumosu-i ș'așa când spune prostii, îmi place ș'așa—gândi tot ea. Apoi nu mai gândi nimic, sau Dumnezeu știe ce—destul că, după ce tăcu mult fără s'asculte, zise cam întins și cam ca și când n'ar fi băgat de seamă.

— *Tu, Ermil.* Și speriată de ceia ce spusesă nu mai zise nimic. Fața ei era roșie de rușine.

El stătu pe loc, îi strânse mâna și zise încet: Mai zi o dată!

— Nu.

— Nu! Mă supăr... s'o știi!

— *Tu...* repetă ea încet, cu ochii pe jumătate închiși, cu glas tremurător.

Era un *tu* singuratic, fără a fi pus în legătură cu vre'o frasă— și, cu toate acestea ce *tu?* Din gura ei venise mai întâi.

Vorbiră mai departe—de astă dată mai intim—nu despre amor, însă totuși despre lucru serios—despre căsătorie, cum ea fondează statele, care-i origina căsătoriei la Indieni, tot lucruri adânci.

Fiecare *tu* era contraversat. Când își propunea să-și zică *tu*, mureau de rușine și-și ziceau serios după lungi lupte sufletești: „dumneata", când stabileau diplomaticește să-și zică d-ta—*atunci tu-tu* din greșeală ș'așa mai departe.

In fine ajunseră la portiță.

— Elis, tu nu știi că te iubesc—nici poți ști, căci —căci nu ai inimă.

— Pe nume și tu? Vezi—gândi ea, dar nu zise nimic...

— De când team văzut, de când știi tu—căci tu știi că eu te iubesc și totdeauna această răceală, când ești singură cu mine. Totdeauna mă silești să vorbesc niște lucruri pe cari nici nu le asculți... Ești rea la inimă Elis!

Domnule! zice ea stăpânindu-se și stând băț înnaintea lui—Vrei să mă înveți cum trebue să mă port?

— Și cu toate astea—zice el încet și dureros—luna înfrumusețează lumea pentru amorul nostru. „Ea se uită sus și ochii ei umezi de dulci lacrimi străluceau în lună. El îi cuprinsese talia și se uitau amândoi—nu gândeau nimic. Era ceva atât de dureros, atât de fericit în față, în tot sufletul lor,—ai fi râs s'ai fi plâns, dacă i-ai fi văzut astfel.

In fine începură a râde—doi copii—râdeau cu lacrimile'n ochi. Și era atât de argintos râsul ei și gurița atât de frumoasă!—i-ai fi băut apă din gură.

— Domnule, zise ea de odată cu o seriozitate mare—astăzi ne-am permis o mulțime de lucruri foarte nepermise—numai astăzi, și'mi pare rău... că trebue să... să...

— Ei să...? Iar această mină de povățuitor...

Eu nu sunt copil Elis... să ştii că nu sunt... Iacă de exemplu...

—Nu te voiu mai strânge de mână, nu ţi-oi mai spune pe nume de azi înainte.

— O! gândi ea în sine cu părere de rău, dar ce are să zică. Şezură pe banca de piatră de lângă portiţă.... Ea-i întoarse spatele şi'şi muşcă unghiile... el se uita în omăt. Prost lucru!

Ar fi putut sta multă vreme aşa. Nu ştiu... în sfârşit—ea—în sfârşit... dumneaeï a fost aceea care—aşa încet—c'un pic de mânie şi nu prea..

— Ermil!

— Aud!

—Eu să'ţi spun drept, şi să nu zic că nu ţi-am spus-o.. dar... eu nu te mai iubesc de fel... Şi tu mi-ai spus-o azi, că eu nu te mai iubesc. Aşa!

Ea'şi pusese ceva în cap azi: o idee... şi aceasta era modul, cu care căuta pretext de ceartă—şi aceste certe, ştia ea cum se sfîrşesc oare?

— Da! Nu mă iubeşti... repet-o, spune-o... te cred, fiindcă tu nu m'ai iubit niciodată, zise el cu amărăciune. Negri vor trece anii mei... In toate chipurile voiu căuta să te uit. Tu ai o inimă de marmoră... Nici zâmbiri, nici lacrimi, nici rugăciuni, nici îndărătnicie n'o înmoae.

— Lasă, lasă, gândi ea şi zâmbi cu mândrie, că poate fi atât de aspră.

— Eu ţi-am spus-o, domnul meu, de atâtea ori, că numai amiciţia adevărată poate să fie legă-

tura dintre noi. Ce cei mai mult?... Ce vrei dela mine? adăugă repede.

— Ce vreau?—zise el c'o tristă blândeţă—ce vreau? Dar nu vezi tu cum sufăr? spune'mi numai că mă iubeşti—spune-o! dar nu cu două înţelesuri, nu ca atunci la bal... drept! spune! spune!

— Da! zise ea foarte rece,—d-ta ştii, că eu te iubesc, sigur. Da.

— O! astă răceală! Tu mă omori. Elis!—vorbeşte-mi, zise el rugător, cum ştii tu câte o dată să vorbeşti, c'o blândeţă uimitoare, c'o dulceaţă de soră,—de iubită.

— Bine, bine! ştiu eu!

— Ce ştii tu? Iată că nu mă mai supăr... îţi vorbesc blând. Imi dai mâna ta? Aşa. Spune.

— Vezi tu Ermil? zise ea c'o seriozitate copilărească şi tristă,—tu crezi că eu am apă în vine... că eu nu te iubesc? Dar să'ţi spun ţie... eu nu sunt aspră.. Ce-ai zice tu dacă.... dar te rog să nu spui nimănui... dacă... dar zău să nu spui...

— Ce?

— Vezi tu, formal te-am oprit... am făgăduinţa ta, că nu mă vei săruta niciodată. Aşa-i?

— Aşa!

— Ca să nu mai zici, că eu nu te iubesc—zise supărată—ci să zici că eu te iubesc—repetă c'o ruşinoasă graţie... Astăzi... astăzi...

Işi simţi cuprinsă talia, închise ochii, lăsă capul pe umărul lui şi era aproape să moară.

— O te iubesc... n'ai ştiut nici odată cât te iubesc ...

Glasul ei era dulce, slab, plin de lacrimi, sfinţit de cea dintâi sărutare.

— Tu eşti un înger.... îndărătnic... dar un înger.

Surâsul obraznic, ochiul curios, cochetăria veselă se 'ntorc pe rând dup'acea sărutare... chiar liniştea. Ea-şi ţinea braţul după gâtul lui.

— Mă duc... Şi tu eşti un măgar.

— Las să fiu... Nu te duce...

— Trebue.. tu! Aşa-i că tu nu vei uita nici odată această noapte,—zise încet, aşa de încet şi totuşi aşa de clar.

— Ah! nici odată.

— Şi acuma... am să-ţi aduc ceva din casă... Un dar de ziua ta... Aşa-i?...

La intră iute, se întoarse, şi-i aduse o cutie mare... Ei o scăpară jos, dar nu făcea nimic..... era încă o sărutare.

Gajus Iulius Caesar Octavian August se duse acasă. Să aşeză dinaintea focului şi-şi zise zâmbind:

„Tu eşti un măgar!"

Deschise cutia. Deasupra era un desemn. El era... lăsat într'un jeţ; o femee... ea, de dinapoea jeţului îl ţinea ochii cu mâinile. El îşi ridică ochii s'o vadă... şi un moment i se păru c'o vede. Dar ce mai era în cutie? Păpuşele ce i le dăduse de ziua ei în doi ani dearândul. Pe fruntea celei

dintâi era: „Bertrand e un măgar“, pe fruntea celei de a doua: „Gaius nu-şi are minţele toate“. Apoi mai era ceva. O mică carte de notiţii.. impresii din romane, din poezii scrise în fiecare zi, şi la sfârşitul fiecărei notiţe, ca o încheere, ca o cugetare asupra adormirei: „Ermile, te iubesc!“

CESARA

I

Era într'o dimineaţă de vară. Marea-şi întindea nesfârşita-i albăstrime, soarele se ridica încet în seninătatea adânc-albastră a cerului, florile se treziau proaspete după somnul lung al nopţii, stâncile negre de rouă abureau şi se făceau sure, numai pe ici pe colea cădeau din ele, lenevite de căldară, mici bucăţi de nisip şi piatră.

Din nişte colţi de stânci despre apus se ridica o mănăstire veche încunjurată cu muri, asemenea unei cetăţui şi de după muri vedeai pe ici pe colea câte-un vârf verde de plop ori de castan. Acoperemintele ţuguete de olane mucegăite, bolta neagră a bisericei, zidurile împrejmuitoare risipite şi năpustite în risipa lor de plante grase, de furnici ce-şi fondau state, de procesii lungi de gâze roşii, cari se soreau cu nespusă lene, poarta de stejar de o vechime seculară, scările de piatră tocite şi mâncate de mult umblet, toate

astea la o laltă te făceau a crede, că este mai mult o ruină oprită curiosităţei, de cât locuinţă.

In dreapta mănăstirei se ridicau dealuri cu păduri, grădini, vii, sătucene cu căsuţe albe presărate prin dungile văilor, în stânga un drum trecea ca o cordea prin o nemărginire de lanuri verzi, cari se pierdeau în depărtarea orizontului, în dreptul ei marea, a cărei suprafaţă era ruptă pe ici pe colea de câte un colţ de stâncă, ce eşea de sub apă.

De-a lungul zidurilor împrejmuitoare, mergeau cărăruşe pe coasta dealului, curmate în cursul lor de muşunoae de cârtiţe. Pe una din cărări vedem un călugăr bătrân mergând spre poarta mănăstirei cu mânile unite la spate. Rasa i-e de şiac, e 'ncins cu găitan alb, metaniele de lână spânzură c'un colţ din sân, papucii de lemn se tărie şi clămpăesc la fie-care pas. Barba albă-i e cam rară, ochii ca zerul, neexpresivi şi cam tâmpiţi; nimic resignat sau ascetic în el.

Ajuns la poartă, trage clopoţelul, un frate îi deschide, el intră în curtea ce semăna a părăsită a mănăstirei, cu pardosala ei de petre patrate, printre cari creşteau în voie fire de iarbă'naltă, şi'n mijlocu-i c'un iaz, ale cărui maluri erau sălbătăcite de fel de fel de buruene. Brusturi mari lumânărele, sulcină şi măzărichea, care-ţi ţese păturile ei de flori asupra intregei vegetaţii pe care o sugrumă cu încălciturile ramurilor. Un cerdac lung, umbrit şi multicolor răspunde c'o scară, ce

dă în curte. Bătrânul deschide uşa tinzii şi se face nevăzut înăuntrul clădirei.

In zidul lung şi nalt al mânăstirei, privit din grădină, se văd fereşti cu gratii negre, ca ferestrele de chilii părăsite, numai una e toată întreţesută cu ederă şi în dosul acelei mreji de frunze întunecoase se văd în oale roze albe, ce par a căuta soarele cu capetele lor. Acea fereastră dedea într'o chilie, pe păreţii căreia erau aruncate cu creionul fel de fel de schiţe ciudate — ici un sfânt, colo un căţel svărcolindu-se în iarbă, colo icoana foarte bine executată a unei rudaşte, flori, tufe, capete de femei, bonete, papuci, în fine o carte de schiţe, risipită pe părete. Un dulap cu cărţi bisericeşti, un scaun cu spata naltă, haine călugăreşti, spânzurate într'un cui, o ladă zugrăvită cu fel de fel de flori, un pat simplu, de sub care se vedea o pereche de papuci şi un motan negru, iată toată îmbrăcămintea. Prin mreaja vie şi tremurătoare a fereştii pătrundeau razele soarelui şi umpleau semi-intunericul chiliei cu dungi de lumină, în cari se vedeau mii de firicele mişcătoare, cari toate jucau în imperiul unei raze şi dispar din vedere de o dată cu ea.

Pe scaun şade un călugăr tânăr. El se află în acele momente de trândăvie plăcută, pe cari le are un dulău, când îşi întinde toţi muşchii în soare, leneş, somnoros, fără dorinţe. O frunte naltă şi egal de largă asupra căreia părul formează un cadru luciu şi negru stă aşezată deasupra u-

nor ochi, adânciți în boltele lor și de-asupra nasului fin, o gură cu buze subțiri, o bărbie rotunzită, ochii mulțumiți cum am zice de ei înșii— privesc c'un fel de conștiință de sine — care ar putea deveni cutezare — espresia lor e un ciudat amestec de vis și rațiune rece.

S'apropie de fereastră și se uită în grădină jos la iarba moale, crescută în umbra virgină a copacilor, la portocalele, ce luceau prin frunze, apoi luă creionul și desemnă pe părete o portocală. Luă un papuc, îl puse pe masă și se uită la el—apoi deschise-o carte bisericească și pe un colț de pagină zugrăvi papucul.

Și ce profanație a cărților bisericești! Toate marginele erau profile de femei, popi, cavaleri, cerșetori, comedianți... în fiecare colț disponibil.

Deodată intră bătrânul.

— Bine cuvintează părinte.

— Domnul.

— E, Ieronime, zise bătrânul vesel și într'o ureche, ce mai lucrezi strengarule?

— Eu? Dar când am mai lucrat eu ceva? această presupunere jignește caracterul meu, părinte... Eu nu lucrez nimica; mă joc desemnând cai verzi pe pereți; dar să lucrez — ?

Sunt mai înțelept, de cum arăt.

— Faci rău, că nu înveți pictura.

— Eu nu fac nici rău, nici bine, căci nu fac nimic. Mă joc.

— Ingropi talentul, fiule, îngropi talentul.

— Ingropi pe dracul, părinte.

— Apage Satana! zise bătrânul, sărind într'un picior şi aruncându-i-se în braţe.

Ieronim începu să râză.

— Dumnezeu ştie, tată, de unde ei atâta veselie. Eu am momente când sunt trist, tu... nu cred.

— Eu trist, Ieronime? Să mă ia dracul, fătul meu, dac'am fost trist vr'odată. Tristeţa fuge de mine, ca cumătru-meu de tămâe. Dar lasă asta... hai în oraş cu mine. Azi, intrând la Stariţu tău, am făcut o faţă cătrămită şi turcească... am spus că-mi trebueşti tu pentru o comăndare, am mintit ca totdeauna,—însfârşit îţi concede societatea mea serioasă de cioclii.

Noi Ieronim, ne-om duce în oraş... ştiu într'un loc vin bun, ştii colea, phiu! om juca cărţi cu alţi frăţiori, om fuma din lulele lungi cât ziua de azi şi ne-om uita pe fereşti la duduci! se înţelege că fără....

— Se 'nţelege.

— Mă mir cine dracul te-a călugărit pe tine, părinte.

— Cine? Dracul.

S'ar înşela cineva crezând, că toate uşurinţele călugărilor aveau vr'o însemnătate. Aşa numitele lor blăstămăţii erau nişte copilării, cu toată libertatea vorbelor cu cari le îmbrăcau. Un pahar de vin, un joc de cărţi, o lulea de tutun, din când în când o privire repezită asupra profilului unei copile zâmbitoare—astea erau în faptă şi în tot-

deauna toate renumitele lor desfrânări. Tot farmecul consista în misterul, cu care îmbrăcau fățarnic micele lor pasuri lumești.

Ieronim își aruncase rasa pe el, tăiă o față sinistră, mucalitul bătrân tăiă una smintită de tot, spre a face efect asupra spărietului portar și amândoi eșiră repede din mânăstire, spre a'și astîmpăra graba mersului abia în drumul mare, ce ducea la oraș.

II

— Contesă, voiu face pe părintele d-tale să te silească ca să fii a mea.

— Cine se îndoește c'o poți face aceasta; cine, că ești în stare s'o faci? Tatăl meu îți datorește bani și d-ta vrei fata lui. Nimic mai natural. Oameni de onoare, ce sunteți... dar' până nu'ți sunt femee, am dreptul de a te ruga să mă scutești... Vei avea destul timp să mă chinuești, când îți voiu fi femee.

Frumoasa contesă îi întoarse spatele și se uită din fereastră pe uliță. Ea începu să râdă, căci văzu pe un bătrân mucalit silindu-se a tăia mutre evlavioase, pentru a impune trecătorilor. Ieronim și Onufrei stăteau în uliță; Onufrei, numărând metaniile, ce le ținea în mâinile împreunate pe pântece, Ieronim c'o față de-o adâncă și nobilă seriozitate.

Marchizul Castelmare se uită lung și sălbatec asupra acelei copile, ce-i disprețuia amorul, apoi eși, iute,trântind ușa după sine.

— Ce frumușel e călugărul cela, — șopti contesa zâmbind. Și ce mucalit bătrân... pare un pajazzo într'o rolă de intrigant. Ce nobile trăsături are tânărul... pare un demon... frumos, serios, nepăsător. Tot îi trebue lui Francesco un model pentru demonul lui în „Căderea Ingerilor...", dacă am putea pune mâna pe călugăr...

— Maestre—strigă ea tare, apropiind două scaune de fereastră. Intră un bătrân, c'o bluză de catifea, cu fața naltă și senină, c'o barbă sură, s'apropie de copilă c'o întrebare pe buze.

— Vino lângă mine... Șezi ici... Ia te uită la acel călugăr tânăr. Ce frumos demon în Căderea Ingerilor? nu-i așa.

— Ce frumos Adonis în Venus și Adonis, zise pictorul surâzând, d-ta Venus, el Adonis.

— Ei! Asta-i prea tare.

Francesco'i apucă mana într'a sa și apropie gura de fruntea ei frumoasă.

Ești copilă—zise el încet—și de ce nu? Tu vrei să iubești... toată fibra inimei tale tremură la această vorbă... Vrei dar ca un bărbat pe care nu'l iubești, acel Castelmare să te ia de soție... Știi că sunt bogat... știi că te iubesc ca pe fiica mea... știi că tatăl tău te-ar vinde dacă i s'ar plăti prețul ce'l cere, căci e sărac desfrânat, jucător... și că nu-i o altă cale ca să scapi de nenorocire, decât fugind de această casă. Vrei un părinte?... Iată-mă... Vrei o casă? A mea îți stă deschisă! Vrei un amant, Cesara?... Iată-l. Și eu am iu-

bit... Cunosc din tinereţe această dulce turbare... Tu eşti însetată după ea... Şi cu toate astea ai fi în stare să scapi din mână cel mai frumos model de pictură... Un înger de geniu... ceilalţi cari au rămas în cer sunt cam prostuţi.

— Dar bine, tată, n'o să alerg eu după el, zise ea roşie ca focul.

— Vrei s'alerg eu după el?

— Ei, nu...

— Ei da... Complimentele mele domnişoară, zise Francesco repezindu-se spre uşă.

L'ar fi oprit... nu'i venea la socoteală... să nu'l oprească nu se cădea. Ea nu făcu nimica, ceeace era mai cuminte în cazul de faţă. Pictorul eşi zâmbind cu răutate, dar cu deosebire încântat de mutrele ce le tăia Cesara... contrazicătoare; turburi, disperate...

Ea rămase într'o confuzie. Privea la Ieronim. Ce frumos era... inima tremura în ea... l'ar fi omorât, dacă ar fi fost al ei... Era nebună.

Dar ce frumoasă, ce plină, ce amabilă era ea! Faţa ei era de o albeaţă chilimbarie, întunecată numai de o viorie umbră, transparţiunea acelui fin sistem vânos, ce concentrează idealele artei în boltită frunte şi'n acei ochi de un albastru întuneric, cari sclipesc în umbra genelor lungi, şi devin prin asta mai dulci, mai întunecoşi, mai demonici. Părul ei blond, pare o brumă aurită, gura dulce cu buza de desupt puţin plină, părea că cere sărutări, nasul fin şi bărbia rotundă şi

dulce ca la femeile lui Giacomo Palma. Atît de nobilă, atît de frumoasă, capul ei se ridica c'un fel de copilăroasă mândrie, astfel cum şi-i ridică caii de rasă arabă, ş'atunci gâtul 'nalt lua acea energie marmoree şi doritoare tot odată ca gâtul lui Antonius.

Ea'şĭ culcă capul într'o mînă şi privi la acel tânăr călugăr cu o indefinibilă, resignată, dorinţă. Toate vorbele luĭ Francesco ea nu le lua decât de glumă, a cărei realitate, ce-i drept, i-ar şi fi plăcut. Ce întunecoase bucurii simţea inima ei în acea privire... cum ar fi dorit... ce ar fi dorit...? Ah! cine-o spune, cine-o poate spune şi care limbă e'n destul de bogată ca să poată exprima acea nemărginire de simţiri, cari se grămădesc, nu în amor însuşi, ci în setea de amor. Ea visează'n fereastră... să viseze numai.. n'ar fi un păcat analisa simţirilor ei?....

III

Onofrei şi Ieronim, trecând prin strade, nu vedeau că sunt urmăriţi de un om. Era pictorul.

Ieronim avea să caute la poştă, unde şi află, o scrisoare dela un unchiu al lui, un bătrân sihastru. Iată ce scria:

„Iubite în Christos, nepoate".

„Este o frumuseţe de zi acum când îţi scriu şi sunt atât de plin de dulceaţa cea proaspătă a zilei, de mirosul câmpiilor, de gurile înmiite ale

naturei, încât pare că'mi vine să spun și eu naturei ceea ce gândesc, ce simt, ce trăește în mine. Lumea mea este o vale, înconjurată din toate părțile de stânci nepătrunse, cari stau ca un zid din spre mare, astfel încât suflet de om nu poate ști acest raiu pământesc, unde trăesc eu. Un singur loc de intrare este—o stâncă mișcătoare ce acopere maestru gura unei peștere, care duce până înăuntrul peșterei. Astfel cine nu pătrunde prin acea peșteră, crede că această insulă este o grămadă de stânci sterpe înălțate în mare, fără vegetație și fără viață. Dar cum este inima? De jur împrejur stau stâncile urieșești de granit ca niște păzitori negri, pe când valea insulei adâncă și de sigur sub oglinda mării e acoperită de snopuri de flori, de vițe sălbatice, de erburi nalte și mirositoare, în cari coasă n'a intrat nici odată. Și deasupra păturei afânate de lume vegetală se mișcă o lume întreagă de animale. Mii de albine cutremură florile lipindu-se de gura lor. Bondarii îmbrăcați în catifea, fluturii albaștri umplu o regiune anumită de aer deasupra căreia vezi tremurând lumina soarelui. Stâncile înalte fac ca orizontul meu să fie îngust. O bucată de cer am numai, dar ce bucată! Un azur întunecos, limpede, transparent, și numai din când în când câte un nourel alb, ca și când s'ar fi vărsat lapte pe cer, în mijlocul văei e un lac, în care curg patru isvoare cari ropotesc, se sfădesc, murmură, răstoarnă petricele toată ziua și toată noaptea. E o

musică eternă în tăcerea văratică a văei şi prin depărtare, prin iarbă verde, pe costişe de prund, le vezi mişcându-se şi şerpuind cu argintul lor fluid, transparent şi viu, aruncându-se în braţele bulboanelor, în cari se învârtesc nebune, apoi repezindu-se mai departe, până ce suspinând de satisfacere s'adâncesc în lac. In mijlocul acestui lac, care apare negru de oglindirea stuhului, erbăriei şi răchitelor din jurul lui, este o nouă insulă mică cu o dumbravă de portocale. In acea dumbravă este peştera ce am prefăcut-o 'n casă, şi prisaca mea. Toată această insulă'n insulă este o florărie sădită de mine anume pentru albine. Lucrez toată ziua câte ceva. Ştii că'n tinereţa mea am fost la un sculptor. De aceia, după ce am netezit granitul peşterei mele, am umplut suprafaţa păreţilor cu ornamente şi basreliefuri cum le umpli tu cu schiţe. Deosebirea'i că sculptura e goală, prin urmare chipurile ce le sculptez eu, asemena. Pe un părete e Adam şi Eva... Am cercat a prinde în aceste forme inocenţa primitivă... Nici unul din ei nu ştie încă ce însemnează iubirea... ei se iubesc fără s'o ştie... formele sînt virgine şi necoapte... în expresia feţei am pus duioşie şi nu pasiune, este un idil liniştit şi candid între doi oameni, ce n'au conştiinţa frumuseţei nici a goliciunei lor. Ei umblă înbrăţişaţi sub umbra unui şir de arbori, dinaintea lor o turmă de miei.

„Cu totul altfel e Venus şi Adonis. Venus e nu-

mai amor. Ea își pleacă capul ei îmbătat de pasiune pe umărul acelui tânăr femeește frumos, timid și înamorat în sine, și el se uită furiș la formele perfecte ale Zeiței ce-l fericește, căci îi e rușine să se uite de-adreptul.

„El joacă rolul unei fete naive, pe care amantul ar fi descoperit-o.

„In genere îmi place a reprezenta pe femeea agresivă. Bărbatul e firește agresiv, va se zică natura se repetă în fiecare exemplar în astă privință și escepțiile ei sunt tocmai femeile agresive. Este o nespusă gentileță în modul cum o femeie ce iubește și care e tot-odată inocentă, timidă, trebue să se apropie de un bărbat sau ursuz cine știe prin ce, sau și mai pudic și mai copil decât ea.

„Cum vezi, nu vorbesc de curtezane, de femei a căror experiență este călăuza amorului, ci tocmai de agresiunea inocenței femeești. De aceea sculptez acuma tocmai pe păretele cel mai alb pe Aurora și Orion. Știi că tânăra Aurora răpește pe Orion, de care se'namorase însă-și cruda și virgina Diana și'l dusese în insula Delos. In fața lui Orion esprim acel fond de întuneric și mândrie, care'l vezi mai în fața tuturor tinerilor, în Aurora acea veselie nestingibilă a fetelor tinere,— a sculpta agresiunea în o asemenea față este greu... Un lucru îmi pare ciudat. După orele cari în amor se numesc păstorești, rămâne în om o profundă descurajare și tristeță, da susțin chiar,

că în acele momente omul e mai capabil de sinucidere, ba mai nepăsător faţă cu moartea decât ori şi când. Găsesc pe de altă parte că un tînăr nesedus e mai greu de a seduce de cât o fată, şi că biata Venus trebue să-şi fi avut chinul ei cu Adonis. Este un mister în această aversiune înnainte, în tristeţă după plăcere. Dar eu nu-l pricep.

„Umblu la şcoală. Ştii la cine: La albinele mele. Am părerea cum că toate ideile ce plutesc pe suprafaţa vieţei oamenilor sunt creţii ce aruncă o manta pe un corp ce se mişcă. Ele nu sunt alt ceva de cât mişcarea corpului insuşi, de şi atârnă de la ea. Mai întâi statul albinelor. Ce ordine, măestrie, armonie în lucrare. De-ar avea cărţi, jurnale, universităţi, ai vedea pe literaţi făcând combinaţii geniale asupra acestei ordine ş'ar gândi că-i făptura inteligenţei, pe când vezi că nu inteligenţa, ci ceva mai adânc aranjează totul cu o simţire sigură, fără greş. Apoi coloniele, In toată vara vedem câte două sau trei generaţii colonisându-se din statul matern, şi cela ce ne bucură este lipsa de fraze şi rezonamente cu cari la oameni se 'mbracă această emigrare a superfluenţei locuitorilor. Apoi revoluţiile. In tot anul o revoluţiune contra aristrocraţiei, a curtizanilor reginei—minus contractul soţial, oraţiunile parlamentelor, argumente pentru dreptul divin şi dreptul natural. Cinis et umbra sumus.

„Dar—vei răspunde—părinte duci idei şi cu-

getări în natură după analogia împrejurărilor omeneşti, judeci aşa dară organizaţiunile de stat ale animalelor numai întru cât le vezi asemănătoare cu cele omeneşti şi incifrezi lumea noastră în lumea lor. Nu oamenii însuşi duc o viaţă instinctivă. De obiceiuri şi instrucţiuni, crescute pe temeiul naturei, se lipesc regiuni subiective, fapte rele şi mizerabile, însă foarte cu scop şi tocmai acomodate cu strâmtoarea de minte a celor mai mulţi oameni. Asta merge multă vreme astfel. Te naşti, te 'nsori, faci copii, mori tocmai aşa ca la animale, numai că'n loc de uliţa satului unde paradează Don Juanii patrupezi, există la oameni sala de bal, jocul, muzica, unde vezi asemenea junele maimuţe cu monoclu mirosind femeile. Şi astfel trec multe bucăţi de vreme, crezi ori nu crezi ceea ce ţi se argumentează despre excelenţa acestei lumi, şi mori apoi, fără ca cineva să mai întrebe după acea muscă, care ca învăţat a produs maculatură ştiinţifică ori după împrejurări a predicat, a agitat republica ş. a. m. d. Şi poate că, din când în când, îţi vin momente de luciditate, în cari priveşti ca trezit din somn, şi vezi deodată cu mirare c'ai trăit într'o ordine de lucruri strict organizată, fără ca s'o ştii sau s'o vrei aceasta. Şi această minte, care în turbarea şi pustia împingere şi luptă a istoriei oamenilor, a istoriei unui ce elementar, are din când în când câte o fulguraţiune de luciditate, această lecuţă de nonsens se vor-

bească și ea? să aibă vr'o influență, să însemneze ceva, să incifreze ceva în natură, ea care nu-i decât o incifrațiune a aceleiași naturi? Nici vorbă măcar.

„Astfel vedem în marele migrațiuni ale popoarelor, unde fii minori eșiau din țară pe când stupul matern sta locului, o analogie cu roiurile albinelor. Nu esplicările ce se dau faptelor, ci faptele înșile sunt adevărul.

„Doctrinele positive, fie religioase, filozofice, de drept ori de stat, nu sunt decât tot atâtea pleduariii ingenioase ale minței, ale acestui advocatus diaboli care e silit de voință ca să argumenteze toate celea. Acest mizerabil advocat e silit să pue toate într'o lumină strălucită, și fiind că existența este în sine mizerabilă, el e nevoit să împodobească cu flori și c'o aparență de profundă înțelepciune mizeria existenței, pentru a înșela în școală și în biserică pe tucanii cei mici, cari intră abia în scenă, asupra valoarei vieței reale. Pentru lucrătorii statului onoarea, pentru soldați gloria, pentru principi strălucirea, pentru învățați renumele, pentru proști cerul, și astfel o generațiune înșeală pe cealaltă prin advocatus diaboli moștenit, prin acest sclav silit la șireție și sofizme, care aicea se vaeră ca popă, colo face mutre serioase ca profesor, colo parlamentează ca advocat, dincolo tae fețe mizerabile ca cerșetor. Acest din urmă o face pentr'un pahar de vin ce-l are in petto, altul pen-

tr'un titlu, altul pentru bani, altul pentru o coroană dar la toţi în esenţă, este aceiaşi, un moment de beţie.

„Iată ce învăţ eu dela dascălii mei, dela albine. —In şcoală la ele văd că suntem umbre fără voinţă, automaţi cari facem ceea ce trebue să facem şi că pentru ca jucăria să nu ne dezguste, avem această mână de creeri, care ar vrea să ne dovedească că într'adevăr facem ce voim, că putem face un lucru sau nu.... Aceasta-i o înşelare de sine, în care mulţimea de probabilităţi e cufundată cu ceia ce suntem siliţi a face.

„Viaţa internă a istoriei e instinctivă, viaţa exterioară, regii, popii, învăţaţii, sunt ilustru şi frază şi cum de pe haina de mătasă pusă pe un cadavru nu poţi cunoaşte în ce stare se află, astfel de pe aceste vestminte mincinoase nu poţi cunoaşte, cum stă cu istoria însuşi.

„Eu, mulţămită naturei, m'am dezbrăcat de haina deşertăciunei, ştiu că tu pân' acum eşti frate laic. Nu te călugări copilul meu... nu te preface în rasă şi comanac din ceia ce eşti, un băiat cuminte. Am fost sihastru, un călugăr. Aşi vrea ca cineva să-mi ia locul în această sihăstrie, căci sunt bătrân şi poate în curând să-mi bată ora mântuirei. Vino tu, dar numai după ce voiu muri... Pe cât trăesc scuteşte-mă şi tu, am trebuinţă de singurătate. Bătrâneţea este o moate înceată. Ce încet bate inima mea acum, ce iute bătea înainte de 60 de ani... Lume, lume!

Și într'o zi va bate din ce în ce mai încet, apoi va înceta, căci s'a sfârșit undelemnul candelei. Știu că n'am să simt c'am să mor. Va fi o trecere molcomă și firească, de care nu mă tem. Voiu adormi... de nu m'așĭ trezi numai iar.... îți sărut fruntea, φιλε κεαλε,

„*Euthanasius*".

IV

Pe când Ieronim eșia cu Onufrei dintr'o veche zidire, îi văzu Francisco și intră în vorbă cu cel dintâi, ca să-i stea model pentru un tablou al său. Acesta, văzând că n'avea ce găsi de împotrivit bătrânului maestru, se învoi și plecară tustrei spre locuința lui. In drum, părintele Onufrei, dând ca din întâmplare de mâna pictorului, care conținea vr'o câteva piese de aur, crezu că ce-i găsit îi bun găsit și trângând cu multă amiciție și intenție lăudătoare mâna acestuia, gândi că are multă cauză de a se depărta, mai ales că tablele dela crâșmă îl invitau cu dragoste—deci pretextă și se duse.

In vremea asta Cesara, curioasă și neastâmpărată, cotrobăia prin odaia pictorului. Ee s'apropie de tabluol, acoperit c'o pânză, o ridică și se uită întru cât înaintase lucrarea „Căderei Ingerilor". Cu fața de o senină seriozitate întindea Arhanghelul Mihail spada sa de foc în aer. Pletele lui blonde fluturau împrejurul capului său alb ca marmora și a frunței boltite, și ochii lui albaștri străluceau pare că de putere și energie.

Braţu-i se întindea spre chaos... aripile lungi şi albe păreau a se ajunge într'o elipsă de-asupra umerilor lui şi de-asupra frunţei se încovăia un cerc de stele albastre. Fondalul era chaos, în sus străbătut pe ici pe colea de câte o stea murind, jos întunecos şi rece. Dar în dreptul spatei îngerului era lăsată o dungă cenuşie de loc gol pentru figura demonului urmărit.

Ea auzi paşi în tindă. Un paravan ascundea patul artistului... ea s'ascunse după el... Şezu pe pat... şi se uită... Intră Francesco cu tânărul călugăr. Inima-i bătea în păreţii piepetului de credea că voeşte să i se spargă. Artistul îi arătă lui Ieronim tabloul şi locul ce are să-l ocupe chipul său pe acea pânză; apoi intrară amândoi într'un cabinet. Cesara nu se mişca din loc... tăcea ca peştele.

Francesco reveni, îşi căută paleta, pensulele, lasă peste fereastră o perdea de mătasă albastră, în cît camera se umplu de un aer vioriu... aşează la un loc potrivit un piedestal negru de lemn, uşa cabinetului se deschise... şi... Cesara era să răcnească.... dar îşi astupă gura c'o mânuţă şi cu alta ochii. Să vorbim încet... cel puţin lectorii mei închipuiască-şi că li vorbesc la ureche.... ia să vedem rămase mâna Cesarei tot la ochi? Sânii îi crescuse într'atâta de bătăile inimei, în cât sărise un bumb dela peptăraşul de catifea neagră.... de ce-l încheiase? dar cine ştia că inima ei o să aibă asemenea turburări?

Ea-şi desbumbă peptarul, sânii ei albi ca zăpada se eliberară din închisoarea lor de catifea şi ea răsuflă adânc, deşi încet. Apoi îşi puse iute mâna la ochi iar, până ce i se răcori sufletul... apoi ridică un degeţel... cel mic, deasupra ochior şi se uită printre degete... Văzu un cap frumos pe nişte umeri largi şi albi, pe un bust ce părea lucrat în marmoră... Acum era să-i plesnească colanul.... ea-l deschee din sponci şi răsuflând din ce în ce mai liniştit, începu să privească întregul acel model frumos, din a căruia muşchi şi forme respira mândria şi nobleţa... Mânele ei îi căzură în jos, căci era obosită de emoţiune, dar nu sătulă de a privi. Tremura cu toate astea, ca varga, şi i-ai fi auzit clănţănirea dinţilor, dacă n'ar fi ţinut gura strâns încleştată.

Penelul pictorului zbura pe spaţiul gol ce şi-l lăsase pe pânză şi sub mâna-i se născură formele lui Ieronin, din sus în jos, formă cu formă, până la umeri, pe cari pictorul schiţă două lungi şi strălucite aripi negre... Şedinţa era lungă. In vremea aceia Ieronim stetea pe piedestal drept, nemişcat, mândru ca un antic Apollo, în semiîntunericul vânăt al odăei, pe care pictorul îl făcuse anume, pentru a nemeri tonul fundamental al figurei.

— Ieronim! întrerupse Francesco tăcerea ce domina în sală. Cesara se speriă la aceste sunete. Ii veni ideia ciudată, că pictorul are de gând să dea paravanul într'o parte..., atunci ea era des-

coperită.... Cu toaleta ei desorganizată, cu părul vâlvoi, cu ochii aprinşi în cap şi cu faţa roşie ca sângele... Dar nu era asta.

Pictorul zise: Am ajuns la cap. Trebue să te fi îndoit vreodată în viaţa ta de ceva. Reaminteşte-ţi acea situaţie, ca să văd ce expresie va lua faţa ta.

Ieronim îşi rechiemă în minte scrisoarea bătrânului Euthanasius şi o zâmbire rece, sceptică îi discleştă puţin buzele. O! de ar fi înmărmurit astfel! Era o durere mândră în faţa lui, şi bietei Cesare îi eşi o lacrimă în ochi.

Da! da! asta-i expresia, zise Francesco inspirat. Ochii lui se entuziazmară şi penelul său schiţă în fugă acele trăsături de-o dureroasă amărăciune în faţa întunecatului său geniu infernal.

— Ce nenorocit trebue să fi fost, când reamintirea îi schimbă astfel faţa—gândi Cesara—şi o duioşie dulce şi liniştită îi umplu sufletul.... Ea nu mai era aceiaşi. Din tremurătoare deveni lină —acum îl iubea. In acea frumoasă statuă de marmoră albă, în acel Adonis încremenit, ea presupunea un suflet... Ii venea să plângă acum... buzele ei se descleştară c'o dulce expresie de durere şi de amor, ea-şi înclină capul în perini şi-şi închise ochii. Simţea că plânge fără să vrea.

— Mi-ar trebui încă câteva şedinţe, zise Francisco. Cesara-şi deschise ochii, dar... Francesco trăsese perdeaua şi ea-l văzu din nou pe Adonis

al ei în lumina cea plină a soarelui.

Își astupă iar ochii, și auzi cum pictorul și Ieronim se depărtaseră în cabinetul alăturat.

Ea sări repede, tiptil, tiptil, încet, se repezi pe uș'afară în buduarul ei, se aruncă pe pat, își ascunse fața în perini, și boțea tot ce-i încăpea în mâni. Când Francesco intră în odaia ei, ea se aruncă în gâtul lui, îl strânse spasmotic, îl sărută...

— Ce-i, copila mea?

— Nimic.

— Iți place?

Ea șopti ceva neînțeles, cu ochii plini de lacrimi și dorință.

V

Cesara către Ieronim

„Iartă, dacă o femee îți spune că te ubește. O femee frumoasă. Dar știu eu... tu ești atâta de mândru, știi a privi atâta de rece... Ah! cum aș topi ghiața ochilor tăi cu gura mea—iubite! De ce să mai îmbrac amorul cu vălul rușinei... Când te iubesc, când aș primi să fiu servitoarea ta, numai să mă suferi într'un colț al casei, în care vei locui tu, să suferi ca să sărut perina pe care va dormi capul tău. Vezi tu ce copil supus, umilit este amorul. Tu vezi că sunt o nerușinată, o rea, o femee de defăimat; dară cugetă un lucru, că aș fi un miel, că n'aș vorbi un cuvânt, că aș tăcea privindu-te dacă m'ai iubi și tu pe mine. Știu cum e inima ta? Pot eu ști? Vin

de-mi spune, cum este... ce se petrece în acea cămăruţă unde-aşi vrea să locuesc eu... numai eu. Şi ştii tu cum mă chiamă?

„*Cesara*"

Ieronim către Cesara

„Că eşti frumoasă, cred; că mă iubeşti, îţi mulţămesc; că-mi oferi tot ceea ce tu crezi că m'ar face fericit, mă face să fiu în stare de a-mi jertfi viaţa pentru tine. Iţi sărut mâna pentru voinţa ce ai de a mă face fericit, deşi te înşeli când crezi că amorul tău de femee m'ar putea face. Amorul este o nenorocire, şi fericirea ce mi-o oferi, venin. Că n'o ştii aceasta, este împrejurarea care te face adorabilă. Dac'ai avea pentr'un moment ochii mei, ce altfel ţi s'ar părea această lume în care tu cauţi şi speri a găsi ce nu-i în ea—fericirea. Tu zici să te iubesc.

Dacă te-aşi putea iubi ca pe-o stea din cer...da! Dar dacă suspin, dacă doresc.... n'aud eu din toate părţile aceleaşi suspine ordinare, aceleaşi doruri... ordinare; căci care-i scopul lor? Plăcerea dobitocească, reproducerea în moşinoiul pământului de viermi noui, cu aceleaşi murdare dorinţe în piept, pe cari le îmbracă cu lumina lunei şi cu strălucirea lacurilor, aceleaşi sărutări greţoase, pe cari le aseamănă cu zuzurul zefirilor şi cu aiurirea frunzelor de fag. Este aşa, sau nu?

„Priveşte-ţi-i, acei tineri, cu zâmbiri banale, cu simţiri mueratice, cu şoapte echivoce—vezi

acele femei cari le răspund prin ochiri voluptoase și mișcându-și buzele, — vezi! împrejurul acestui instinct se învârtește viața omenirei... Mâncare și reproducere, reproducere și mâncare! Și eu să cad în rolul lor?... Să cerșesc o sărutare? să fiu sclavul papucului tău, să tremur, când îți vei descoperi sânul... sânul care mâine va fi un cadavru și care după ființa sa este și astăzi?... Să mă frizez ca să-ți plac, să spun minciuni, ca să petrec mintea ta ușoară; să mă fac o păpușă pentru... cine o și mai spune pentru ce? Nu! nu mă voiu face comediantul acelui rău, care stăpânește lumea; mi-e milă de tine, de mine, mi-e milă de lumea întreagă. Mai bine mi-aș stoarce tot focul din inimă, ca să se risipească în scântei, decât să animez cu el o simțire, pe care-o cred nu numai culpabilă, ci ordinară... Lasă-i să se mângâe în simțirile lor, lasă-i să se iubească, lasă-i să moară cum au trăit, eu voiu trece nepăsător prin această viață, ca un exilat, ca un paria, ca un nebun!... numai nu ca ei.

„Sămburele vieței este egoismul și haina lui minciuna.

„Nu sunt nici egoist, nici mincinos. Adesea, când mă sui pe o piatră înaltă, îmi pare că în creții mantalei, aruncate peste umăr, am încremenit și am devenit o statuă de bronz, pe lângă care trece o lume, ce știe că acest bronz nu are nici o simțire comună cu ea... Lasă-mi mândria

şi răceala mea. Dacă lumea ar trebui să piară şi eu aşi putea s'o scap printr'o minciună, eu n'aşi spune-o, ci aşi lăsa lumea să piară. De ce vrei tu să mă cobor de pe piedestal şi să mă amestec cu mulţimea? Eŭ mă uit în sus, asemenea statuei lui Apollon; fii steaua cea din cer, rece şi luminoasă! ş'atunci ochii mei s'or uita etern la tine!

„*I.*“

. . . . . .

Ieronim părăsi monăstirea după sfatul lui Euthanasius şi trăia izolat într'o chiliuţă din oraş, pe care şi-o împodobise cu flori şi cu schiţe zugrăvite de el. In această sihăstrie primea adesea vizitele lui Francesco. Intr'o zi el îi arătă acestuia scrisoarea Cesarei.

— Ei, ai de gând să zici ba?

— Iată ce zic—răspunse arătând pe a sa.

— Fă ce vrei—dar astăzi vino 'n atelierul meu, căci tabloul mi-e gata.

Plecară şi veniră la Cesara acasă.

— Domnişoara Cesara, recomandă Francesco, când intrară.

— Cesara? murmură Ieronim uimit şi se uită lung şi serios în faţa ruşinoasă şi roşie a bietei fete. Ieronim se aşează în colţul unui divan şi părea rău dispus... Francesco eşi, iar Cesara.... s'aruncă la picioarele tânărului, cu mâinile unite, tremurând şi aproape plângând.

— O! zise ea încet, ca şi când s'ar fi temut de

aceia ce zicea și apucându-i o mână o duse la buzele ei—poți suferi amorul meu? să-l suferi numai... căci nu pretind să mă iubești, dar să te lași iubit... ca un copil... Am auzit, că ești urâtor de femei, singuratec și am desperat iubindu-te....

El îi cuprinse talia, o ridică încetinel dela pământ, o așeză lângă el, apoi îi puse mâna după cap și se uită lung și drept în ochii ei... Ii era ciudat... nu-i venea să creadă ceea ce vedea cu ochii.

— Drept vorbești? întrebă el.

Ea-și plecă fruntea în jos. Văzuse zâmbetul lui și văzuse destul pentru a nu spera nimic.

— Ah! gândi în sine—ce plăcere poate găsi un om ca el, într'o păpușă ușoară, în această mască de ceară a mea? Se 'nțelege... Alt bărbat s'ar simți măgulit, el... nici măgulit nu-i... Știe că i se cuvine amor, și mă întreabă numai, precum un dascăl pe eleva lui, amical, însă destul de rece: „Adevărat vorbești?“

O altă femee mai mândră de frumusețea ei, ar fi eșit vânătă de mânie și jignită de moarte din casă. Nu se oferă o femee spre a fi refuzată. Ea? era tristă. Ar fi plâns... ar fi plâns... ar fi plâns de-ar fi murit, dar nu putea fi supărată pe el.

Și el, cu cât o privea mai mult, cu atât o găsea mai frumoasă. Avea milă de ea deși nu voia să-i inspire speranțe deșarte, precum ar fi făcut orice bărbat în locu-i.

— Nu că nu eşti frumoasă, Cesara. Să vorbim încet... te voiu numi tu, căci îmi eşti scumpă, deşi nu te iubesc în felul în care aşi dori eu însumi. Ascultă. Eu n'am iubit nici odată şi poate că nici nu sunt înstare. Dar un lucru crede. Nu iubesc pe nimeni dar dacă aşi iubi, sigur că tu ai trebui să fii amanta mea. Simt o ardoare în inima mea pentru tine, care poate ar deveni amor... dacă... ei bine, dacă nu m'ai iubi tu pe mine. Eu singur nu ştiu cum să-ţi descriu simţirea ciudată, care-mi răceşte inima, adică nu mi-o răceşte atâta, cât mi-o face somnolentă. Nu am dorinţe şi tu m'ai învăţat de a le avea... Iţi pare ciudat asta... dar şi mie. Pare că te-aşi săruta... dacă nu m'aşi teme, că mi-ai da sărutarea înapoi; pare-că te-aşi iubi... atunci când ai fi supărată pe mine.

— Nu pot fi... nu mă pot preface... în nimic, zise ea. E trist, adaose liniştită şi cu glasul puţin adânc—căci dela amorul tău atârnă fericirea vieţei mele întregi... Acuma Castelmare are jocul liber... nu am cauze de a mă opune căsătoriei cu el, căci tu nu vrei să ştii nimica de mine. Nu mai voiu să fug dela tatăl meu, căci trebue să caut a-mi uita nenorocirea de se poate prin o altă nenorocire... sunt femee.... am crezut, că sunt frumoasă ... n'o mai pot crede... am crezut că am dreptul de a dispreţui amorul unui om, de mă iubeşte... mi s'a răsplătit cumplit acest dispreţ cu aceiaşi măsură.

— Cesara, zise el încet și înduioșat... mă lași în să cuget asupra acestui lucru? Am o inimă și o minte ciudată. Nimic nu pătrunde în ele nemijlocit. O idee, rămâne la suprafața minței, nici mă interesează. Abia după zile, ea pătrunde în fundul capului, și atunci devine prin altele. ce le-o fi găsind acolo, adâncă și înrădăcinate. Cesara... simțirile mele sunt tot astfel. Pot vedea un om căzut mort pe uliță și momentul întâi nu mi face nici o impresie... abia după ore reapare imaginea lui și încep a plânge... plâng mult și urma rămâne neștearsă în inima mea. Tu spui să am milă de tine? Eu îți zic ai milă de mine... căci dacă vre-o dată iubirea ar pătrunde în inima mea, aș muri de amor. Tu nu mă înțelegi, numai simt că amorul și moartea mea vor fi foarte aproape una de alta. Ceia ce am nemijlocit este simpatia... aceasta o ai întreagă. Iubește-mă de voești, dacă—lasă să-ți spun acest cuvânt—dacă ai îndurarea s'o voești. Tu gândești că eu nu te-aș putea iubi? Te înșeli... Lasă-mi numai timp... ca icoana ta să pătrundă adânc în inimă, să mă familiarizez cu această idee, eu, care n'am fost iubit, nici am iubit pe nimenea... și gândesc cum că tot aș putea nebuni iubindu-te.

El o sărută pe frunte și eși... Ea surâse, luă un joc de cărți și le meni, ca să vadă dac'a veni mâine și zise lin înșirând cărțile: Dac'a veni mâine l'oi iubi, dacă n'a veni, atunci... atunci asemenea l'oi iubi.

Ieronim către Euthanasius

„Desmierd un chip de copilă în felul meu, adică umplu un album cu diferite expresii ale unui singur cap. E ciudat că ochii mei atâta de clari, pot să zic de o cerească claritate, nu pot cuprinde nimic *de o-dată*. Mâsgălesc păreţii. Am intrat la o copilă înnamorată de mine, pe care însă n'o iubesc... Am văzut'o roşie, sfioasă, turburată... Am *zugrăvit* în cartea mea această expresie. A 'ngenunchiat lângă mine... m'a rugat să-i sufăr iubirea... nu-ţi pot descrie expresia de nevinovăţie, candoare şi amorul din faţa ei... dar am schiţat-o. E de sărutat schiţa mea. Poate că e una din cele mai nimerite, din câte am zugrăvit. Am pus'o lângă mine. Deconcentrare şi o dulce resignaţie, un profil îngeresc. Ia'm spus cuvinte bune. O rază de speranţă în acea amabilă mâhnire a feţei. O adorabilă schiţă. Dar simt că din ce în ce, schiţele se familiarisează cu inima. N'o iubesc. Nu. Adio părinte."

. . . . . .

„O iubeşti fătul meu, fără s'o ştii. Cinis et umbra sumus.

„*Euthanasius*."

VI

Sunt oameni pe cari spirite de observaţie şi femeile îi descoasă dintr'o singură apucătură—oameni cu puţin spirit, dar de-un caracter tare, expres, consequent. Astlel era Castelmare. Dacă o

femee l'ar fi auzit trăgând clopoţelul—ar fi ştiut îndată cu ce faţă să-l primească; dacă un actor bun i-ar fi auzit paşii severi, apăsaţi şi de o aspră regularitate răsunând prin galeriele şi coridoarele palatului Bianchi, ar fi ştiut, prin o acţiune reconstructivă, fără să-l vadă, să-şi imagineze aproape caracterul omului în cestiune: o natură comună, consequentă şi puternică.

Puindu-şi odată 'n minte de a lua pe Cezara, vrând nevrând, lui îi erau toate mijloacele bine venite, deşi nu dispunea de multe, căci nu avea destul spirit pentru aceasta. Dar, intru cât îl servea inteligenţa, el cerea a descoperi, dacă nu cumva şireata copilă ar avea vre-un amor.

Deşi Ieronim nu ştia ce fel e simţirea lui pentru Cesara, îi plăcea să asculte de ea, ca un copil de sora sa mai mare, şi drept vorbind, ea abuza într'un mod ne ertat de această putere ce o avea asupra lui. El simţea în prezenţa ei un fel de duioşie în inimă, un fel de fior fără de înţeles, al cărui suvenire îl urmărea zile întregi. Nu se putea zice că era amor, căci deşi-i plăcea prezenţa ei, totuşi îi plăcea şi mai mult—ca, departe de ea, să cugete la dânsa. In asemenea resuveniri în cari ei se juca cu imagina-i, prezenţa ei aevea îi era chiar supărătoare. Simţea pare că un ghimpe în inimă, când era faţă—nu mai avea acea libertate de vis, care era esenţa vieţei sale şi singura fericire a unui caracter mulţumit, fără amor şi fără ură.—Dacă mi-ar da pace—gândi el în sine—

totuşi ar fi cum ar fi. Acum aşi ţinea-o de mâna ei mică şi ne-am uita în lună—în virgina lună —atunci o privesc ca pe o statuă de marmoră sau ca pe un tabou zugrăvit pe un fund luminos într'o carte cu icoane... Pare-că părul ei e o spumă de aur, atât de moale-i... mă sărută—şi zice c'o iubesc. Ba pe dracul. Altfel... e chiar frumoasă— să spun dreptul. Bărbia se rotunjeşte ca un măr galben... gurița câte o dată pare-că-i o cireaşă... şi ochii...ah! ochii! Numai de nu iar apropia de ai mei... îmi atinge genele şi mă înfoară până'n tălpi. Atunci nu mai văd ce frumoasă e... o negură îmi întunecă ochii... atunci aşi omorâ-o.... Asta nu-i trai, asta-i chin! Dar biata copilă... să fiu drept... ce ştie ea, că mă chinue.

Şi azi umbla prin grădina palatului Bianchi. Asemenea unor aripi de vultur sălbatec cuprndea ca un privaz părul negru şi uscat acea frumoasă şi ostenită faţă de marmură de Paros.

Pleoapele pe jumătate lăsate 'n jos trădau mărimea ochilor lui de-un întunecos şi demonic albastru şi cu toate acestea desgustaţi; buzele 'ntredeschise arătau o energică durere, şi numai gâtul se 'ndoia cu mândrie, ca şi când nu 'şi-ar fi perdut-o sub greutatea vieţei—Noaptea era lucie, aerul părea nins de razele lunei, cari se furisau prin întunecoasa verdeaţă a copacilor. El şezu pe o bancă, cu mânile unite şi lăsate peste genunchi, cu fruntea plecată şi părul risipit preste ea, gândea lucruri de cari nu'şi da samă şi numai

luna, lucind printre nouri umplea noaptea de vis. S'auzi un foşnet uşor care 'l trezi... Era ea. Cum se schimbase acum? Faţa ei nu mai era trasă ci se rotunzea vădit, sănii ei erau mai plini, numai roşeaţa din obraz dispăruse, făcând loc unei palori care-i da un aer de nespusă blândeţă. Ochii nu mai aveu acea selbatică şi noptoasă strălucire, în adâncimea cărora fulgera întunecosul amor şi întunecoasa dorinţă... ci limpeziţi, nespus de adânci, te-ai fi uitat zile intregi în ei. Linişte şi melancolică pace era în adâncimea lor... Şi în acea faţă atât de palidă, plină dar tristă, surâdea suferitor oare-cum gura de purpură.... o roză a Ierichonului, a cărei frumuseţă nu se trece. Ea s'apropia încet prin aleele străbătute de seninul nopţei, pe cărările albe zugrăvite cu umbrele mrejelor de frunze. Ea-l văzu dar nu'şi iuţi pasul? Ii ghicise ea caracterul? Poate. El stetea locului şi se uita lung la ea, cum s'apropia încet, asemene unei lunatece ca 'n somn.

El... răzămându-şi cotul pe spatele băncei, îşi lăsă barba pe mână, mişcîndu-şi încet degetele şi se uita uimit cu ochii strălucitori la strălucitorul ei chip ce s'apropia. Ea şăzu alături cu el, dar drept în lună. Nu-i atinse mâna—nimic. Luna o poleia frumos şi ea era îndestul de vicleană spre a se lăsa muiată 'n întreg de această dulce şi voluptoasă lumină. El o privea mereu. Apoi îşi întinse el întâi mâna şi apucă încet mînuţa ei fină şi rece. Ah! gândi şi un ce ne mai simţit îi

trecu prin inimă... ah! cum îmi place acum. Acum se lipi cu încetul de chipul ei mlădios și ușor și aplecându-și gura la urechea ei îi șopti lin —de și cu glasul plin de înfocare: Privește la lună, luna miezu-nopții—frumoasă ca un copil de patruspre-zece zile și—rece... Nu simți tu, c'a încetat toată durerea vieței, ori-ce dorință, ori-ce aspirare în privirea acestui mândru tablou din care faci și tu parte... Acum ești în capul meu înger, frumos cum nu te-am văzut nici o dată... dulce..... Nu știi tu, că eu te iubesc....?

Ea se 'nfioră, dar tăcu.

„ Și apoi, privește asupra orașului întreg, pe acest amestec strălucit de palate și domuri, vezi cum ajunse de lună strălucesc asupra maselor întunecoase vârfurile turnurilor și pânzele de la corăbii pe râu. Și cu toate aceste centrul acestui tablou ești tu! tu! tu!... Nu s'aude nimic... decât departe 'n vr'o grădină privightoarea și s'aude vuind încet o roată pe apă. Și tu privești tăcută și nevinovată asupra acestei lumi... Trandafirii înfloresc pe fața ta... Tu regină a sufletelor —nu ești curată ca izvorul? mlădioasă ca chiparosul? dulce ca filomela? tânără ca luna plină, copilăroasă ca un canar, iubită ca o Dumnezeire? Privește—zise el și mai încet—strada acea stâmtă și întunecoasă; numai într'un singur colț îi tae umbra o dungă de lumină, dar în acel loc pare că a nins... Vino cu mine... vino cu mine acasă... voi da într'o parte perdeaua din fereastra

odăei mele și vom privi toată noaptea la cer... Ah te iubesc!... țipă el apăsat... te iubesc! o văd prea bine că te iubesc!

El o strînse cu atîta putere, în cât se 'ncleștase amândoi într'o imbrățișare lungă și nervoasă. Apoi el recăzu obosit de-o simțire ne mai cunoscută, pe spata băncei, își închise ochii și-și lăsă capul pe acea spată. Luna-i bătea drept în față. Cesara veni drept înaintea-i, se 'nclină asupră-i, se ținu cu amândouă mâinile de spata băncei și'l săruta cu ochii pe jumătate închiși de nenumărate ori. El nu simțea nimic... asemenea unui copil amețit de somn, pe care mama îl desmiardă. S'auzi o foșnire în frunzele unui tufar. D-zeul meu!—gândi ea speriată—dacă m'ar fi văzut cine-va? Poate Castelmare. Sărmanul copil! Cum se va întoarece el acasă? Acest om poate să'l pândească.

Ea-l lăsă un moment să se trezească din aceasta beție... apoi îl întrebă lin, ca și cînd n'ar fi vrut să-i întrerumpă de cât încet gândurile lui, somnul lui ce-l avea.—„Știi să mănuești sabia?

— Da! zise el.

— Să-ți aduc o sabie—nu-i așa?

— Da...

— Și mi-i da o sărutare pentru ea?

— Da.

Ea se urcă repede în palat și peste două minute veni c'o spadă, pe care i-o încinse, folosindu-se de ocazia de a'l strânge de mijloc.

— Dulcele meu sloi de ghiață! tu marmoră! tu piatră, tu!

— Dă-mi pace Cesara. Imi vine să mor.

Nu! nu! Ingerul meŭ... mergi acasă... să nu ți se întâmple nimica pe drum gândește-te la Cesara ta... mărgăritarule. Nu se putu opri de a-i lua capul între mâini și de a-l săruta o-dată... tare și cu zgomot.

— Acum mergi, mergi! Te rog.

— De ce mă rogi?

— Pentru că te-aș ucide de-ai mai rămînea.

— Cum?

— Știu eu cum, zise ea vicleană ca un copil.

Ea 'l duse pân'la un hățaș și-l impinse afară din grădină. Apoi se întoarse și, îmbrățosând un trunchiu, zise încet și cu 'n fel de ciudă. Ieronim! cote mușc! Ea bătu cu pumnii în trunchiul de copac; apoi se duse 'n odaea ei, și rupându-și cu furie pieptarul de catifea, încâlcindu-și părul atât de blond, ea să uită în oglindă cu ochii înecați de lacrimi și cu buzele tremurătoare.

Apoi se aruncă în pat și șoptea încet, foarte încet și înecată de suspinuri, cuvinte dulci, nepocet menit de dulci și desmierdătoare, printre cari străbătea numai un nume pronunțat mai tare: Ieronim.

Nu-i merse însă tot ast-fel lui Ieronim. El se apropie de strada strâmtă. Aerul lin al nopței îl trezise și, de o natură mult mai puțin sensuală de cât porumbița lui, el remasese numai cu con-

vingerea teoretică cum că o iubește. El trecu prin strada întunecoasă cu pasul lui ușor, la care se cunoștea ca să zic așa elastica greutate precum se simte la pasul unui cal de rasă; când auzi în urmă-i un pas sever, regulat ca al unui soldat și recunoscu că-i a lui Castelmare. El se opri și se întoarse spre partea din spre care venea sunetul... Castelmare sosi... Tăcere. Ieronim plesni cu vîrful săbiei într'un zid de granit și la scăpărare se recunoscură ambii rivali. In acelaș moment, fără să se fi schimbat vr'o vorbă măcar, săbiile începură a se crucișa, apoi se auzi un gemet... o cădere grea pe pavagiul dur al stradei; una din cele două umbre dispăru într'o casă apropiată... cealaltă rămase mută.

VII

Ieronim se 'ntinsese pe patu-i și dedese 'ntr'o parte perdeaua de la fereastră, spre a se uita cum luna apune în râu, făcând pare-că din suprafața lui un drum moale și luminos, când auzi bătând încet în ușă. El se sculă și deschise. Era pictorul.

— Tinere, zise el, trebue să fugi cât mai în grabă din oraș.

— De ce?

— Ai omorât pe Castelmare.

— Știu.

— Știi. Dar ceia ce nu știi poate, e că el e nepotul și moștenitorul lui Podesta din acest oraș,

că duelele sunt oprite și că poți ajunge la spânzurătoare.

— Ei și?

— Ei și? De unde ai învățat acest limbaj Ieronim, adaose bătrânul molcom, copilul meu! mi-ar părea rău de capul tău atât de frumos. Afară de aceea mai ai o considerație... Iat-o.

El îi dete o hârtie mâzgâlită în linii strâmbe. Acesta o deschise.

„Fugi te rog. Nu l'ai ucis pe Castelmare. Înăbușit de sânge, a zis oamenilor să'l aducă la noi. A povestit tot, cui îi datorește rana sa. Fugi... te rog! Pot să te urmărească încă 'n astă noapte. Ce 'i și mai trist: contele voește să se logodească cu mine în starea în care se află, și nu am nici o putere de-a rezista!... Dar te iubesc. Cred că nu voi supraveți nenorocirile mele. Rămâind aici, nu m'ai scăpa, ci m'ai face numai să mor de îngrijire... paserea mea!—Fugi, și poate că... ah! unde 'i o speranță de care se mă țin? nu vezi că nu știu ce să-ți zic?... Ți-aș zice: vino la mine, și nu pot. Spune-mi: să te pierd, pentru a te mai vedea odată. Nu! Fugi Ieronim: poate că vr'o întâmplare neprevăzută să mă păstreze pentru tine... poate contele să moară... Ii doresc moartea... te iubesc! Nu, nu, nu crede că te iubesc într'atâta, în cât să'ți zic să rămâi.... Adio... drăgu-țul meu!

„*Cesara*".

Ieronim și-aruncă mantia pe umeri și ei mer-

seră pe țărmul râului unde Francesco îi dădu barca lui. El îmbrățișă pe bătrânul amic, desprinse barca de țărm, se sui și pluti în josul râului, până ce, ajungând pe luciul înalt al mărei, el aruncă cârma și lopețile în apă, se culcă în barcă, sub cerul ce'și ridica înstelata sa măreție, și astfel—un grăunte plutitor pe aria nemărginită a apelor—adormi adânc.

A doua zi soarele era sus, când își deschise ochii... El văzu că barca lui se înțepenise între niște stânci de piatră... Soarele stăpânea cerul și umplea sânul mărei cu lumină. La malul continental el văzu răsărind din stînci pădurene, o mânăstire veche prin ale cărei colonade de piatră sură, în cerdac, umblau cu pas regulat și încet călugărițe. O grădină unită cu murii mânăstirei se întindea până jos la poarta mărei, care se mișca urcîndu-și apele până lângă un boschet de chiparos și roze, tăinuit în ponorîrea unei stânci ca un azil de scăldătoare.

El se desculță și sărind de pe o piatră pe alta, cercetă stâncosul său imperiu. El dădu de un isvor de apă vie și dulce, care se repezea cu mult zgomot din fundul unei peșteri. Intră în peșteră... o răcoreală bine făcătoare îl cuprinse pe el, pe care soarele 'l arsese 'n somnu-i... merse mereu înainte... peștera se lugea din ce în ce și devenea tot mai întunecoasă. De o dată văzu ca o zare de senini dar îi păru că scapără. Văzând însă că ea nu pierea, el s'apropie și văzu o bortă cât ai

băga mâna, care corespundea undeva... se uită pe ea... văzu tufișuri mari și-i veni un miros adormitor de iarbă. El cercă să mărească borta cu puterea mânilor, dar era un granit greu de înlărat; numai un bolovan mare păru că se mișcă. El îl urni—bolovanul se întoarse ca'n țâțini și lăsă o mică intrare, pe care o putea trece târându-se. E intră repede, împinse bolovanul la loc, acoperi chiar zarea cea mică cu petre și pământ, și cînd întoarse privirea, ca să vadă unde intrase, rămase încremenit de frumusețea priveliștei.

Stânci uriețești și cenușii erau zidite de jur împrejur, una peste alta până 'n ceruri, și'n mijlocul lor se adîncea o vale, o grădină de vale cu izvoare, în mijloc c'un lac și'n mijlocul lacului o insulă, pe care stăteau în șiruri lungi stupii unei prisăci mari.

E insula lui Euthanasius, gândi el uimit și păsea încet, minunându-se la fie care pas. Până și insectele erau îmblânzite în acest raiu. Fluturii curioși albaștri, auriți, roșii îi acoperiră părul lui lung și negru, încât capul lui părea presărat cu flori. Aerul acestei insule era plin de sărbători murmuitoare ale albinelor, bondarilor, fluturilor, iarba îi ajungea până la piept, măzărichea punea lanțuri înflorite picioarelor.... o căldură, un miros voluptos pătrundea raiul. El se apropie de lac și trecîndu-l pe unde era vad, veni în insulă. Albinele încunjurară bâzâind pe noul și tânărul împărat al raiului. Se apropiè de peș-

tera, ce știa că trebue să fie pe această insulă o găsi într'adevăr sculptată 'n piatră, găsi dalta și uneltele de sculptură, patul, un ulcior cu apă, dar bătrînul lipsea. Pe o mesicioară era o foae scrisă .

„Simt că măduva mea devine pământ, că sângele meu e înghețat și fără cuprins ca apa, că ochiii mei abia mai reflectează lumea în care trăesc. Mă sing. Și nu rămâne de cât urciorul de lut, în care a ars lumina unei vieți bogate. Mă voiu așeza sub cascada unui pârâu; liane și flori de apă să încunjure cu vegetația lor corpul meu și să-mi strățese părul și barba cu firele lor și 'n palmele-mi întoarse spre izvorul etern al vieței, „Soarele", viespii să-și zidească fagurii, cetatea lor de ceară. Râul curgând în veci proaspăt să mă dizolve și să mă unească cu întregul naturei, dar să mă ferească de putrezciune.

Astfel cadavrul meu va sta ani întregi sub torentul curgător, ca un bătrân rege din basme, adormit pe sute de ani într'o insulă fermecată".

Ieronim privi pereții sculptați cu scene de amor, văzu cărți vechi și scrieri multe pe polițele unui dulap, răzimat de un perete și mirosind apa din urcior, văzând că ea-i răsuflată și bâhnită, presupuse că bătrânul trebuea să fi murit. Astfel el, moștenitorul firesc al acestui locaș de pace, a acestei grădini închise ca o odae, răscoli cărțile, cari erau toate alese și-i promiteau multă petrecere; scrierile moșneagului, în cari fiecare cuge-

tare era un monogram al acestui cap adânc şi a căror resonanţă era atât de mare, încât fie-care construcţie trezea o lume de cugetări şi analogii în capul tânărului într'adevăr se familiariză în curând cu micul lui imperiu, era ca acasă, îngrijea de straturile grădinei şi de stupi, umbla ca o căprioară sălbatică prin tufăriile şi erburile insulei.

Adesea în nopţile calde se culca gol pe malurile lacului, acoperit numai c'o pânză de in—ş'atunci natura 'ntreagă, murmurul isvoarelor albe, vuirea mărei, măreţia nopţii, îl adânceau într'un somn atât de tare şi fericit, în care trăia doar ca o plantă, fără durere, fără vis, fără dorinţă.

VIII.

In ziua în care era să se serbeze cununia Cesarei cu Castelmare, tatăl ei, marchizul Bianchi, muri de apoplexie în mijlocul paharelor şi a comesenilor săi. Când ea'l văzu întins pe pat, genele încă deschise peste ochii sticloşi, gura plină de spume, ea se răzimă de bolta unei ferești şi privi desgustată asupra acelui cadavru, care nu-şi trăise decât şie şi care, spre a'şi împlini patime, cari aveau să aibă acest sfârşit, era s'o vândă pe ea, chipul de Madonă, omului pe care-l ura mai mult în lume.

Când Castelmare se prezintă, începu s'o mângâe. „Contesă, zise el, părintele d-tale a murit şi ai rămas fără alt sprijin în lume de cât mine, viitorul d-tale bărbat“.

— Ba şi fără aceasta, zise ea, căci d-ta ai încetat de a fi viitorul meu bărbat—sau cel puţin anul meu de doliu a depărtat această fericită perspectivă. Vei bate iar la uşa mea după un an.

Castelmare eşi nemulţumit, aruncându-i o ultimă privire de ură neîmpăcată.—Francesco o sfătui de a părăsi oraşul, unde era supusă urmăririlor crudului ei adorator, şi să se retragă la o monastire de călugăriţe, în apropiere de câteva ore—unde ea se şi duse după înmormântarea tatălui ei.

Ea slăbise de grije, sărmana copilă... Despre Ieronim nu mai auzise nimic, numai cât că barca lui Francesco, în care ei se pornise pe mare, se găsise sfărămată la ţărmuri. astfel încât ea 'l crezu înecat, mort de mult.

In murii liniştiţi ai monastirei ea se regăsi pe sine însăşi. Chilia ce i se dedese era cu fereastra 'n spre grădină şi mare; şi adesea, trăgând zăvorul la uşă, ca să nu fie supărată de intrarea nimănui, ea privea ore întregi la inmiirea undelor depărtate, ce se perdeau în orizont, la prevălateca grădină, frumoasă şi sălbătăcită, care-şi înrădăcinase hăţaşurile şi arborii până lângă ţărm—sau alte dăţi, pierzându-se printre aleele umbroase ea plivea firele de iarbă de pe cărare, sau se ascundea într'un boschet aproape de ţărm, în care şedea ore întregi, adâncită în dorul ei fără de speranţă.

In zilele calde ea se desbrăca şi, lăsându-şi hainele în boschet, se cobora în mare. Chip mi-

nunat, arătare de zăpadă în care tânăra delicateţă, dulcea moliciune a copilăriei, era întrunită cu frumuseţea nobilă, coaptă, suavă, pronunţată a femeei. Prin transparenţa generală a unei peliţe netede se vedeau par'că vinele viorii şi când piciorul ei atingea marea, când simţea apele muindu-i corpul, surâsul său devenea iar nervos şi sălbatec ca toată copilăria ei, în luptă cu oceanul bătrân ea se simte reîtinerind, ea surâde cu gura încleştată de energie, şi se lăsa îmbrăţoşărei zgomotoase a oceanului, tăind din când în când cu braţele albe undele albastre, înotând când pe o coastă, când pe spate, tologindu-se voluptos pe patul de valuri.

Incepuse a însera şi ea iar se lăsă amorului ei cu marea, iar surâdea în faţa valurilor cu acea intensivă şi dulce voluptate, îşi golise gâtul ei de ninsoare, îşi despleti părul pe umerii rotunzi şi pe sânii crescuţi în sete de amor, până rămase goală, frumoasă ca o statuă antică, având înaintea acestei din urmă avantajul vieţei, acea peliţă caldă, dulce, netedă, care lăsa urme dac'o atingeai. S'aruncă în mare şi începu să'noate, puindu-şi drept ţel de ajuns nişte stânci, ce le vedea un sfert de ceas departe de ţărm.

Undele liniştite o duceau şi în curând ajunse la stâncele din mare. Ea merse încetinel de-alungul lor, rezemându-şi mâinile de pereţii de piatră, ajunse la o peşteră, din care curgea sfâşiat şi strălucind un isvor, intră mergând de-alungul

pârâlui şi deodată o panoramă cerească se deschise ochilor ei...

„Dumnezeule! ce raiu!“ gândi ea „voi sta aici puţin“. Ea merse înainte prin iarbă, care caldă şi mirositoare îi gâdilea corpul, s'aruncă în lacul limpede ca lacrima, a cărui apă o făcea mai să adoarmă, fugea apoi prin dumbrava de portocale, gonită de fluturi şi albine... Era nebună, ca un copil, rătăcit într'o grădină fermecată de basme. In urmă, văzând că soarele se 'nclinase, ea se întoarse pe calea pe care venise. Dar care fu spaima ei, când nu văzu nici o eşire?

Ce să facă? cu gândul că s'a rătăcit, îşi mai plimbă ochii de jur împrejur.... nicăeri o eşire...

„Ah!“ gândi — „şi ce-ar fi, de-aşi petrece o noapte în acest raiu fermecat? Cine mă vede şi cine mă ştie?“

. . . . . .

Se făcuse noaptea. Stelele mari şi albe tremurau pe cer şi argintul lunei trecea sfâşiind valurile transparente de nouri ce se încreţeau în drumu i. Noaptea era caldă, îmbătată de mirosul snopurilor de flori; dealurile străluceau sub o pânză de neguri—apa molcomă a lacului, ce încojura dumbrava, era poleită şi tremurând îşi arunca din când în când undele sclipitoare spre ţărmi adormiţi. Şi'n mijlocul acestei feerii a nopţei, lăsate asupra unui raiu înconjurat de mare, trecea Cesara ca o închipuire de zăpadă cu părul ei lung de aur, ce-i ajungea la călcâe...

Ea mergea încet... Toate visele, toată încântarea unei aromate nopți de vară îi cuprinse sufletul ei virgin.... ar fi plâns! Își aducea aminte de amantul ei și părea că-i Eva în paradis, singură cu durerea ei. Ea veni lângă lac și văzu cărarea de prund pe sub apă. Incepu să treacă și apa fugea împrejurul glesnelor ei... Ea se uită l'acea dumbravă încântată... o dorință de fericire îi cuprinse sânul.... era atât de însetată de amor, ca copilul cel tânăr și fraged. Buzele ei erau uscate de dorința unei sărutări, cugetarea ei era împătimită, ca un strat cu florile pe jumătate veștejite de arșiță. Când ajunse în dumbravă, umbra mirositoare a arborilor înalți arunca un reflect albastru asupra peliței ei,—încât părea o statuă de marmoră, în lumina viorie... Deodată ea văzu prin arbori o figură de om... gândi ea că-i o închipuire a ei, proectată pe mrejele de frunze... și acel chip luă din ce în ce conture mai clare.... era *el*.

— Ah! gândi ea zâmbind—ce nebună sunt... pretutindea el, în frumusețea nopței, în tăcerea dumbrăvilor... El s'apropia... El credea asemenea, că are o închipuire aevea înaintea lui... O privi lung, se priviră lung.

Când îi luă mâna... ea țipă.

— Cesara! strigă el, cuprinzând'o în brațele lui... Cesara! ești o închipuire, un vis, o umbră a nopței zugrăvită cu zăpada luminei de lună? sau ești tu? tu? Ea plângea... nu putea răspunde.

Se credea nebună, credea că-i vis, și-ar fi vrut numai ca veșnic să ție acel vis.

— Tu ești? *Chiar tu?* întreabă ea cu glasul înecat, căci toată cugetarea se împrospătase, toate visele ei reveneau splendide și doritoare de viață. Ea nu se mai sătura privindu-l... și uitase starea în care era.

. . . . . .
. . . . . .

FRUMOASA LUMEI

Apoi poveste, poveste, D-zeu la noi sosește, că 'nainte mult mai este. Era odată un vânător și avea trei copii și era sărac-sărac, cât avea, cu atât se ținea, că 'mpușca câte o păsărică, o vindea, ș'atât era hrana lui, săracul. Acu era o pădure pe-acolo pe-aproape, de-i zicea pădurea neagră. Ș'o apucat oamenii din satul acela a zice, că nu poate să se apropie nimeni de pădurea aceia. Ș'așa era de părăsită că ziceau că la miezul nopței vin dracii.

Acu bietul om ista sărac, a zis într'o zi către femeia lui: Măi femee, tot o moarte am să mor, i-an să mă duc în pădurea aceia, să văd ce-oi găsi acolo. Așa i-a făcut nevasta o turtă în traistă și s'o pornit d'o luat pușca 'n spate. Ajungând el acolo, lui îi era foarte frică... da pe omul sărac îl împinge a se duce oriunde ca să câștige.

Incă mergând el așa ajunge de un copac înalt și stufos strașnic, nu știu cum s'o fi chemat, și vede o pasăre așa de frumoasă,—era de aur. Acu

el ce să facă, ca să n'o împuşte, s'o poată prinde, ci vânzând'o vie, mai multe parale ar fi luat. El n'o mai stătut către noapte, că s'o temut de draci, ci o luat pasărea şi'o venit acasă şi-o făcut o cuşcă bună şi puse pasărea în cuşcă.

Acu în ziua ceia, în care a prins'o, era Sâmbătă, şi Duminică dimineaţa s'a ouat un ou. Da el zice: Ei, măi femeie, eu n'oi vinde pasărea asta, că ea se ouă şi eu voi avea câte un ou şi m'oi hrăni din zi în zi. El ia oul şi se duce în târg şi-l întrebă negustorul, ce ai de vândut şi cât ceri?

— Am un ou şi cer o mie de lei. Dar un păgân zice:—tot ei îs mai întregi!—ia să văd oul. Când vede oul cel de aur—făcea mai mult decât o mie de lei—îi dă mia de lei. Cumpără cele trebuincioase pentru copii şi femee şi se duce acasă. Da pe guşa păsărei era ceva scris, dar omu nu ştia carte.

Când în a doua Duminică iar s'a ouat un ou de aur Şi el s'e dus şi iar o cerut o mie de lei.

Da şi iai seama d-ta, că tot păgânul cela i-a eşit înainte.

In a treia Duminică, când s'o dus, omul, o pus pe gânduri pe păgân. Şi s'o gândit aşa păgânul, l'o întrebat, unde şade, să se ducă să vadă de unde are el ouă de aur. Vine păgânul dar el ţinea cuşca în colţul casei. Cum o intrat păgânul în casă—el ştia carte—odată şi-aruncă ochii în fundul casei. Pe guşa păsărei aşa scria: „Cine-mi

mănâncă inima, are să fie împărat, care o mînca rânza, de câte ori s'o trezi pe noapte de-atâtea ori are să găsească câte-o pungă cu bani sub cap! Cine-o mânca maiurile, are să fie om cu noroc în lume, or unde-o merge el, ori ce pas ar face el tot cu noroc are să fie".

Acu păgânul tot cu dușmănie asupra creștinului:

— „Vinde-mi mie pasărea".

— „Nu pot! nu pot!. Asta-i.... pentru mine și pentru copii mei". In sfârșit cât s'o pus păgânul n'o vrut bietul om s'o vânză.

Vânătorul a doua zi s'o sculat de dimineață și s'a dus cu pușca după vânat. Da păgânul șiret—femeia, de-a noastre, proaste,—zice așa femeei: „Nevastă ce să trăești cu un om așa de sărman, vin să te iau eu, că eu te voi ținea bine și t'oi ținea și copiii. Da femeia zice: „Dacă te-i boteza!". Apoi zice: cum? la noi nu se poate să se despărțească. Da păgânul zice: „Lasă-l pe mâna mea, că eu îl omor până mâine". Ii dă nu știu ce să omoare omul. Da acolo zice așa: „Femee, te-oi lua, dar mai întâi tae-mi pasărea și mi-o frige. Dar să nu lipsească nimica din pasăre, s'o mâncăm acu". Și femeia dobitoacă, ea s'a potrivit. A tăiat și a fript pasărea și o puse pe vatră, o strâns'o și ea ese din casă cu treabă și copii tustrei intră'n casă. Zice unul dintr'ânșii: „Măi tare mi-e foame. Mama o fript pasărea ceia, hai să mâncăm câte-o bucată". — „D'apoi dacă o

friptă păgânului ne-o bate".—„Hai să mâncăm dinăuntru, că nu s'a vedea". Ia cel mai mare inima, cel mijlociu rânza, cel mic maiurile. Pansărea acu nu avea plată nimica, dacă le mâncară acelea.

Dar copii după ce au mâncat: „Măi, hai să fugim, că ne-a bate". Şi era o bortă în dosul casei şi so vârât acolo.

Vine păgânul. Dă la pasăre—cele nus dintr'ânsa. Apoi începu a striga, bate pe femee. „De bună seamă o mâncat copiii, căci altul nime n'a fost în casă". Păgânul îndată strigă după copii, să-i tae să mănânce el din copii. (care din creştini ar fi făcut asta!). I-a căutat, i-a căutat, în sfârşit nu i-a găsit. Dacă o văzut păgânul că nu's şi nu's şi nu's s'o dus drumului—cruce de aur în casă—a lăsat şi pe femeia şi tot. Că el tot aşa era să facă, d'apoi D-zeu a lăsat mai bine să mănânce copiii decât dânsul, că D-zeu nu doarme.

Acu acel mare o umblat cât o umblat şi s'o făcut împărat pe ţara aceia. Acu unu aista era micuşor de tot, tot la măsa şedea, ist care mâncase maiurile şi pe semne unde avea el să aibă aşa noroc, tare era leneş. Cel ce o mâncat rânza găsea tot pungi de bani şi se făcuse strajnic om de rău. Ii erau dragi numai petrecerile, să erţi, mult îi erau dragi cocoanele cele frumoase. Acolo strajnic era de frumoasă una de-i zicea: *Frumoasa lumii.* La soare te puteai uita, dar la

dânsa ba. Acu el tot umbla, că doar i-ar da-o boierul cela, da nici că vrea să i-o deie. Iacă vine el acasă la măsa. — „Mamă, ce mi-s mie banii, dacă nu pot lua pe ceia ce mi-i dragă". Da măsa zice: „Dragu mamii, du-te și tot te-i putea întâlni cu ea".

Acu ist ce-o mâncat maiurile se juca în niște bulgărași cu alți băeți pe-afară. Vine un moș-neag.—„Dragul moșului, ce faci tu pe-aici?"—„Ia mă joc moșule".—„Hai cu moșu că ț'oi da mere și pere". (Știi ca la copii). Înșeală pe băet și-l ia cu dânsul.

Da acela era un vrăjitor grozav,—îngheța apele. Ș'acu el tot vrăjea prin pădurea neagră și a dat de ceva strajnic, care el nu putea face numai c'un copil. Se duce acolo cu băetu'n mijlocul pădurii și dă de-o piatră mare. Dă câte de trei ori în piatră și se dechide pământul. Și el zice băetului: „Măi băete, du-te pe scările astea într'acolo sub pământ (avea niște scări), ș'ai să cobori într'o grădină așa de mândră, și ai să dai de-o căsuță acolo 'n grădină și ai să intri'n casă și ai să vezi un horn făcut acolo și pe vatră ai să vezi o chee. Să iei cheia aceia, s'o pui în brâu, și să vii înapoi la mine. Da n'ați ș'o verguță de fer, că fără de varga asta nu poți intra (acolo era pe cea lume, zice că).

Băiatul se ia, merge 'ncetișor și intră pân'n grădina ceia. Da acolo așa era o mândrețâ, grădina cu poame, cu poame de aur, încât băiatul

A. MAIOR

s'o mirat când o intrat acolo și știi ca copilul, mai degrabă a alergat la pere și la mere decât la cheia moșului. Știi cum e treaba noastră—era cu cămeșă și cu curelușă bună încins, ș'o umplut sânul de mere și de pere.

El se pornise să iasă, când ș'aduse aminte de chee, se duce într'acolo ș'o ia, da cheia era strașnic de ruginită... Se ia băetu încetișor, se sui iar pe sus să iasă afară—că știi d-ta că ăl bătrân deși avea putere nu putea să intre în raiu, dar ăsta era copil .

Când a ajuns în gură să iasă, moșneagul a strigat: Măi, nu eși! Dă-mi cheia. Băiatul zise: Ba lasă-mă să ies întâi afară.

— Ba nu te las.

— Nu-ți dau cheia.

— Am să te omor.

— Omoară-mă, numai dacă poți.

El face hauc cu piciorul în pământ și se închide pământul.

— Ce a făcut băiatul? Ia să se întoarcă și să se ducă iar prin grădinile cele. Când colo era închis pământul, nu mai era mândrețea ceia. Începe băietul a plânge. Plângând așa își freacă mâinile. Șterge pe varga ceia, ce i-o dat-o moșneagul și vine un om. Omul cela era de fier. Era duh necurat. „Măi băiete, cine te-o adus pe tine aici?“

— Iaca cum și iaca cum,—spune băietul tot.

— Eu te-oiu scoate, băiete, da întîi să'mi frigi

vre-o două-zeci de vaci, să am de mâncat pe drum când te-oi duce. Fuge el și-l pune pe băiet după cap și pune pe o (parte) 20 de vaci fripte și pe alta câte-va poloboace cu apă, cu vin—cu ce o fi făcut nu sciu—și băietului îi da un cuțit ș'o ulcică. Când mi-a fi foame să tai cu cuțitu din carne să-mi dai să mănânc și când mi-a fi sete, să-mi dai cu ulcica apă. Și merge el merge, zi și noapte tot merge, de cât era așa de întuneric de nu zăreai fir de colb,—dacă era sub pământ!

Se apropiau vacile de gătit de mâncat și apa de băut. Da duhul cel necurat ia zis așa:

— Dacă tu-i avea noroc să nu gătesc demâncatul și apa nu te voi mânca, dar dac'oi găti, te mânânc. Ia uită-te tu în sus vezi soarele?

— Il văd cât o zare de chibrit.

Merge ei și când vorbește, numai o jumătate de vacă. Ia uitâte în sus, cât îi soarele de mare?

— Il văd pe jumătate.

— E, apoi tot mai am o bucată bună!..

Când acu era aproape de eșit afară, demâncatul se gătise, apa tot mai era. „Dă-mi de mâncat că 'mi e foame!“ Băietul ce să facă el? Ia cuțitul și'și tae o bucată de pulpă și-i dă apă și pornește iar. Iacă a ieșit pe ciastă lume. Când îl pune jos: „Să-mi spui drept de unde mi-ai dat de mâncat la urmă?“—„Drept ți-oi spune, pulpa mi'am tăiat.“

„Drept să-ți spun, să fi știut că-i așa de dulce, nu te mai scoteam“. Acu nu mă poți mânca, aci e

largul meu și strâmptul tău.“ „Dacă ești la D-zeu prea bun și nu te lasă să te mânâce!... Și omul se făcu nevăzut.

Da băetul era flămând, da el uitase că are merele cele 'n sân și cheia ceia. Se ia el și aleargă ș'ajunge la casa mâni-sa. Da știi d-ta el era leneș, da era de duh, nu așa... Intră'n casă, da măsa era săracă strajnic, să știi d-ta, că boierul când ajunge la mărire nu dă pe biata măsă s'o ție, de și era împărat.

— „Mamă, n'ai vre'o bucățică de lumânare s'o aprinzi ?

— „Am dragul mamei de la Paris!

— „Aprinde lumânarea! Da el zice: „Doamne mamă tare mi-i a mânca. Am niște pere și niște mere, acu m'a durea la inimă să mânânc!“ Da el n'o luat săracu, că ele erau de aur. Le-o svîrlit sub o laiță.

— Mamă mai am o cheie, de cât tare-i ruginită, m-ai șterge-o și vinde-o și cumpără-mi pâne.

S'o apucat a o freca o leacă și o intrat 5 oameni de fier în casă.

— Ce vreți stăpânilor? (Ea cheia iadului, puteai face cu dracii orice)

Femeia strajnic s'o înfricoșat de dânșii, dar băiatul îndată s'o priceput. „Masă vrem și vin bun“. Indată o venit niște sufragii și o pus masă și ce n'o pus!

Și după ce-a ospătat ei bine o strîns aceia și s'o dus. „Ei mamă, cheia asta o stăpânesc eu!“

Acu se făcuse holtei, bun de însurat. „Mamă, eu am auzit de fata împăratului, e frumoasă, mă duc s'o iau eu.

— Dragu mamei. tu ca băiet așa sărac să iei pe fata împăratului? Ce mai vorbești nebunii?

— Dacă vreau așa? Dute, mamă, staroste.

— Da cum dragul mamii să intru acolo?

— Du-te mamă! (El o mână).

— Cum să mă duc cu mâna goală?

— Ia vezi merele și perile cele n'o putrezit? Du-i-le acelea!

— Bine zici dragul mamii. Le ia baba, pune un ștergar frumos pe cap, ia'n basma acelea și se pornește. Ajunge la poarta împăratului. Impăratul ședea 'n cerdacul cel înalt. Vede împăratul cum se luptă cineva cu dânsa, n'o lasă să intre.

Impăratul acela era milostiv nu ca ista de pe acu. A gândit că a venit să ceară ceva.

— Lăsați-o bre!

— Ce vrei mătușă?

— Apoi prea-înălțate Impărate, am venit după un lucru mare.

— Ce fel, mătușă?

— Poftim întăi colacii!

Vede Impăratul merele și perele de aur ș'a stat în mirare, să vază la o babă de-a noastre—acum la curțile lor sunt de acele.

— Feciorul meu vrea să ia pe fata d-tale Impărate.

Da Impăratul a stat o fecuță și pe urmă a gândit: Baba asta-i nebună!

—Dacă feciorul tău, zice, până mâine dimineaţă în locul casei sale a face un palat ca al meu ş'o grădină ca a mea, c'o cărăruşă de pomi pân 'la curtea mea şi 'n fiecare pom să cânte păsările, eu i-oi da fata.

— Rămâi sănătos Impărate—şi se 'ntoarse înapoi femeia.

— Ian, dragu mamii ce-o zis.

— Bun, mamă, le fac până mâine. Şterge cheia şi iar vin cinci oameni de fier.

— Ce vrei stăpâne?

— Până mâne dimineaţă să fie un palat tot de sticlă şi poleit cu aur şi să fie o cărăruşă despărţită prin pomi şi unii pomi să înflorească, unii să înfrunzească, unul să'i pice frunza să nu fie doui de un fel. Şi cărăruşa să fie de catifea şi iarba de catifea şi la fiecare pom să stea câte un soldat cu sabia scoasă şi păsările să cînte aşa de frumos, să nu poată dormi împăratul şi fata împăratului!...

E! mai era mult până 'n ziuă şi toate erau gata.

Impăratul dimineaţa când se trezeşte zice fetei: „De când sunt în palatul ista, cum ne-o cântat pasărele—acum nu mi-o cântat nici odată (că el nu s'o aşteptat la aste, el gândea că păsările din grădina lui cânta.

Când iese-afară şi vede, zice: „Bine, mare putere are omul ista".

Băiatul zice:„Dute mamă şi cere-i fata să mi-o dee! Se duce baba la împărat, da el tot o purta cu

vorba, că nu era să-şi deie fata după da'iştea.— Apoi mătuşă, de azi întro săptămână, dac'o veni o trăsură de aur şi cai cari or mânca jaratec şi or bea pară i-oi da fata". Da fata voia să se cunune tocmai în ziua ceia dup'un alt Impărat.

— I-oi face, mamă, şi asta. Aude el un vuet mare strajnic pe-afară.

—Dar ce se aude mamă?

Zice ea: se mărită fata Impăratului!

— Cine-o ia?

— Cutare fecior de 'mpărat.

— Vezi dragul mamei, numai m'ai făcut de râs.

— Ia lasă mamă, că tot are să mi-o dea. Ia el cheia şi o şterge. Dar era iarna. Şi vine omul cel de fier.

Ce vrei stăpâne?

— Fata 'mpăratului se cunună astăzi! Când or dormi, să iei pe mirele ei, să-l pui afară şi pe mireasă s'o pui într'o pivniţă şi 'n zorî de zi să-i aduci pe amândoi în casă.

Dimineaţa intră 'mpăratul în casă. Ei dragii tatii, cum aţi dormit? Zice el: Mie tată tare mi-a fost frig.—Ba zău, eu nu ştiu unde eram, că căutam s'aprind lumînarea şi nu găseam şi nu era nici pat, nici cămin.

— Aţi visat!

— Da cum dracu, tată, că mie buricele mi-a îngheţat la degete.

— Eu nu 'mi simt sufletul.

— Ce n'aţi zis sofragiului s'aprindă focu? Nu va mai fi nimic!

A doua sară iar şterge cheia. Vine iar. „Ce vrei stăpâne?“

Vreau să te duci să-l pui pe ginerele 'mpăratului într'o movilă de omăt când o dormi şi pe mireasă s'o pui în vârful casei! Pe casă era frig-frig, da nu era omăt.

Ista a degerat de tot, dar de dânsa tot îi era milă. Numai jumătate de noapte s'o leşi pe vârful casei: Când a adus pe mire dimineaţa era ţeapăn. S'o strâns doftorii dar n'au avut ce'i face, a murit sărmanul. Incă se'mplineşte săptămîna.

El iar şterge cheia, vine iar.... Mâine dimineaţă să-mi aduci o trăsură de aur şi cai, cari or mânca jăratec şi'or bea pară, şi mie straele cele mai frumoase din lume să mi le aduci.

Se pune el în trăsură a doua zi şi se porneşte către împăratul.

— Cum îi voinice? zice Impăratul.

Am venit să-mi dai fata.—El se face că nu ştie că i-a murit ginerile. I-o dă Impăratul. Face o nuntă strălucită şi i-o dă ş'a duce la palatul lui,— da lui aşa-i era de dragă c'o prăpădea din ochi.

Incă aude vrăjitorul că el a eşit din pământ. Ce să facă el să poată pune mâna pe dânsul? Că el cât era de vrăjitor şi strajnic, da el n'avea numai vre'o 2 draci, dar ista cheia iadului o avea. Da el punea cheia ceia tot-deauna pe sobă şi numai sufragiul ştia de dânsa. Da sufragiul nu prea avea minte destulă în cap. Iacă s'a luat elcu fata împăratului la plimbare. Dar vrăjitorul a luat o mul-

ţime de chei nouă, altele de aur, de aramă, de argint, ş'o început a străjui pe la poarta ginerului Impăratului.

Cine-mi dă chei ruginite că-i dau pe cele de aur? Şi sufragiul cum nu avea prea multă minte'n cap a gândit să deie cheia ceia şi să ia una de aur că mai bine a prii stăpânului său. Ehei! şi când i-o luat cheia, i-o luat săracul toată puterea lui. Ii dă.

N'o apucat el de-a veni de la plimbare şi palatul n'a mai fost. A rămas el săracul în câmp, nici bordeiul cât avea înainte nu era acu. Da 'mpăratul i-a trimis aşa răspuns pe un logofăt, că dacă până în trei zile n'o face palatul cum a fost îi ia fata şi nu i-o mai dă. Acu ţi-am spus că mai bine i-ar fi luat zilele, cât să i-o iee pe dânsa. Mare lucru dragostea!

Ce să facă el? Da şi fata strajnic ţinea la dânsul. Nainte mai drag îi era cel degerat,—da acuma! O aşteptat el până a treia zi,—nu-i de chip, n'are de unde să facă palatul. Işi ia el ziua bună de la nevastă-sa: Cine ştie ce jelanie a fost acolo! Mă duc de-acum în lumea mea!

Merge el şi ajunge la o baltă (cam iaz venea). D'acu n'am ce face, mă 'nec! Dar aşa frecându-şi mâinile de vărguţa, ce i-a dat-o vrăjitorul când l'o vârât în groapă, vine un om de fier. „Ce vrei stăpâne?“ „„Vreau cheia cea dela iad.“ „Eu cheia iadului nu ţi-o pot da.“

— Apoi ce să fac eu, spunemi măcar unde-i?

— Apoi vrăjitorul, ca să nu-l ajungă nimeni ş'o făcut acu palat pe Prut, ş'acu dacă-i putea da pe acolo, el o ţine ascunsă sub perină la capu lui.

— Ce să fac eu, cum oi putea s'ajung la dânsul?

— N'aţi, zice bucăţica asta de fer, dă-te de trei ori peste cap pe dânsa şi te-i face-o muscă. Şi s'a făcut nevăzut omul cela. Se ia el, se dă de trei ori peste cap şi zboară ca musca până la Prut... Ajungând acolo, da vrăjitorul dormea de-ameazi. Dă să intre, pe unde să intre. Ferestrele's cu obloane cum se purta mai de mult.

Mă vâr pe borta cheii! Se vârâ şi se pune pe sobă. Unde se trezeşte vrăjitorul şi unde începe a bate în mijlocul casei cu nişte ciocane şi unde încep a ieşi la draci, de te luau fiori.

Ş'o început a-i trimete pe unde se fac rele, să pună la cale pe oameni să facă rele. Aşa după ci-o pus trebile la cale, a eşit afară. Musca s'a sculat, a luat cheia de sub perină ş-o zburat afară. De cât bucuria lui nu se mai povesteşte, că are să iee pe fată înapoi. Acu nu-i era de dânsul, de dânsa-i era ce-i era. Frecă cheia, vin oamenii cei de fer.

— Să-mi faceţi palatul iar înapoi, cum a fost! Şi acu s'o învăţat minte, purta cheia tot lângă dânsul?

Acu ce se făcu vrăjitorul?

Era în satul cela o babă sfântă. Pe atunci era lumea bună şi erau la sfinţi, nu ca acu. Când te durea capul, când aveai v'o boală, numai decât punea mâna trecea.

S'a dus vrăjitorul ș-o nimerit baba și s'o îmbrăcat el în straele ei. S'o îmbolnăvit femeia lui, fata 'mpăratului,—decât ce boală, să dee D-zeu să am eu cât o-i trăi,—de cât numai când zicea o leacă valeu, el se prăpădea.

— Ia să chemi pe baba cea sfântă. Vine doar vrăjitorul.

Incepe, pune mâna pe capul ei ca și cum dragă Doamne o ar descânta. Și când ese din casă îi zice vrăjitorul ei: Doamne, Măria ta, câte frumuseți și mândreți ai în casă și n'ai și un ou frumos de marmoră.

— Că ce fel, de ou mătușă?

— Acela-i în fundul pământului!

— Iacă oi zice bărbatu-meu, și o trimete pe cineva să-l caute. Și se duce vrăjitorul. Intră el în casă. Ei zice: iaca ce mi-a spus baba asta sfântă.

— Iacă o să șterg, dragă.

— Șterge cheia și vin doi oameni de fier.

— Ce vrei stăpâne?

— Vreau oul cel de marmoră de sub pământ.

— D'apoi bată-te D-zeu să te bată (fie-i lui acolo!) câte-ți făcui eu, până și cheia iadului o ai, acu vrei să ne iei și toată puterea noastră? (Vezi d-ta, vrăjitorul a venit înadins, că doar îl va gâtui duhul cel necurat).—„Da eu te-aș omorâ, da pentru că știu că asta nu vine de la tine, pentru asta te iert și 'ți spun așa: că baba cea sfântă-i vrăjitorul și că are să vie azi c'un cuțit mare de fier și s'a face să puie mâna pe capul femeei ta-

le şi are să ţi-o omoare." De cât o auzit el aşa: Of! numai tremura!

Şi s'o dus omul cel de fier. Acu el îşi găteşte iataganul şi când veni în casă vrăjitorul pune pe sufragiu ca să'l desbrace 'ndată, şi adevărat, găseşte un cuţit mare, ştii ca un chip de cosor şi'l ia cu iataganul si-l face bucăţele. Acu era cu deplin fericit. Acu nu mai ştia ce-i durerea, cum ştia mai 'nainte şi zicea 'ntr'o zi: Soro, să mergem să găsim pe fraţii mei cei doi (Da mamă lui murise !) Se iau ei, se pregătesc şi mergând ei aşa, a ajuns la Impăratul.

Era strajnic în războiu cu altul. Şi-aşa era el de scârbit, de cât strajnic lucru! Văzând pe acesta s'a bucurat şi a zis aşa: Fiindcă eşti ginere de 'mpărat mi-i da ajutor şi-oi putea să bat pe vrăjmaşul meu. Aşa a gătit armată grozavă şi 'nsfârşit o dovedit pe cesta.

Acu aiştea doi, ce zic că erau tare fericiţi—numai acela era mai necăjit, cel cu rânza. Acela s'a luat şi s'a dus după Frumoasa lumii. Dă să intre 'n palatul boerului celuia, nu-l lăsa să intre. Aşa el a trântit un bal strălucit, la care era şi Frumoasa lumii, decât aşa era frumoasă, cât când a intrat în bal, o luminat balul,—de cât că... să ierţi mata. El a început, după ce-o jucat pân în zori de ziuă şi o întins nişte mese şi s'o pus să joace cărţile. El a făcut toate chipurile ca să joace cu dânsa. El avu noroc şi se făcu că nu câştigă tot ca să-i dee, că nu mai putea de dragă ce-i era.

Acu ea, văzînd atâţia bani, s'o minunat şi-o zis aşa tătâni-său: Hai tată să-l poftim pe ista la noi, (ştii d-ta, de-a noastre, or de-a d-voastre... tot la parale trag!) Acu el venind la dînsa într'o seară cu vr'o zece pungi de galbeni, a jucat în cărţi şi-i-a dat toţi ei, da n'o rămas doar c'un pitac. Acu ea văzând, că el n'a rămas nici cu o para, o început a videa de dînsul şi ploua afară şi vrute-nevrute o trebuit să-l îmbie să mâie acolo. Dormind el, de câte-ori s'a trezit, de-atâtea ori a găsit o pungă de bani sub cap.

A doua zi dimineaţă când a venit sufragiul să-i dee de spălat, după ce a mântuit de spălat, i-o pus în mână vre-o 20 de galbeni bacşiş. Aleargă la dânsa sufragiul.

Da ea zice: Bre! de unde are omul aista atâtea parale?

Vine la dânsu în casă şi zice aşa: Eu te-oi lua de bărbat, dacă mi-i spune de unde ai atâţia bani.

El i-o spuse, prostul. Da ea ia făcut o cafea nu ştiu cu ce şi s'a îmbolnăvit el straşnic şi a început a vărsa şi a vărsat rânza. Şi a luat-o ea şi a spălat'o cine ştie cu ce, a parfumat'o şi o înghiţit-o ea, ca să găsească pungile cu bani.

El acu avea vr'o zece pungi de bani din noaptea ceia. Ea l-a dat pe uşă afară.

El a încălicat pe un cal şi s'a pornit. Mergând cu calu cela a dat de un cîmp de flori şi s'a plecat calul să mănânce şi s'a făcut măgar. El a

strâns acu un mănunchi de flori şi l'a pus în buzunar. Mergînd el călare pe măgar mai departe a dat de un iaz şi se pleacă măgarul să bee şi se face iar cal. Ei, zice, bună-i asta! Ia el într'un şip apă şi se întoarce înapoi. Ajunge iar acolo la Frumoasa lumii şi din banii ce-i rămase mai toarnă un bal straşnic. Ea aleargă ca să mai vadă de unde are bani.

— De unde ai bani?

— Din mănunchiul ist de flori.

El îi dă, ea miroase, se face măgăriţă. El o lasă măgăriţă şi iasă din casă.

Aşteaptă sufragiul să iasă stăpâna afară. Nu-i! Mare păcat când s'a dus în casă o găseşte măgăriţă. Se întoarce s'o ia de acolo şi porneşte călare pe dânsa. Ii dă fân să mănânce. Ea a zis aşa: Nu aşa: Nu te-oi mai înşela de-acumí şi ţi-oi da rânza înapoi, numai fă-mă cum am fost.

El de multe ce-i făcuse, s'a dus pe dânsa până la împăratul, la frate-său. Acu acolo era şi istlalt, care ţine pe fata Impăratului. Şi când li-o povestit ei lor că măgăriţa-i Frumoasa lumii, ei s'o pus pe lângă dânsul s'o erte. Şi ertând-o, o băut apă şi s'o făcut iar om.

Şi erau acum trei împăraţi pe o ţară. Ş-au fost toţi fericiţi..... Ş'am încălecat pe-o şa şi ţi-am spuso aşa.

SF. GHEORGHE

IN ORAŞ ŞI LA ŢARA

Icoane zugrăvite cu degetul

Ce proastă petrecere!? — Oştiri, ce se luptă cu noroiul, boambe, ce se descarcă de dragul zgomotului, ocări, sudălmi, mizerie politică! Apoi plăteşte chirie dacă ţi-a mai rămas un fir de para, părăseşte-ţi locaşul, te mută în altul, sparge oglinzi, te ceartă şi te necăjeşte, căci e Sfîntu Gheorghe!

Da! proastă petrece!

Dar, — lăudat să fie numele Domnului! — nu e pretutindene tot aşa.

La ţară, la sat, ziua e mare, o zi de veselă sărbătoare.

Incă în după amiaza ajunului fetele, flăcăii şi copii es în ţarină cu ederă şi cu crengi de rug. „Din ederă se impletesc cununi verzi, iar crengile de rug“ se pun în cruci pe la portiţe, pe la ferești, pe de-asupra uşilor şi mai cu deosebire pe la grajdul, în care se adăpostesc caii şi vitele.

Aşa „e bine"; alt fel intră ielele şi strigele, fură laptele de la vaci, fură somnul copiilor, visul fetelor şi norocul flăcăilor.

Acolo, unde intrarea e inchisă prin rugii inghimpaţi, nici iele nici strigi nu intră, pentru că văd semnul pe care nu au putere de a-l trece şi vacile dau lapte, copiii dorm duşi, fetele se pierd în visuri plăcute, iară flăcăii rămân harnici şi cu noroc. Astfel toate casele, toate curţile se încarcă de podoaba primăverei.

In amurgul serei copii, fete şi flăcăi umblă pândiş prin curte. Fie-care îşi ţine mânile la spate şi caută să „apuce golul" celuilalt, căci acum e vremea urzicei... Şi iată-l c'o apucă! — Stănuţ atinge cu urzica braţul desvălit al Măriucăi. Măriuca ţipă speriată, apoi se întoarce şi îl atinge cu urzica peste gît... Apoi goană — apoi hohote— apoi ţipete — jur împrejurul curţii — afară la uliţă — de-a-lungul uliţei, pe la fini, pe la vecini şi prin casă şi pe-afară mic şi mare, satul întreg se pune în goană, căci acum se începe primăvara vremea de lucru, şi cel mai sprinten e cel mai vrednic.

Obosiţi, în sfârşit, cu toţii se apropie de adăpost. Fie-care se laudă că a nimerit pe cutare şi pe cutare de atâtea şi de atâtea ori şi că însuşi nu a fost nimerit decât în urma cutărei ori cutărei întâmplări neprevăzute, chiar numai de atâtea şi atâtea ori. Spune apoi pe cine a nimerit şi l'a nimerit în anul trecut şi în anul mai nainte de cel trecut; tatăl şi muma îşi spun din tine-

reţă; bunul şi bunica ascultă şi îi chiamă pe toţi de cu vreme la odihnă, căci mâine, pe când ziua se desvălue din noapte, cel mai harnic şi cea mai harnică fură smântâna de pe isvorul din crâng.

Vestea luminei abia se iveşte la răsărit, când fetele, în gâteala serbătorească, care mai de care grăbesc cu ulcioarele curăţele la isvorul cu apa cea bună. — La isvor se întâlnesc, schimbă vorbe, îşi fac de lucru şi stau neastâmpărate. Ar pleca, dar nu le duce gândul, ar mai sta dar nu li se cuvine.

— Aide soro! — zice una, — căci ne apucă flăcăii şi ne stropesc cu apă din isvor.

— Aide soro! — zice alta.

— Aide soro! — zice a treia.

—Aide soro! — zic toate, dar nici una nu pleacă.

Flăcăii ascunşi prin crângul de dinprejur de odată năvălesc asupra lor. Fetele ţipă speriate, uimite şi desmierdate şi ca o ceată de prepeliţi fug care încotro; dar sprinteni sînt voinicii şi iuţi la pas... Unul câte unul; — ia ulciorul şi varsă din el în faţa rumână,căci aşa e bine, aşa este obiceiul, aşa se improaspătă sângele şi ca pe un prisnel învârteşte trupul.

Dar scurtă e petrecerea,, căci cu toţii au de lucru; fetele grăbesc la rânduiala casei, iară flăcăii, dau pas, ca să aducă vitele dela păşune.

Simina, pe cât de harnică şi de sprintenă în mijlocul gospodăriei, pe atât de nepăţită şi de neîndemânatecă în faţă cu flăcăii, rămâne cea din urmă. Ea stă supărată, cuprinsă de spaimă

şi nehotărâtă în cale, pe lângă isvor. Obrajii calzi, părul luciu, salba sclipitoare şi mânecile încreţite îi sunt pline de stropi rotunzi, iară ulciorul răsturnat stă deşert la picioarele ei. Ar plânge, ar râde, ar pleca şi ar mai sta.

Toader stă turburat lângă dânsa. El îşi scutură pletele.

— Auzi, Simină,—grăeşte el,—nu te supăra,— Apoi îi pune stânga pe umăr, iară cu mâneca dela dreapta îi şterge stropii de pe faţă, de pe păr şi de pe salbă.

— Vezi aşa!—urmează el. Se vede că eşti o copilă!—Uite!—Mă duc să-ţi umplu ulciorul. Şi îi ia, se duce la isvor, umple şi se întoarce cu el la Simina, ce stă supărată la locul de mai înainte.

Ea primeşte ulciorul, îşi netezeşte veşmântul şi e gata să plece.

— Vezi aşa!—îi zice Toader!—Dar astăzi vii la joc?

Simina ridică ochii, îi priveşte în faţă şi mişcă din buze, dar graiu nu scoate.

— Cum ai zis?

— Nu ştiu!—zice ea mai tare. Dacă m'a lăsa mama.

Grăind aceasta, pleacă şi se duce cu ochii în pământ. Peste puţin însă faţa i se înseninează. Iară-şi surâde cu veselie copilărească şi sfioasă îşi întoarce privirea îndărăt şi speriată merge mai departe, când vede pe Toader privind de pe colnic în urma ei.

— Oare de ce tocmai pe mine m'a stropit cu apă din isvor!?—se întreabă ea.—Şi cum m'a şters cu mâneca şi cum mi-a umplut ulciorul şi cum a zis să vin la joc...

Ea grăbeşte, grăbeşte acasă, iar intrând în curte, întâmpină pe mumă-sa cu cuvintele: Mamă! au venit flăcăii şi ne-au stropit cu apă din isvor. Uite! ce-a făcut Toader cu mine! Toader al Martei lui Boboc.

— Ce zici! chiar aşa!—Sărmana de tine!—grăeşte mama zâmbind, apoi îi netezeşte părul, îi ia din mână ulciorul şi-i sărută fruntea!—Aşa sunt flăcăii,—sunt şireţi!

Tatăl, stăpânul casei, şede la o parte pe un polobocel, aşezat cu fundul în sus. Pe cap n'are nimic; pe dânsul nu are decât cămaşa albă. Cum şade; se razimă ţiind palmele pe genunchi. Inaintea lui stau trei oameni; un flăcău sdravăn, un băetan şi un om mai în vârstă: unul slugă, altul porcar, iar al treilea cioban.

Astăzi se închee un an şi se începe altul, astăzi se hotărăşte simbria şi se reînoeşte învoiala cu stăpânul.

Când fata intră, tatăl îşi poartă privirea la dânsa şi ascultă cuvintele ei.—Da!—îşi zice el pentru sine—Boboc este „om din oameni“ apoi se târguşte mai departe.

Se hotărăsc datoriile; stăpânul îşi spune slăbiciunile, părţi bune şi părţi rele; se statorniceşte simbria,--atâţia bani, atâtea opinci, atâtea rânduri de cămăşi, sumanul obicinuit, cojocul pen-

tru vremea de iarnă. In sfârşit stăpânul se ridică încet şi cumpătat, mişcă din ochi, mişcă din cap şi grăeşte: „Auzi, nevastă!—adă-ne câteva picături de rachiu!“

Stăpâna casei numai decât se arată cu şipuşorul şi cu păhărelul puse din vreme la îndemână, îşi netezeşte catrinţa, îşi suge buzele şi pofteşte bine pe cei de faţă.

Acum se umple paharul, se închină în sănătate şi noroc; stăpânul şi stăpâna dau mâna cu noii ori cu vechii oameni ai casei, iar copiii stau în dosul lor şi iau parte ca privitori la această sărbătoare.

Se închină şi iar se închină. Să dea bunul Dumnezeu bine la casă şi bine la masă, rod la câmp, şi rod în deal, noroc şi sănătate, să dea bucuria copiilor şi veselia bătrâneţelor.

Deodată răsunetul clopotelor răsună prin vale.

Urmează o altă parte a zilei.

Mic şi mare se îmbracă de sărbătoare şi peste puţin uliţele pornesc în pas cumpătat spre sînta biserică. Astăzi e slujbă mare. Preutul îmbracă cele mai alese feloane; şapte băeţi îmbrăcaţi în stihare curate poartă ripidele şi sfeşnicile în faţa altarului; toţi cărturarii satului se adună să judece lumea, iar bărbaţii es la câmp, la stână. Astăzi se înţarcă meii şi oile se bagă în lapte.

Isăilă, ciobanul, dă de lucru la trei ciobănei, e mare turma şi bine hrănită.

Cinci sute şi atâtea de oi, la atâţi şi atâţi stă-

pâni sunt la un loc. Pe când însă stăpânii se adună, mieii sunt desfăcuți de laptare, sterpele și berbecii sunt aleși le o parte, și oile de muls sunt vârâte în stână.

Dulăii pândeși stau împrejur culcați pe labe și căutând cu ochii porunca stăpânului lor.

După ce oamenii s'au adunat, ciobanul ia legătura de răbușuri și înșiră de pe acest catastif al său câte oi are și de ce fel are. El cunoaște toată oaia de pe păr, de pe umblet, de pe muget, de pe năravș și unul singur dintre stăpâni nu se plânge, căci știe că Isăilă nu greșește.

Acum începe a se mulge. Stan are numai cinci oi lăptare: el începe. Le mulge pe toate cinci și scoate jumătate oca. Acesta e un lapte. Altul are douăsprezece oi și scoate o întreagă ocă. El are doi lapți. Iarăși altul are doi, doi și jumătate, trei, ba Petrea Ciocan chiar zece la un loc. Și apoi acela care are un lapte, mulge odată toate oile, care are doi lapți, le mulge de două ori, iar Petrea Ciocan zece zile e stăpân pe întreaga turmă.

Oamenii glumesc, râd, se necăjesc unii pe alții. Iată colo unul slab și grăbit la mișcare, e om bogat, dar sgârcit: el mulge, în cât ar scoate sânge din uger. Toți râd, dar lui nu-i pasă, căci voește să scoată cu un lapte mai mult.

Altul bine hrănit, vesel și cumpătat își împlinește laptii, apoi mulge mai departe și toarnă în laptele neîmplinit al fiului său.—Iarăși râd oamenii; dar lui nu-i pasă, căci voește să arate,

că „are de unde“.—Petrea Ciocan e cel din urmă. El stă zâmbind cu mănele încleştate pe burtă. Îi plac glumele oamenilor, îi place veselia, ar dori ca tot ziua de Sf. Gheorghe să fie.

— Isăilă! grăeşte el—mulge tu, căci eu nu mă pot pleca!—Hahaha! şi râde cât îl trec lacrimile de gluma pe care a făcut'o.

Isăilă mulge, însamnă laptii pe răbuşuşuri şi când ziua se învălue din noapte cu toţii se întorc acasă.

. . . . . .

Iară noi!?—Citim actele relative la darea în judecată a foştilor miniştri, buletinele de război, somaţiunile proprietarilor de case şi ne cântărim păcatele negre sub salcia verde. Proastă petrecere!

Da! searbădă e viaţa, searbădă pentru cei cu inimă deşartă şi cu capul sec!

CHRISTOS A INVIAT!

„Să mânecăm dis de dimineaţă şi în loc de mir cântare să aducem stăpânului, şi să vedem pe Christos, soarele dreptăţei, viaţa tuturor răsărind!“

Şi la sunetele vechei legende despre suferinţele, moartea şi învierea blândului Nazarinean, inimile a milioane de oameni se bucură, ca şi când eri proconsulul Pilat din Pont şi-ar fi spălat mânile ş'ar fi rostit acea mare, vecinică îndoială a omenirei: „Ce este adevărul?“

Ce este adevărul?

De două mii de ani aproape ni se predică să ne iubim, şi noi ne sfâşiem. De mai multe mii de ani Buddha-Çakya-Muni visează împăcarea omenirei, liniştea inimei şi a minţei, îndurarea şi nepismuirea şi cu toate aceste de tot atâtea mii de ani, dela începutul lumei, războaele presură pământul cu sânge şi cu cenuşe. In locurile pe unde au înflorit odinioară cetăţi frumoase, pasc pe risipe turmele, şi ceea ce necesitatea a

ridicat, ura a dărâmat; ba, chiar în numele aceluia care propoveduia iubire, s'a ridicat în nenumărate rânduri sabia.

La întrebare ce şi-o face David Strauss, scriitorul vieţei lui Isus, de mai suntem noi creştini sau ba, o întrebare la care răspunde negativ, noi adăogăm alta: fost-am vreodată creştini?—şi suntem dispuşi a răspunde: *nu!*

Mai adevărate sunt cuvintele lui Calist, patriarhul de Constantinopol, care, într'o fierbinte rugăciune pentru încetarea secetei, descrie caracterul omenesc:

„Nu numai dragostea ta am lepădat, ci şi ca fiarele unul asupra altuia ne purtăm şi unul altuia trupurile mâncăm prin feluri de lăcomii şi prin nedreapta voinţa noastră. Deci, cum suntem vrednici a lua facerile de bine ale Tale? Că tu eşti direpţ, noi nedirepţi; Tu iubeşti, noi vrăjmăşim; Tu eşti îndurat, noi neînduraţi; Tu făcător de bine, noi răpitori! Ce împărtăşire avem cu tine, ca să ne şi împărtăşim cu bunătăţile Tale? Mărturisim dreptatea Ta; cunoaştem judecata cea de istov a noastră; propoveduim facerile Tale de bine; a mii de morţi suntem vinovaţi; iată, sub mâna ta cea lucrătoare şi care ţine toate, petrecem. Lesne este mâniei Tale celor atotputernice ca într'o clipeală să ne piardă pre noi, şi cât este despre gândul şi viaţa noastră, cu direptul este nouă să ne dăm pierzărei, prea direpte judecătorule! Dar... îndurării cei

nebiruite şi bunătăţii cei negrăite nu este lucru *cu totul vrednic*, prea iubitorule de oameni stăpâne!"

Rar ni s'a întâmplat să vedem şiruri scrise cu atâta cunoştinţă de caracterul omenesc: Tu eşti bun, recunoaştem că noi suntem răii-răilor, dar bagă de seamă că nu-i vrednic de tine să-ţi răsplăteşti asupra noastră pentru că ai sta în contrazicere cu calităţile tale de a-tot-bun, îndelung-răbdător, lesne-iertător.

„*Video meliora proboque, deteriora sequor*".

„Vedem cele bune şi le aprobăm, dar urmăm cele rele".

Astfel, cu multă umilire strigăm:

„Călcând aceste porunci ale tale şi în urma poftelor şi a nevoilor noastre umblând, tot păcatul în fieştecare zi cu osârdie facem: clevetire, hulă, ţinere în minte de rău, călcare de jurământ, vorbă mincinoasă, vorbe de ruşine firească şi afară de fire, şi ceea ce nu se află nici în dobitoacele cele necuvântătoare, acestea foarte păgâneşte de nou le izvodim. Stinsu-s'au întru deşertăciune zilele noastre; de ajutorul tău ne-am golit; batjocură şi râs ne-am făcut celor de 'mprejurul nostru; numele Tău cel prea sfânt şi închinat, prin noi a se huli de păgân l'am făcut. Invechindu-ne în răutate şi în cărări neînţelepţeşte schiopătând, toţi ne-am abătut, împreună netrebnici ne-am făcut: nu este cine să înţeleagă, nu este până la unul.—Ciuma şi robia

și îmbulzeala și sărăcia și multe feluri de morți și despre noi de trei ori ticăloșii! ne-au despărțit, —ca prin niște bătăi ca acestea *să ne tragi la cale măcar nevrând noi;* ci nici așa nu s'au făcut ceva mai mult despre noi. Datu-ne-ai pe noi păgânilor spre robie și spre pradă și spre junghiare și spre jefuirea celor, și nici așa n'am înțeles, nici ne-am depărtat dela fără de legile noastre.—Nici prin cele de întristare, nici prin cele rele nu ne-am înțelepțit, și nici prin facerile tale de bine și prin darurile tale nu ne-am făcut mai buni!"

Și astfel a fost totdeauna.

In loc de a urma prescripțiile unei morale, aproape tot atât de veche ca și omenirea, în loc de a urma pe Dumnezeu, omenirea necorigibilă nu-l urmează de loc; ci, întemeiată pe bunătatea lui, s'așterne la pământ în nevoi mari și cerșește scăpare. Și toate formele cerșirei le-au întrebuințat față cu acea putere înaintea căreia individul se simte a fi ca o umbră fără ființă și un vis al înșelăciunei. Conștiu despre nimicnicia bunurilor lumei, înțelegând că această viață cu trebuințele ei prime e deja destul de grea pentru a o mai îngreuia cu alte scopuri deșerte decât cele pe cari le are în natură, omul totuși pune o valoare pe împrejurarea de a domni asupra altora, de a robi pe alții, de a-și întinde stăpânirea peste tot pământul de s'ar putea.

Ce-i ajută lui Cesar c'a fost un om mare? Astăzi poate cenușa lui lipește un zid vechiu împotriva ploii și furtunei.

Stau oare în vreun raport mijloacele ce le punem în mișcare cu rezultatele la cari ajungem?

Intr'adevăr, privită prea de aproape, ce ne prezintă viața, decât împlinirea normală a unor trebuințe din cele mai simple? A bea, a mânca, a dormi, a se îmbrăca, adică a-și hrăni existența și a o apăra contra intemperiilor. Conform cu acest scop, albina adună vara ca să aibă iarna; furnicele își zidesc locuințele lor simple grămădind în ele merinde; bursucul își adună provizii pentru iarnă, și încolo fiecare din aceste animale lasă lumea lui Dumnezeu să fie precumu-i, neinteresându-se mai departe nici de politică nici de nimica.

Omul, pentru îndeplinirea tot a acestor trebuințe primare, are nevoe de un stat cu zeci de mii de funcționari, de o oaste cu sute de mii de oameni, de căi de comunicație, drumuri de fier, școale și universități, diplomați, adunări legiuitoare, biruri, advocați, societăți academice, gazete, marșande-mode, teatruri, bani de hârtie, tunuri, corăbii, prafuri de dinți, mânuși, câini de vânat, biblioteci, cazarme, filosofi, cafea, spitale și altele ca acestea.

Nu-i asta o socoteală de mofluz?

De aceea Faust, în care se întrupează omenirea cu poftele, ambiția și deșertăciunea ei, dar

și cu geniul și setea ei de știință, stând înaintea ultimei probleme, își toarnă venin într'o fiolă veche într'un pahar și voește să-l bea... când iată că sună încet clopotele și cântecele dela Inviere.... și paharul îi cade din mână... el e câștigat pentru viață.

Inviere—renaștere?

Paralel cu istoria reală a faptei, războiului, cruzimelor și nedreptăței; paralel cu acea țesătură de egoism, vicleșug, tiranie de uliță și tiranie personală, din care cea din urmă e de preferat: alături cu voința acelui soiu de oameni pe cari Calist îi descrie așa de bine în rugăciunea lui—trăește creerul omenirei o mică parte de viață deosebită, nesupus nici politicei, nici diplomației, nici războaelor, și, în acele puține momente ale lui proprii, el măsură depărtarea stelelor și adâncul mărei, greutatea pământului și ușurința aerului, aude florile crescând, întrupează în marmoră frumusețea liniilor și în pictură a colorilor, discompune lumina soarelui, află limba ce au vorbit'o Asirienii, numără biblioteca lui Ptolomen și dezleagă un vechiu papyros ce cuprinde leacuri egiptene.

E în aceasta... mântuirea?

Fi-va omenirea cultă, omenirea știutoare mai bună decât cea neștiutoare?

După câte știm din trecut și vedem azi, nu.

Va rămânea într'adevăr un tezaur în urma generațiilor, însă totuși, omul armei și acela al

vicleşugului, ostaşul şi diplomatul, vor însemna mai mult în vremea lor, vor fi mai mult vieţuind decât pictorul Rafael sau muzicantul Mozart sau astronomul Newton.

De aceea, la ademenirea muzicei cereşti, Faust răspunde:

„Aud solia, dar îmi lipseşte credinţa în ea!"

Vin zile de înviere şi trec. Ici se salută oamenii cu „*Surrexie! Vere Surrexit!*" dincoace cu „*Hristos Voscres!*" şi în toate limbile pământului se repetă acest cuvânt, dar noi zicem ca Faust:

„*Die Botschaft hör'ich wohl, allein mir fehlt der Glaube!*"

Ba credeam c'a înviat în inimile sincere, cari s'au jertfit pentru învăţătura lui, credem c'a înviat pentru cei drepţi şi buni, al căror număr mic este;—dar pentru acea neagră mulţime, cu pretexte mari şi scopuri mici, cu cuvânt dulce pe gură şi cu ura în inimă, cu faţa zâmbind şi cu sufletul înrăutăţit, el n'a înviat nici odată, cu toate că şi ei se închină la acelaşi Dumnezeu. Tiranul ce mână la moarte sute de mii fără de nici un scrupul, demagogul ce prin vorbe măsluite trezeşte patimile cele mai negre şi mai uricoase ale mulţimei, sunt adesea mai credincioşi vechei legende religioase decât Faust; poate că, după orice crimă comit, s'aruncă înaintea icoanei şi şoptesc cuvintele lui Calist, cerşind ertare dela lesne-iertătorul Dumnezeu. Dar cu aceştia chemaţi, cari sunt mulţi, nesfârşit de

mulţi, nu sporeşte comunitatea creştină: puţini sunt cei aleşi şi puţini au fost de-apururi.

Dar rămâne datina şi înţelesul ei sfânt, aşa cum e de mult: şi de nu va sosi nici odată acea zi, din care să se înceapă veacul de aur al adevărului şi al iubirei de oameni, totuşi e bine să se creadă în sosirea ei, pentru ca să se bucure cei mai buni în „ziua învierei", când ne luminăm prin sărbătoare şi ne primim unul pe altul şi zicem *fraţi* celor ce ne urăsc pe noi, şi iertăm pe toţi pentru înviere, strigând cu toţi: „Christos a înviat!"

CUPRINSUL

FĂT FRUMOS DIN LACRIMA 3
SERMANUL DIONIS 35
LA ANIVERSARE 97
CESARA. 107
FRUMOASA LUMEI 153
SF. GHEORGHE 172
CHRISTOS A INVIAT 170